

**MASARYKOVA UNIVERZITA
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

ÚSTAV ČESKÉHO JAZYKA

ČESKÝ JAZYK A LITERATURA

Kristýna Cimalová

**Změny v toponymii šumperského okresu
po II. světové válce**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Michaela Čornejová, Ph.D

2009

*Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala
samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.*

.....

Podpis autora práce

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí práce Mgr. Michaelě Čornejové, Ph.D
za projevované nadšení pro téma a za trpělivé opravy.

Rovněž bych chtěla poděkovat panu Dr. Zdeňku Gábovi za konzultaci a poskytnutí
cenných informací z regionu.

Můj dík patří i paní Ireně Vepřkové z knihovny Vlastivědného muzea v Šumperku.

Obsah

1.	ÚVOD	5
2.	SEZNÁMENÍ S OBLASTÍ	7
2.1.	VÝBĚR ÚZEMÍ.....	7
2.2.	MAPOVÝ MATERIÁL	8
2.3.	ČAS ZMĚN	8
2.4.	ÚŘEDNÍ JAZYK	9
2.5.	TERMÍNY	10
2.6.	SUDETY, SUDETENLAND NEBO SUDETENGAU?.....	11
2.7.	OBYVATELSTVO.....	13
	TOPONYMIE.....	17
3.	PŘEKLAD NĚMECKÉHO JMÉNA	20
4.	NÁZVY NOVĚ UTVOŘENÉ	34
5.	O NOVÝ NÁZEV MĚSTA ŠUMPERKA	55
6.	POTŘEBA ROZLIŠENÍ.....	62
7.	JINÉ.....	67
8.	ZANIKLÉ OSADY	74
9.	ZÁVĚR.....	89

1. Úvod

Toponomastika je nauka o vlastních jménech zeměpisných.¹ Tato jazykovědná disciplína je úžasná svou komplexností. Pojímá do sebe nejen jazykovou problematiku, ale i historii, geografii, sociologii a jiné vědní obory.

Má bakalářská práce se soustřeďuje na problematiku mnohých místních jmen (oikonym) šumperského okresu, která byla po II. světové válce přejmenována, nebo zanikla. Anoikonyma zmiňuji v práci jen okrajově, pro dokreslení představy o vztazích místních a pomístních jmen.

Fenomén sudetských oblastí se odvíjí od několikasetletého soužití dvou etnik, českého a německého, a je reakcí na bouřlivé události II. světové války a na odsun německého obyvatelstva z našeho pohraničního území. Vzhledem k dlouhodobému kontaktu češtiny a němčiny se v povědomí obyvatel zatím stále udržují staré německé názvy. A ty vedou k otázkám: který název existoval dřív - ten český nebo ten německý? Proč se jeden od druhého liší? Odkdy se vesnice jmenuje tak, jak se jmenuje dnes?

Z těchto otázek vyplývá obsah mé práce i skutečnost, že se jedná o práci s charakterem diachronního jazykového výzkumu. Porovnávám místní jména jedné oblasti v různých časových úsecích, zmiňuji jejich prvotní podoby, jak české, tak německé, a zaměřuji se zejména na proces poválečného přejmenování, tedy na jména 20. století. Nejvýše je v mé práci kladena otázka: Jak a čím bylo přejmenování motivováno?

V úvodu se pokusím čtenáře seznámit s daným regionem a zdůvodnit své důvody výběru území, časového úseku a materiálu. Osvětlím klíčový termín Sudety, porovnám poměr jednotlivých etnik na vybraném území a nastíním situaci, jak to vypadalo s úředním jazykem v době mezi dvěma světovými válkami v mladém československém státě. Tělo práce tvoří třetí až sedmá kapitola zabývající se jednotlivými skupinami změn místních názvů. Výjimku mezi nimi tvoří kapitola pátá, která podává spíše pro zajímavost informace o soutěži, vypsané na nový název města, kterou pořádalo pár let po válce město Šumperk. Kromě této vsuvky jsou kapitoly členěny do přehledně strukturovaných hesel týkajících se jednotlivých místních jmen. Každá kapitola představuje jeden základní typ změny. Jsou jimi překlad, nové jméno, rozlišení a jiné změny. Každá kapitola je opatřena závěrečným shrnutím, které se snaží vyvodit z jednotlivých tendencí závěry. Poslední kapitola práce se zabývá problematikou zaniklých osad, která je smutným důsledkem nepovedeného nového osídlení českého

¹ ŠMILAUER, Vladimír: *Úvod do toponomastiky (nauky o vlastních jménech zeměpisných)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966, s. 9.

pohraničí, ale k tématu rozhodně patří. Tyto osady jsou značeny abecedně, narozdíl od změněných jmen značených číslicemi. Struktura těchto hesel je také poněkud odlišná od hlavní části textu.

Na úvod bych chtěla vysvětlit zkratky, které se v mé práci budou hojně objevovat. Užívám nejvíce těchto zdrojů: regionální časopis Moravský sever (MS), Vlastivědu šumperského okresu (Vla), Místní jména na Moravě a ve Slezsku od Ladislava Hosáka a Rudolfa Šrámka (Mí 1, 2), Úvod do toponomastiky od Vladimíra Šmilauera (Šmi) a Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Ivana Lutterera a Rudolfa Šrámka (Lu). Detailní bibliografické údaje jsou uvedeny v seznamu literatury.

Smysl své práce vidím v hlubším seznámení se s regionem, ve kterém žiji, a v pochopení vztahů mezi jazykem, událostmi a krajinou.

2. Seznámení s oblastí

2.1. Výběr území

Výběr území, kterému se věnuji ve své práci, byl na první popud citového charakteru. Nelze říci, že to je špatný důvod. Vždyť i v základní literatuře, jakou je Úvod do toponomastiky, se píše, že „Znalost popisovaného objektu je nutným předpokladem pro pochopení jména.“ (Šmi, s. 124). Od svých šesti let bydlím ve vesnici Pusté Žibřidovice, která leží v okrese Šumperk, a hojnou část svého volného času trávím na Jesenicku s Hnutím Brontosaurus. Jeseníky jsou mým nejbližším okolím a je nesmírně obohacující dozvídat se o něm nové informace, jakož i historické souvislosti.

Snažila jsem se pohraniční horskou oblast, o které píše, nějak formálně ohraničit. Dalo by se o ní říci, že je to severní část současného Olomouckého kraje (existujícího od roku 2000 podle zákona 129/2000 Sb.). Dnes se kraj skládá z několika okresů, jimiž jsou Olomouc, Přerov, Prostějov, Šumperk a Jeseník. Nakonec jsem se rozhodla vytyčit území svého zájmu bývalým okresem Šumperk z roku 1960, kdy byl podle zákona o územním členění státu 36/1960 Sb. vytvořen šumperský okres spadající pod Severomoravský kraj, a to sloučením okresů Zábřeh, Šumperk a Jeseník (Vla, s. 95). Ačkoli dnes již tento okres jako správní jednotka neexistuje, územně plně vyhovuje oblasti mého zájmu. Navíc Vlastivěda šumperského okresu (vydaná v roce 1993), která je jedním z pilířů mé práce, obsahuje informace rovněž o tomto území.

Obrázek 1: okres Šumperk z roku 1960

2.2. Mapový materiál

Pro lokalizaci jednotlivých sídel jsem použila historické mapy z let 1836 až 1852. Jsou přístupné na serveru www.oldmaps.geolab.cz a jedná se o mapy II. vojenského mapování (zvaného Františkova). Na serveru www.mapy.cz jsou pod historickou mapou stejné materiály, ale lépe se v nich zvětšuje či zmenšuje měřítko a hledá. Jedním překliknutím můžeme porovnat současnou i historickou mapu. Podíváme-li se na vývoj této historické mapy chronologicky, stála na počátku jejího vzniku tzv. Müllerova mapa z 1. poloviny 18. století, velmi barevná mapa s bohatou legendou. Na ni navázalo I. vojenské mapování zvané josefské z 2. poloviny 18. století, které prováděli důstojníci vojenské topografické služby metodou „a la vue“ (od oka), kdy zachycovali krajinu při projíždění na koni. Jednotlivé části mapy ale nešlo na sebe dobře napojovat, protože ještě nebyla vytvořena pevná síť trigonometrických bodů. Tu ale „naše“ mapa ze století devatenáctého měla, vznikla už při II. vojenském mapování a díky triangulaci byla tedy přesná.²

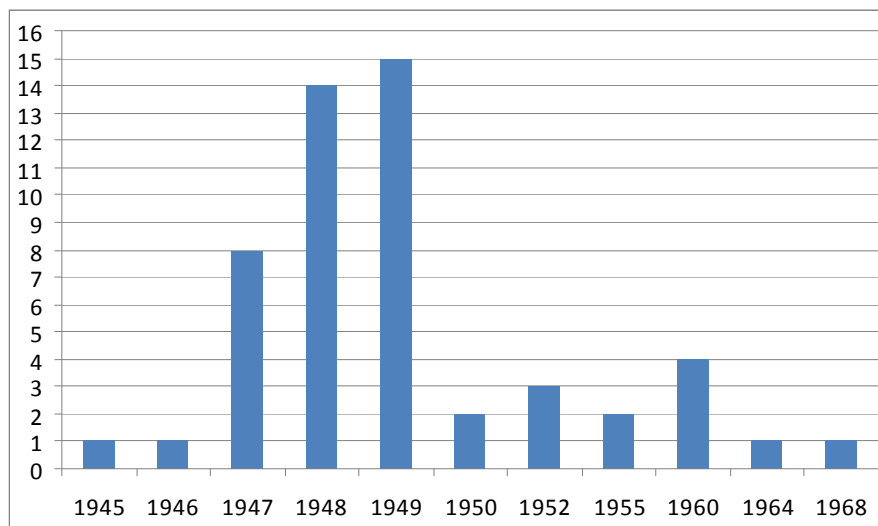
2.3. Čas změn

Druhý faktor, který jsem musela před samotným sběrem materiálu vymezit, bylo časové období, neboť změny německých názvů probíhaly už i za první republiky, jak dosvědčují zákony z té doby. Jedním takovým dokladem o změně místního jména na Šumpersku je i 12. výnos ze dne 20. listopadu 1923, č. 21.768, kdy „bylo ustanoveno k žádosti místní obce Hanušovic - Holby, pol. okres Šumperk, aby osady Hanušovice a Holba, jež tuto místní obec tvoří a sloučeny budou v jednu osadu, zvaly se po svém sloučení Hanušovice, německy Hannsdorf. Název ten je zároveň úředním názvem místní obce.“³ Ve své práci jsem ale chtěla reflektovat změny, které přinesl až odsun německého obyvatelstva po druhé světové válce z našeho kraje. Po roce 1945 se z dvojjazyčné oblasti stala oblast v podstatě jednojazyčná.⁴ Následující graf určuje, kdy byla frekvence poválečného přejmenování nejvyšší:

² Laboratoř geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně, [online]. 2005 [cit. 5. dubna 2009]. Dostupné z: http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?z_height=70&lang=cs&z_width=0&z_newwin=0&map_root=3vm

³ 32/1924 Sb. Vyhláška ministra vnitra ze dne 31. ledna 1924 o změnách úředních názvů měst, obcí, osad a částí osad povolených v roce 1923.

⁴ MATUŠOVÁ, Jana: Vývoj a standardizace pomístních jmen a urbanonym v českém pohraničí. *Naše řeč* 72, 1989, č. 4, s. 179–187.

Obrázek 2: Kdy probíhaly změny názvů (Mí 2, s. 900–927)

Nejvíce změn probíhalo v letech 1947, 1948 a 1949. V letech padesátých a šedesátých probíhaly dodatečné úpravy z potřeby rozlišení sídel v rámci republiky, zejména pro poštovní služby a pro potřeby ČSD. Tyto drobné úpravy pokračovaly i v následujících letech, ke kterým se vztahuje i následující vzpomínka pana Dr. Gáby, který mi poskytl k mé práci spoustu zajímavých informací: (...) Někdy v 70. – 80. letech jsem byl členem Okresní názvoslovné komise při okresní pobožce Geodezie a kartografie (název instituce se měnil). Neměli jsme tam mnoho práce, protože názvosloví bylo v podstatě v pořádku, ale největší naší „akcí“ bylo posuzování a „připomínkování“ nových názvů pro katastrální území. Ta se totiž v té době pojmenovávala tak, aby nemohlo dojít k záměně v rámci ČSSR. Ta jména byla pak v základních mapách 1:50 000. Tak například místo Bukovice bylo „Bukovice u Velkých Losin“, místo Branné „Branná u Šumperka“, ale například Pusté Žibřidovice zůstaly, protože byly, či jsou v ČSSR/ČR jen jedny.⁵

2.4. Úřední jazyk

V Československu se stal oficiálním jazykem jazyk československý. Tím se rozuměly oba jazyky národa československého, tedy jazyk český a jazyk slovenský. V oblastech, kde menšiny tvořily minimálně 20 % obyvatelstva, byl pak povolen i jiný jazyk, zejména pro výuku ve školách, ale také jako vnější jazyk pro styk s úřady.⁶ S oficiálním jazykem nového československého státu souvisí rovněž „Nařízení vlády republiky Československé ze dne 25. srpna 1921, jímž provádí se zákon ze dne 14. dubna 1920, č. 266 Sb. z. a n., o názvech měst, obcí, osad a ulic, jakož

⁵ Dopis pana Dr. Gáby z 25. listopadu 2008.

⁶ JEMELKA, Luboš: Jazykové zásady první republiky. *Universitas*. Roč. 2003, č. 3 (2003), s. 3–10.

i označování obcí místními tabulkami a číslování domů“. V oddíle I., článku 1. se píše: „Pro každé město, obec a osadu (část osady) ustanoví ministr vnitra úřední jméno, které si vytvořil jazyk československý“. Ve článku 2. se ale mimo jiné dozvíme, že v obcích, kde po posledním sčítání lidu bylo více než 20 % obyvatel jiného jazyka než československého, nebo pro města, pro která si československý jazyk neutvořil zvláštního názvu, může ministr vnitra ustanovit za úřední název také název národnostní menšiny, jestliže je v jazyce menšiny historicky doložen.

Ve III. oddíle, kde se pojednává o značení obcí tabulkami, stojí v 6. článku psáno, že názvy obcí mají být napsány jazykem státním a usnese-li se na tom obecní zastupitelstvo, také v jazyce jiném. Narozdíl od státní správy byla samospráva omezena jazykovým zákonem jen v řeči vnější. Na schůzích se mohlo po splnění účasti 20 % menšiny jednat i v jazyce jiném než oficiálním.⁷ Dá se tedy předpokládat, že v pohraničních oblastech byly na tabulkách označujících obce také názvy německé. Tabulky byly značně složitější než ony černobílé, jak je známe dnes: „Nahoře umístiti jest vlevo jméno župy, vpravo jméno politického okresu a v místech ležících v pohraničních pásmech také jméno pohraničního celního okresu; ve spodní polovici tabulky pak umístiti jest nápis: ‚Místní obec‘ s názvem této obce a pod ní případně název osady. Při tabulkách dvoj- a vícejazyčných nalézají se nápisy jinojazyčné pod nápisy československými, jak vidno z přiloženého vzoru. Všechny tyto nápisy jest provéstí barvou fermežovou, a to bílou na tmavomodrém pozadí. Okraj tabulky jest lemován červeným páskem.“⁸ Nově vzniklý stát oslavují na obecních tabulkách barvy trikolory. Pro mou práci je zajímavé zejména podřadné postavení cizojazyčného názvu pod názvem českým.

2.5. Termíny

Užitá terminologie dle Hosáka-Šrámka (Místní jména na Moravě a ve Slezsku) je ve slovníku uvedena ve stavu z roku 1935. Pokud potřebovala doplnění, čerpala jsem informace ze zeměpisného lexikonu České republiky *Obce a sídla* od Boženy Novákové z roku 1991.

město

městys (od r. 1848 „městečko“)

obec – pod tento termín se často shrnuje několik osad, je asi nejdynamičtější ve svém vývoji, příslušnost osady k obci je volena podle roku 1960

⁷ JEMELKA, Luboš: Jazykové zásady první republiky. *Universitas*. Roč. 2003, č. 3 (2003), s. 3–10.

⁸ 324/1921 Sb. Nařízení vlády republiky Československé ze dne 25. srpna 1921, jímž provádí se zákon ze dne 14. dubna 1920, č. 266 Sb. z. a n., o názvech měst, obcí, osad a ulic, jakož i označování obcí místními tabulkami a číslování domů. Oddíl III., článek 7.

ves – relativně kompaktní uskupení obytných budov venkovského charakteru, závislé na hospodářském využívání půdy, obce do 2 000 obyvatel, příp. do 5 000 obyvatel (*Obce a sídla*)

osada – termín nahrazen od roku 1964 termínem „část obce“ (Mí uvádí ještě termín osada)

samota – sídlo s menším počtem obyvatel než 10 (*Obce a sídla*)

Pokládám za užitečné zmínit na tomto místě definici místního jména v kontrastu s názvem pomístním:

místní jména (MJ) – též oikonyma, jsou „jména lidských sídlišť a jejich částí, obcí, osad, místních částí (samot, mlýnů, mysliven, hájoven, cihelen, hospodářských dvorů, loveckých zámků, turistických chat...), význačných staveb (hradů, kostelů, lékáren, hostinců), jednotlivých domů, ulic, náměstí, nábřeží, mostů (ve městech), sadů atp.“ (Šmi, s. 9)

pomístní jména (PJ) – též anoikonyma, jsou „jména vod, tvarů členitosti povrchu zemského, jména pozemků, drobných přírodních útvarů, jednotlivých předmětů (např. významných stromů, božích muk, pomníků), jména komunikací atp.“ (Šmi, s. 10)

2.6. Sudety, Sudetenland nebo Sudetengau?

Co znamená přesně termín Sudety? A kde tato oblast leží?

Po vzniku ČSR v roce 1918 se chtěly oblasti uvnitř nového státu obývané Němci odtrhnout od republiky a přičlenit se k Německu. Protože však netvořily souvislé území, ustanovily alespoň podél hranic německé provincie v ČSR: Deutschböhmen, Böhmerwaldgau, Deutschsüdmähren a Sudetenland. Celkově to bylo území o rozloze 26 000 km² se 3 000 000 obyvatel, ve kterých byli obsaženi i Češi.

Provincie Deutschböhmen, s centrem v Liberci, se rozkládala od podhůří Orlických hor, podél severní a západní hranice Čech, až po Cheb.

Böhmerwaldgau nebylo příliš velké území podél bavorských hranic, tedy jižní Čechy, s městy Český Krumlov, Prachatice a Tachov.

Deutschsüdmähren se rozkládala podél rakouských hranic na jižní Moravě a patřila k ní města Znojmo, Jaroslavice, Hustopeče, Pohořelice a Mikulov.

Provincie Sudetenland (česky Sudety), s centrem v Opavě, zahrnovala území některých severomoravských okresů (západoslezskou oblast od Javornického výběžku po ostravskou pánev a novojičínský okres – Kravařsko). Národnostně to byla oblast velice pestrá, kromě

Němců tu žilo i velké množství Čechů, Slezanů a Poláci. Z hlediska geografického byly tedy Sudety oblastí na severu Moravy při hranicích s dnešním Polskem, tehdy s Německem.⁹

Politicky však termín Sudety označoval všechny Němce v českých zemích a rovněž všechna území jimi obývaná. Ve větší míře se tak užíval až ve třicátých letech. Kdo z Čechů tuto dobu prožil, logicky se mu s termínem Sudety pojí negativní asociace v podobě přisluhování „Landsmannšaftu“, revanšismu či německých nároků.¹⁰ Pěkně to vyjádřila paní Kučerová ve vzpomínkové knize *Sudetské osudy*: „My vám taky neříkáme ‚vy protektorátčící‘. Pro mě ten pojem vyjadřuje napůl němectví. (...) Tady je to možná pohraničí, ale tak jako u vás v Praze není protektorát, nejsou tady žádný Sudety. My jsme si Sudet před válkou užili dost.“¹¹

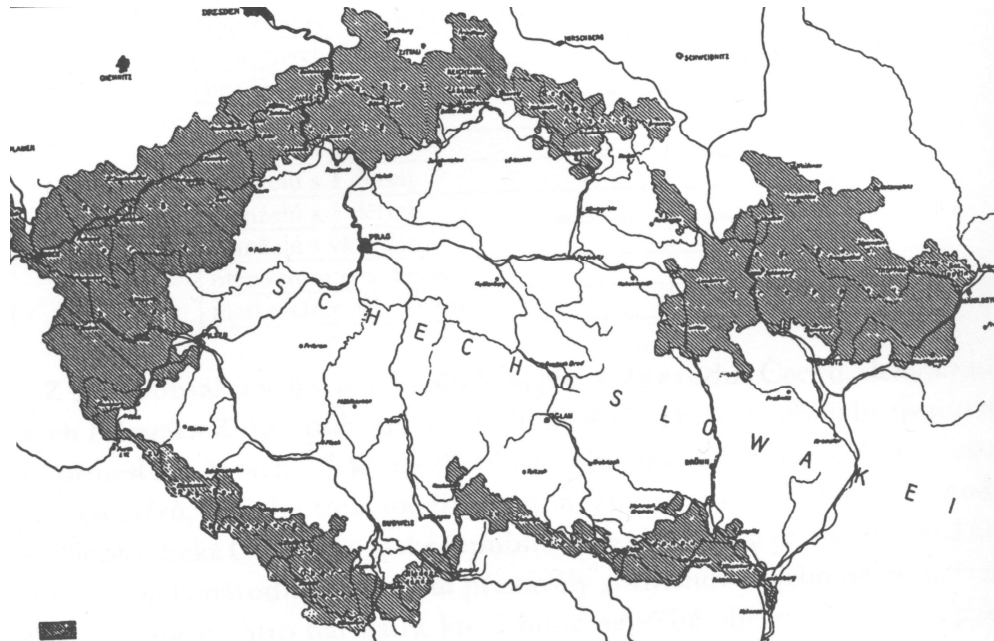
Sudetengau neboli Říšská župa Sudety (všechny provincie dohromady) byla vytvořena jako státní správní kraj a zařazena do Velkoněmecké říše nazvané tak po „anšlusu Rakouska“ v březnu 1938.¹² Župy byly správní kraje za hitlerovského Německa. Jedna z nich – Sudetengau – označovala území v Československu obývané Němci. Do tohoto území odstoupeného Československem Německu patřila i oblast, o které píše.

⁹ RICHTER, Karel: *Sudety*. Praha: agentura FAJMA, 1994, s. 63, 64.

¹⁰ SPURNÝ, Matěj (ed.): *Sudetské osudy*. Antikomplex, o. s., Nakladatelství Českého lesa, 2006, s. 11.

¹¹ SPURNÝ, Matěj (ed.): *Sudetské osudy*. Antikomplex, o. s., Nakladatelství Českého lesa, 2006, s. 80.

¹² KURAL Václav, RADVANOVSÝ Zdeněk a kol.: „Sudety“ *pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem: albis international, nakladatelství pro bibliofily a diskofily, 2002, s. 88.

Obrázek 3: Území odstoupená Československem 1938¹³

Občanské sdružení Antikomplex, které založilo několik pražských studentů zajímavících se o česko-německou historii českých zemí a o fenomén českého pohraničí, považuje termín „Sudety“ za „nejvýstižnější označení pro opuštěnou krajinu a pro specifickou společnost českého pohraničí, z níž byli vyhnáni její původní obyvatelé a v níž v dalších desetiletích došlo k rozsáhlé devastaci kultury i přírody.“¹⁴ V takovém významu používám výrazy „Sudety“ a „sudetský“ ve své práci i já.

2.7. Obyvatelstvo

V této pasáži posuzuji obyvatelstvo z území šumperského okresu z roku 1960. Vrátime-li se v čase do druhé poloviny 19. století, zjistíme, že národnostně bylo území okresu Šumperk nevyrovnané. Zatímco na Zábřežsku byl poměr Čechů a Němců zhruba stejný, na Šumpersku bylo české obyvatelstvo v menšině (cca 1:6) a Jesenícko bylo takřka celé německé. Po vzniku Československé republiky v roce 1918 se národnostní poměry trochu změnily, hlavně na Zábřežsku. V té době tam již žila většina českého obyvatelstva. Na Šumpersku měli ale stále převahu Němci a Jesenícko zůstávalo i nadále téměř zcela německé. Po válce byla odsunuta zhruba 1/3 obyvatel šumperského okresu. Ze Zábřežska muselo odejít 21 000 Němců,

¹³ KURAL Václav, RADVANOVSKÝ Zdeněk a kol.: „Sudety“ pod hákovým křížem. Ústí nad Labem: albis international, nakladatelství pro bibliofily a diskofily, 2002, s. 70.

¹⁴ SPURNÝ, Matěj (ed.): *Sudetské osudy*. Antikomplex, o. s., Nakladatelství Českého lesa, 2006, s. 11.

ze Šumperska bylo odsunuto 47 000 Němců a z Jesenicka 52 000 Němců. Během let 1945 až 1947 se stav obyvatelstva ustálil ve prospěch Čechů (Vla, s. 97–102).

Čím to, že čím více se blížíme severu šumperského okresu, tím více přibývá německého obyvatelstva? Německé osady nacházíme vesměs v horách, původní slovanské osídlení dosvědčují názvy osad v úrodnější části okresu. Do tohoto nížinatého kraje přišli dříve než němečtí kolonizátoři Slované, což dosvědčují slovanské názvy řek. Nové obyvatelstvo pak často říční názvy přejímalo. Ve zdejších okrese to byly řeky Desná, Branná a Krupá. O směru, odkud Slované přišli, vypovídá řeka Desná. Toto slovo neznamená, že by byla řeka „děsná“, jak se snažily vykládat pozdější lidové etymologie. Staroslověnské slovo *desný* (*desnъ*, *desnii*) mělo význam ‚pravý‘¹⁵. Pro osadníky přicházející z hornomoravského úvalu byla tedy řeka po pravé straně směru chůze. Prioritu slovanského osídlení v šumperském okrese lze dokázat tedy v jeho jižní části (nehornatá oblast, podél řeky Desné až k Velkým Losinám a podél obchodní stezky vedoucí do Kladska až k Nové Senince).¹⁶

Černý a Váša¹⁷ důkladně rozlišují osady staré vzniklé kolonizací německou zejména ve 13. století a osady nové vzniklé po třicetileté válce (1618–1648) a v 18. století. V této pozdější době se jednalo o kolonizace zemědělské a továrenské. Jména z této doby znějí více uměle a zlidověla až časem.

Lze prokázat, že kolonisté z Německa přišli na šumperský okres ze slezského podkrkonoší přes Kladsko. Jednalo se o hornické oblasti, i na Šumpersku se tedy pravděpodobně jednalo o kolonizaci hornickou.¹⁸

¹⁵ BARTOŇ, J., VONDRÁK, V.: *Vokabulár klasické staroslověnštiny*. Praha: KLP – Koniasch Latin Press, 2003, s. 21.

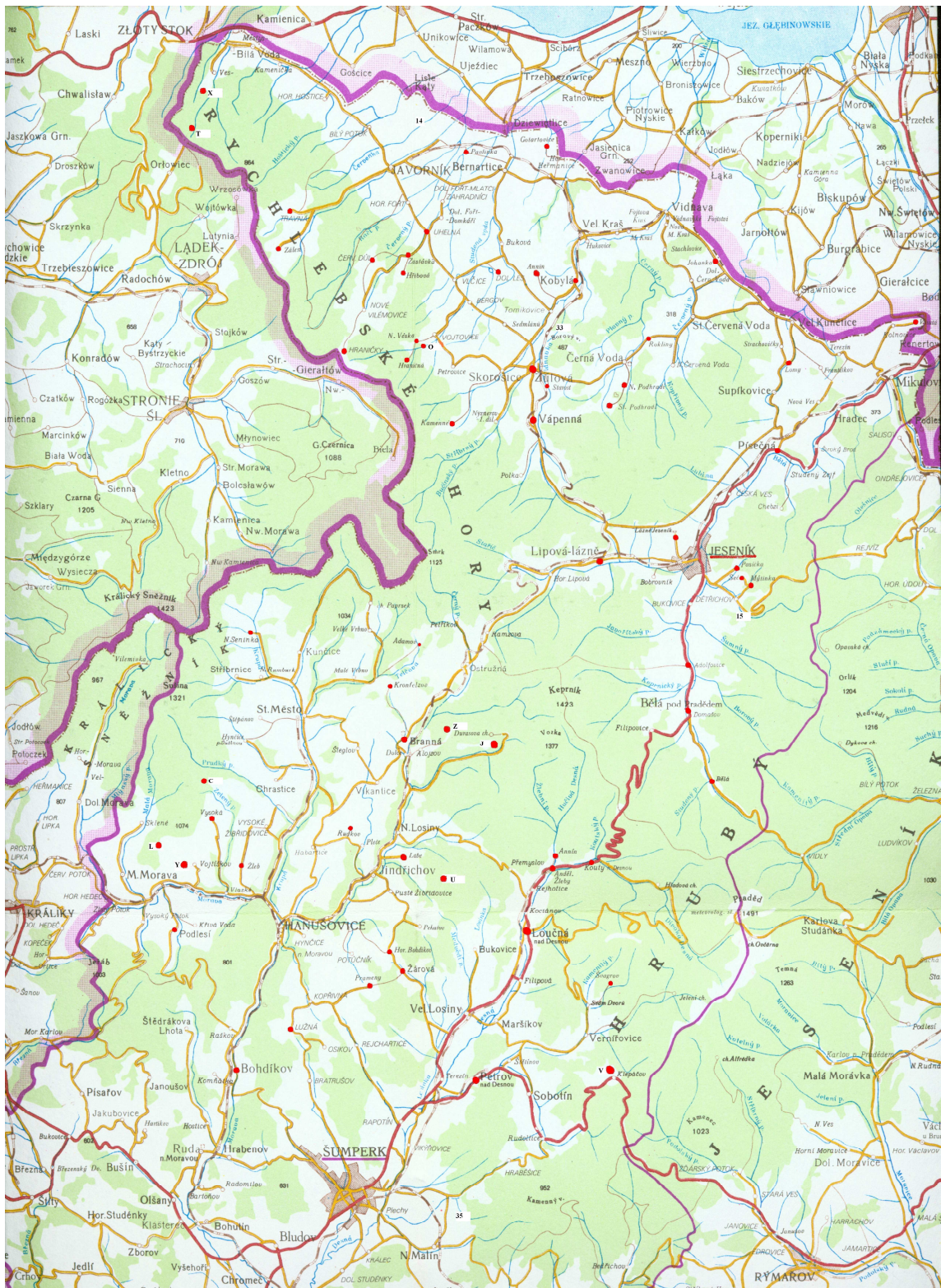
¹⁶ HOSÁK, Ladislav: O čem nám vyprávějí místní jména na Šumpersku? *Severní Morava*, sv. 9, 1963.

¹⁷ ČERNÝ Fr., VÁŠA P.: *Moravská jména místní: výklady filologické*. Brno: Matice moravská, 1907.

¹⁸ HOSÁK, Ladislav: O čem nám vyprávějí místní jména na Šumpersku? *Severní Morava*, sv. 9, 1963, s. 48–53.

Obrázek 4: Mapa – jih okresu Sumperský

Obrázek 5: Mapa – sever okresu Šumperk

Toponymie

Toponyma po změnách

1. Annín
2. Annín
3. Bohdíkov
4. Horní Bohdíkov
5. Bělá pod Pradědem
6. Labe
7. Mýtinka
8. Seč
9. Nový Malín
10. Žulová
11. Jeseník
12. Lomy
13. Lázně Jeseník
14. Kohout
15. Dlouhá Hora
16. Nové Podhradí
17. Staré Podhradí
18. Kobylá
19. Branná
20. Kouty nad Desnou
21. Podlesí
22. Travná
23. Dolní Libina
24. Horní Libina, Libina
25. Libivá
26. Lipová Lázně
27. Dolní Les
28. Petrov nad Desnou
29. Hřibová
30. Vysutá
31. Písečná
32. Uhelná
33. Žlíbek
34. Starost
35. Krásné
36. Štítý
37. Nová Seninka
38. Rokliny
39. Prameny
40. Pasíčka
41. Zálesí
42. Bělá
43. Žleb
44. Lužná
45. Vysoká
46. Žárová
47. Loučná nad Desnou
48. Vyšehorky
49. Vápenná

Zaniklé osady

A. Adamov	O. Nové Chaloupky
B. Andělské Žleby	P. Nová Véska
C. Cibulka	Q. Pavlinka
D. Červený Důl	R. Rehfeld
E. Gotartovice	S. Rudkov
F. Hraničky	T. Růženec
G. Hraničná	U. Sklená
H. Hynčínov	V. Svobodín
I. Johanka	W. Švagrov
J. Josefová	X. U šišky
K. Kamenné	Y. Valbeřice
L. Krondörfl	Z. Zadní Alojzov
M. Kronfelzov	AA. Zastávka
N. Na Kristenově	

překlad	rozlišení	nové jméno	jiné
		na základě nové motivace	
Annín (1)	Bohdíkov (3)	Bělá pod Pradědem (5)	Kobylá (18)
Annín (2)	Horní Bohdík (4)	Nový Malín (9)	Libivá (25)
Labe (6)	Kouty nad Desnou (20)	Žulová (10)	Lipová - lázně (26)
Mýtinka (7)	Dolní Libina (23)	Jeseník (11)	Petrov nad Desnou (28)
Seč (8)	Horní Libina (24)	Lomy (12)	Žlíbek (33)
Kohout (14)		Lázně Jeseník (13)	Loučná nad Desnou (47)
Travná (22)		Dlouhá Hora (15)	Vyšehorky (48)
Dolní Les (27)		Nové Podhradí (16)	
Hřibová (29)		Staré Podhradí (17)	
Písečná (31)		Branná (19)	
Starost (34)		Podlesí (21)	
Krásné (35)		Vysutá (30)	
Štítý (36)		Uhelná (32)	
Zálesí (41)		Nová Seninka (37)	
Lužná (44)		Rokliny (38)	
		Prameny (39)	
		Pasíčka (40)	
		Bělá (42)	
		Žleb (43)	
		Vysoká (45)	
		Žárová (46)	
		Vápenná (49)	
15	5	22	7

Tabulka 1: Typy změn

Struktura hesla

***nové poválečné toponymum (6)** – číslo v závorce určuje abecední pořadí hesel; hvězdička označuje zaniklou obec

letopočet změny

lokalizace

dnešní status obce

bývalý soudní okres z dob Rakouska-Uherska: Šumperk/Staré Město/Loučná nad Desnou/Zábřeh/Mohelnice/Štíty/Jeseník/Javorník/Vidnava/Šternberk/Rýmařov

dnešní okres olomouckého kraje: Jesenicko/Olomoucko/Prostějovsko/Přerovsko/Šumpersko

historická země: Morava/Slezsko

německý ekvivalent – německé jméno běžně užívané v 19. století

stav před změnou – česká podoba jména vycházející ze jména německého, často jen přepis německého jména českými hláskami, obvyklá dubletní podoba z první republiky

poznámka: založení osady, národnost obyvatelstva z roku 1930 (důležitý údaj pro odsun), etymologie německého a českého jména, jejich rozbor, historické souvislosti

rozbor – pokud je nutné odlišit rozbor od poznámkové statě

3. Překlad německého jména

Překlad německého jména je druhou největší skupinou změn v místním názvosloví po druhé světové válce, hned po skupině změn, kdy byly obce přejmenovány bez zjevné návaznosti na motivaci německou.

Překladem bylo na zkoumaném území upraveno 15 místních jmen, zcela nově bylo pojmenováno 22 obcí. Německé názvy se často přeložily jen částečně. U překladu nás napadnou dvě základní otázky: Proč se dané jméno muselo převést do češtiny? Jak daný proces proběhl? Na první otázku se najde odpověď snadná. Většina německého obyvatelstva byla odsunuta a spolu s Němci měly být zapomenuty i názvy místní a pomístní, vše co jen trochu připomínalo německý živel. „Ač tito jsou již za hranicemi – ‚doma‘ – přece stopy po nich a to zvláště německé názvy měst, obcí, hor, lesů a celých krajů hlásají dosud ne-li skutečnou, tedy bývalou jejich přítomnost.“¹⁹ Tak byly odstraňovány zejména názvy obsahující německé apelativní základy

¹⁹ *Moravský sever: Ještě příspěvek k očištění místopisu*. 1946, číslo 4, s. 2, 3.

-berg, -burg, -dorf, -stein, -hof, -wald, -tal, atd.²⁰ mimo jiné také pro svou monotonnost.²¹ V dobovém článku regionálních novin Moravský sever je chváleno, jak si Češi počínají na rozdíl od Němců při přejmenovávání důkladně: „Nerozmýšleli se vůbec (*Němci, pozn. autorky*), jak po německu zkomoliti český název. Šlo u nich všechno snadno a rychle, nehleděli, zda jimi stanovený název se hodí nebo ne a spokojili se i s tím, měl-li název jen pouhý německý zvuk.“²² Jako příklad uvádí autor místní názvy Střeň (u Litovle), kterou nazvali Němci Schrein, Senici (u Náměště na Hané) Zinitz/Senitz. „Jména uvedená nemají vůbec žádného významu a jsou vesměs jakousi německou hatmatilkou.“²³ Novinové články z poválečné doby jsou ještě plné emocí, zejména v místním plátku, proto musíme tyto emocionálně zabarvené informace brát s rezervou. Autor článku nabízí možné postupy pro váhající Čechy, jak obce pojmenovat, aby „jména byla pěkná a přiléhavá.“²⁴ Podněcuje k znovuoživení jmen osad zaniklých, aby se v kraji udržela tradice. Rovněž připomíná, že česká jména místní se často tvoří od vlastních jmen osobních (například Adamov, Františkov, Aloisov, Karlov, Václavov, Pavlov) a podotýká, že nám skýtají ještě bohatou studnici nápadů. Připouští, že spousta německých toponym osobní jména sice obsahovala, byla ale většinou nahrazena jinak než českým osobním jménem. Dalším bohatým zdrojem jsou toponyma se základem z říše ptactva (Sovinec, Kosov, Drozdov...), čtvernožců (Kobylí, Kocourov...) a charakteru kraje (Dubicko, Březina, Javoří, Jedlí...).

Příklad tohoto nadšeného českého vlastence výstižně ilustruje poválečnou náladu v bývalých sudetských oblastech a kreativitu nového obyvatelstva.

***Annín (1)**

1948

lokalizace: osada Loučné nad Desnou, Loučná nad Desnou, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Annaberg

stav před změnou: písemný záznam v podobě Annaberk je doložen z roku 1893

poznámka: Osada vznikla na začátku 19. století při sklárně. Sklářství patřilo v podhorských oblastech k významnému řemeslu a později průmyslu. Využívaly se v něm domácí suroviny, bukový popel k výrobě potaše (uhličitanu draselného) a čistý křemen, kterého bylo v podhorských oblastech dostatek. Počátky sklářství v jesenické oblasti severní Moravy

²⁰ Tamtéž.

²¹ HANZALOVÁ, Libuše: Revize pomístního názvosloví po r. 1945. *Zpravodaj místopisné komise* 16, 1975, s. 600–605.

²² *Moravský sever*: Ještě příspěvek k očistě místopisu. 1946, číslo 4, s. 2, 3.

²³ Tamtéž.

²⁴ Tamtéž.

a Slezska můžeme umístit do 16. století. Tehdy zde vznikaly první sklářské hutě, které vyráběly ne příliš kvalitní „horské sklo“ pro potřeby vrchnosti a obyvatelstva. Mluví se o skle tabulovém, litém a zeleném. Skláři byli zvaní většinou z Čech. Huť pracovala v režii skelmistra, který měl k ruce skláře a pomocné dělníky. Skelmistr měl od vrchnosti povolení kácet stromy v blízkosti hutě, aby měl dříví na vytápění pecí. Za to odváděl vrchnosti pravidelný roční poplatek v podobě peněz, pivních sklenic, okenních tabulí nebo sklenic s panským znakem. První sklářské hutě jsou doloženy ve Vlčicích, Kobylé a Skorošicích, u Stříbrnic a Skleného (Glasdörf) (Vla, s. 118, 119), u kterého proniklo sklářství i do názvu podobně jako u osady Sklená (Glasdorf) u Pustých Žibřidovic. Sklářny byly i v osadách Josefová, Františkov a Květná. Největšího věhlasu v okrese dosáhla v 19. století raportínská sklárna.

Vraťme se ale k *Annabergu*. Už v roce 1772 zřídili Žerotínové poblíž pozdějšího *Annabergu* sklárnu. Osada sama vznikla až počátkem 19. století (Vla, 118) a byla pojmenována podle Anny z Lichtenštejna, jejíž rod držel od té doby losinské panství (roku 1802 jej koupili od Žerotínů). Obyvatelstvo *Annabergu* bylo při sčítání lidu v roce 1930 německé (Mí 1, s. 47). Po roce 1945 bylo postupně vysídleno, dnes se již *Annín* řadí mezi zaniklé obce. Po válce bylo v místních novinách navrhováno pro osadu nové jméno *Horka*.²⁵

rozbior: Německé jméno *Annaberg* je složeno z osobního jména *Anna* a německého apelativního základu *-berg* s významem ‚kopec, hora‘.²⁶

Annín (2)

1949

lokalizace: nyní část obce Kobylá, Vidnava, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Annaberg

stav před změnou: v roce 1924 foneticky transkribováno jako Annaberk

poznámka: Obec vznikla až v roce 1803, obyvatelstvo v roce 1930 zde bylo německé. Tento slezský *Annín* byl nazván podle Anny, svobodné paní ze Skal, majitelky velkostatku. Německé jméno je složeno z osobního jména *Anna* a německého apelativního základu *-berg* ‚kopec, hora‘. Toponymum lze podle *Místních jmen na Moravě a ve Slezsku* vykládat jako ‚Annina hora, později pak ves tam ležící‘ (Mí 1, s. 47). Nabízí se otázka, proč nebyla využita škála

²⁵ *Moravský sever: Ještě příspěvek k očištění místopisu*. 1947, číslo 4, str. 2,3.

²⁶ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 104.

koncovek, které má čeština k dispozici?²⁷ Proč nevznikl Annov nebo Annice, když o několik desítek kilometrů dál leží zase Annín? Jméno Annov nebo Annice nevzniklo patrně proto, že ve staré češtině se z osobních jmen končících na *-a* tvořila místní jména sufixem *-ín*. V pozdější době, za kterou lze počátek 19. století rozhodně považovat, se často jména tvořila analogicky podle historicky ověřených postupů. Tak jako se od jmen zakladatelů vsí, jejichž jméno končilo na *-a*, odvozovalo jméno vsi příponou *-ín* (Kojata > Kojetín, Maněta > Manětín), bylo z osobního jména Anna utvořeno jméno Annín (Lu, s. 26). *Annaberg*, potažmo *Annín* se nevyskytuje duplicitně, jak by se tedy mohlo zdát. Jeden je na Moravě, druhý ve Slezsku, což je dostatečné rozlišení, takže mohla vzniknout dvakrát osada *Annín* a jméno už nedostalo žádné rozlišující přívlasky.

Labe (6)

1949

lokalizace: osada Nových Losin, Staré Město, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Elbe

stav před změnou: Elba

poznámka: Dodnes se pro osadu užívá mezi lidmi název *Elba*. Došlo zde patrně k petrifikaci jména, i když se jedná o oikonymum, kde se petrifikace německého názvu nepředpokládá, vzhledem k oficiálnímu užívání jména.²⁸ V tomto případě ale hraje roli skutečnost, že se jedná o chatařskou osadu, která je částí obce Jindřichov. Původní název osady *Hohenelbe* a svědčí např. o tom, že kolonizátoři v 16. století přicházeli rovněž z české strany Krkonoš. Tam leží totiž Vrchlábí, které se dle Profouse skládá z adverbialní části *Vrch-* ve významu ‚na vrchu‘. Ve tvaru *Vrch-* se stala přívlaskem s významem ‚horní, vrchní‘. Se jménem *Labe* srostl komponent *Vrch-* v přívlaskové kompozitum s prvním členem ustrnulým ve významu ‚na horním toku Labe‘. Z *Vrchlabie* se stalo *Vrchlábí* podobně jako se z podhradie stalo podhradí označující místo pod hradem.²⁹ Nejstarší záznam z roku 1591 v Zemských deskách kraje olomouckého je český a v akuzativní podobě *ve Wysoku Elbu*. Překladem první části německého jména (*Hohen*) a neporozuměním druhé části (*Elbe*) vznikla podoba *Vysoká Elba*. V roce 1930 bylo obyvatelstvo osady již německé. Hosák-Šrámek dokládají na katastru obce existenci

²⁷ HANZALOVÁ, Libuše: Revize pomístního názvosloví po r. 1945. *Zpravodaj místopisné komise* 16, 1975, s. 600–605.

²⁸ MATUŠOVÁ, Jana: Vývoj a standardizace pomístních jmen a urbanonym v českém pohraničí. *Naše řeč* 72, 1989, č. 4, s. 179–187.

²⁹ PROFOUS, Ant., SVOBODA J.: *Místní jména v Čechách*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1957, s. 631, 632.

pomístního jména Am Dreistein/U tří kamenů (Mí 1, s. 215), zvané dnes Tři kameny.

Mýtinka (7)

1949

lokalizace: osada města Jeseníku, Jeseník, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Fitzenhau

stav před změnou: Ficová

poznámka: První zmínka o osadě se zachovala v podobě *Fitzenau* z roku 1748. Německé sloveso *fitzen* neboli *zerfetzen*, *zerkleinern*, *zerschnippen*³⁰ je česky ‚roztrhat, rozkouskovat a rozřezat na kousky‘³¹. Nemělo tedy na české jméno Mýtinka hlavní vliv, ač by to tak mohlo vypadat. *Fitzenhau* skrývá totiž osobní jméno a vykládá se jako ‚mýtina patřící rodině Fitzů‘ (Mí 1, s. 217). Mnohem důležitější než osobní jméno byla v tomto případě německá přípona *-hau* (*Hau* (*m.*) ‚rána, úder sekajícího‘, *hauen* – ‚kácet stromy‘³²), což by poukazovalo k mýtíně, která se řadí do skupiny německých apelativních základů *-grün*, *-schlag*, *-reut*, *-rode*, *-hain*, *-walde* označujících vykácený prostor v lesním porostu.³³ Jsou typické právě pro oblasti horské, kde se od 13. století získávala půda za účasti německých kolonistů, protože domácí rezervy obyvatelstva byly již vyčerpány. Lesy se kácely i vypalovaly (Lu, s. 12, 13). Na Jesenicku se místních jmen s příponou *-hau* objevuje několik: *Spornhau* (dříve *Sparrenhau*, dnešní Ostružná), *Stollenhau* (Štolnava, Prameny), *Frankenhau* (Franková, Seč), *Hammerhau* (Hamrová, Dlouhá Hora), *Streitenhau* (U Štrajtové, Jeseník), *Friedenshau* (Miroslav, Lipová Lázně). Obyvatelstvo bylo německé. Česká podoba jména *Mýtinka* byla vytvořena formantem *-ka* bez deminutivního příznaku z apelativního substantiva *mýtina*. V okolí nebyla žádná *Mýtina*, vůči které by se *Mýtinka* potřebovala vymezit, nelze však vyloučit fakt, že deminutivum je zde užito proto, že se jedná skutečně o velmi malou osadu.

³⁰ WERMKE, Matthias [et al.]: *Deutsches Universalwörterbuch*. Mannheim: Dudenverlag, 2007.

³¹ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 732, 733.

³² *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 298.

³³ SCHWARZ, Ernst: *Die Ortsnamen der Sudetenländer als Geschichtsquelle*. München und Berlin: Verlag von R. Oldenbourg, 1931, s. 114.

Seč (8)

1949

lokalizace: osada města Jeseníku, Jeseník, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Frankenhau

stav před změnou: Franková - do češtiny byl název upraven roku 1924

poznámka: První zmínka o místě je doložena z roku 1671 v podobě zápisu *Caspar Franck aussm Hau*, z čehož lze vyčíst, jak název vznikl. *Frankenhau* znamená *Hau eines Franken*, tedy ‚mýtina, paseka Frankova‘. Osada byla založena roku 1735 a byla nazvána po svém prvním obyvateli. Zde vidíme důkaz Šmilauerova tvrzení, že toponomastiku a antroponomastiku nelze od sebe oddělovat. Bylo-li v toponymu osobní jméno, jednalo se vždy o význačné lidi, s nimiž se místo pojilo. Mohl to být majetník, lokátor, obyvatel samoty, převozník, atp. (Šmi s. 373). Kolem samot, hostinců a mlýnů se často stalo samo osobní jméno v nezměněné podobě jménem místním. V roce 1930 bylo obyvatelstvo *Frankové* německé.

rozbor: Podle apelativního základu *-hau* náležela osada k tzv. *Haugemeinden* (*Gemeinde* (f.) ‚obec‘³⁴, *hauen* ‚kácet stromy‘³⁵). Německý apelativní základ *-hau* byl upraven na českou příponu *-ová* analogicky podle ostatních místních jmen Ficová, Ramzová, Filipová... Místní jména s příponou *-ová* jsou od původu adjektiva. Původní význam některých z nich mohl být i posesivní (starý název *Franková* ve významu ‚Frankova paseka‘), jak můžeme vidět na příkladu obce Hostišova Lhota, později zvané Hostišová. Na spojení se jménem Lhota se zapomnělo a MJ již nebylo chápáno jako jeho posesivum, nýbrž jako adjektivum s příponou *-ová*. Posesivní přípona *-ova* byla dloužena a přehodnocena na adjektivní *-ová*, někdy ale náležitě přešlo posesivní *-ova* na *-ov* (např. Hostišov) (Mí 1, s. 219, 282). Většina nových místních jmen v oblasti je ale vytvořena čistě v adjektivním tvaru. V případě osady *Seč* pokračovala kontinuita německého názvu v linii apelativního německého základu. Je to jev v poválečné toponymii výjimečný. Nový český název *Seč* se váže ke slovesu *hauen* ‚kácet stromy‘.

³⁴ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 263.

³⁵ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 298.

***Kohout (14)**

1949

lokalizace: osada obce Bílý Potok, Javorník, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Hahnberg

stav před změnou: Hamberk

poznámka: Osada je doložena už r. 1722 jako *Haanberk-Vorwerck*³⁶. Původ názvu se vykládá jako přejatý z německého pomístního jména *Auerhahnberg*, kde *Auerhahn (m.)* je ‚tetřev‘³⁷ tj. ‚Tetřeví hora‘. Za nové české jméno byl podle Hosáka-Šrámka přijat název nedalekého kopce *Kohout* (226 m.n.m.), něm. zvaného *Hahnberg*. *Hahn (m.)* znamená ‚kohout‘³⁸. Na současné turistické mapě ale označuje jméno *Kohout* rybníček a po Tetřeví hoře, po *Auerhahnbergu*, není na ní ani památky. Co na mapách z 19. století označuje osadu *Hahnberg*, je dnes na turistické mapě³⁹ zváno Chlum (chlum je podle SSČ ‚zalesněný kopec‘⁴⁰). Obyvatelstvo osady bylo v roce 1930 německé. Osada zanikla v roce 1965 a jméno bylo zrušeno.

rozbor: Česká podoba Hamberk vznikla asimilací hlásky *-n-*, která se v blízkosti hlásky *-b-* začala vyslovovat jako *-m-* (Mí 1, s. 238). Častým případem překladového přejmenování je fakt, že české toponymum vypouští německý apelativní základ, jako v případě toponyma *Hahnberg*, kdy byl vypuštěn komponent *-berg*.⁴¹

***Travná (22)**

1948

lokalizace: bývalá samostatná obec, bývalá osada města Javorníku, dnes zaniklá osada, Javorník, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Krautenwalde

stav před změnou: Krutvald

³⁶ *Vorwerk (n.)* je zastarale poplužní dvůr; poplužní je adjektivum k popluží, což označuje plošnou míru pro pozemky panského dvora nebo selské usedlosti obdělávané pluhem.

HAVRÁNEK, Bohuslav: *Slovník spisovného jazyka českého II, n-q*. Praha, Academia, 1989, s. 757.

³⁶ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 697.

³⁷ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 59.

³⁸ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 291.

³⁹ Turistická mapa Rychlebské hory a Lázně Jeseník, 1: 50 000. Praha: Edice KČT, č. 54, 1994–1997.

⁴⁰ FILIPEC, Josef [et al.]: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 1994., 1994, s. 108.

⁴¹ HANZALOVÁ, Libuše: Revize pomístního názvosloví po r. 1945. *Zpravodaj místopisné komise* 16, 1975, s. 600–605.

poznámka: Ves byla založena ve 13. století, první dochovaná podoba jejího jména je *Cruthwald*. Místní jméno je složeno ze slov *Kraut* (*n.*) ‚léčivá rostlina‘ a *Wald* (*m.*) ‚les‘.⁴²

Nové české jméno *Travná* je adjektivem k apelativu *tráva*. Jak už bylo řečeno, adjektivní pojmenování byla v této oblasti po II. světové válce velmi oblíbená (Mí 1, s. 458). Významově zde stále zůstává kontinuita s původním německým názvem.

Dolní Les (27)

1948

lokalizace: dnes součást Vlčic, Javorník, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Niederwald

stav před změnou: 1890 se objevuje podoba Dolní Valteřovice

poznámka: Osada byla založena před rokem 1567, obyvatelstvo bylo v roce 1930 německé. Původně znělo jméno pravděpodobně *Niederwald*, k němuž adjektivum a obyvatelské jméno znělo *Niederwalder*, což se skrze spojení *Niederwalder Dorf* přiklonilo k osobnímu jménu Walter. Odtud pak kolísání s podobou *Waltersdorf*, *Niederwaltersdorf* a také česká podoba *Dolní Valteřovice*. Toto toponymum však nemá oporu v nějakém *Oberwaltersdorf* (Mí 2, s. 145). Změnu názvu po druhé světové válce řadíme k podskupince doslovných přímých překladů.

***Hřibová (29)**

1948

lokalizace: dříve ves, pak součást obce Vlčice, Javorník, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Pilzberg

stav před změnou: 1924 Pilcberk i Pilzberg

poznámka: Ves byla založena na konci 16. století. Obyvatelstvo bylo v roce 1930 německé. Název vznikl z německého *Pilz* (*m.*), což označuje ‚houbu, hřib‘⁴³ – tedy ‚*houbový vrch, kopec*‘. Buďto se jednalo o místo s hojným výskytem hub, nebo tvar kopce připomínal houbu. Opět zde byl při přejmenování vypuštěn německý apelativní základ. Poválečný český název byl utvořen jako adjektivum ke slovu *hřib* připojením sufixu *-ová*, který tvoří adjektiva ze substantiv. Ve srovnání s obcemi Žulová (Friedberg), Uhelná (Sörgsdorf), Břidličná (Friedland) zde byla alespoň částečně zachována kontinuita německého názvu. Ves zanikla v roce 1965 (Mí 2,

⁴² *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 383, 700.*

⁴³ *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 481.*

s. 244).

Písečná (31)

1948

lokalizace: Jeseník, Jesenícko, Slezsko

německý ekvivalent: Sandhübel

stav před změnou: Sandhýbl

poznámka: Ves existovala již ve 14. století pod názvem *Wüstekirche*, kde *wüst* je ‚pustý‘⁴⁴ a *Kirche* (f.) označuje ‚kostel‘⁴⁵, tedy ‚pustý kostel, pustá cerekve‘. Tato vesnice však zanikla a byla obnovena až v 16. století s názvem *Sandhübel*. Německé *Hübel*, *Hügel* (m.) označuje ‚pahorek, kopec‘⁴⁶, jméno tedy můžeme vykládat jako ‚písečný vrch‘. Na dolování poukazují kromě již zmíněného písku také pomístní jména *Zeche* (f.) ‚důl‘⁴⁷ a *Seifenfluss*. Místní jména s komponentem *-seifen-* tvoří v německé toponomastice celou skupinu. Souvisejí s hornictvím a byla rozšířena i v Čechách, na Moravě a hojně zejména v povodí řeky Opavy. V šumperském okrese zmiňme např. *Stubenseifen* (Stříbrnice). Komponent se vyskytuje jak na začátku, tak na konci slova: *Krummseifen*, *Seifenbach*, v oblasti Jeseníků pak *Rabenseifen*, *Brandseifen*, *Braunseifen*, *Dürrseifen*... Často se tak jmenují potoky: *Seifenbach*, *Wolfseifen*, *Steinseifen*, apod. Původně se tedy jedná o hydronyma, která se pojí s místy, kde probíhala těžba. Na říčce Bělé severovýchodně od Jeseníku leží osada zvaná *Studený Zejf* (*Kaltseifen*), jejíž název svědčí o tom, že se zde v minulosti rýžovalo zlato. Význam slova *Seifen* se v sudetských oblastech a Slezsku ale liší od původního německého významu, kde slovo označovalo ‚*prosakuující vodu, oblast bažin, či horskou soutěsku s potůčky*‘. Horníci přenesli význam na ‚*nános či usazeninu minerálů na povrchu hor, vodu obsahující rudu či horské údolí*‘.⁴⁸ V Sudetech jsou tedy jména s komponentem *-seifen-* upomínkou na hornickou kolonizaci (Schwarz, s. 102–105). Na rozdíl od novějších adjektivních názvů podle dobývání surovin, které nerespektují historický název místa (Břidličná - *Friedland* na Bruntálsku (lomy na břidlici), *Uhelná* – *Serksdorf* (lomy na uhlí)), se v Písečné kontinuita německého názvu zachovala (Mí 2, s. 422).

rozbor: Název *Písečná* byl utvořen sufixem *-ná* od substantiva *písek*.

⁴⁴ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 726.

⁴⁵ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 362.

⁴⁶ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 331.

⁴⁷ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 729.

⁴⁸ SCHWARZ, Ernst: *Die Ortsnamen der Sudetenländer als Geschichtsquelle*. München und Berlin: Verlag von R. Oldenbourg, 1931, s. 102–105.

Starost (34)

1948

lokalizace: dnes součást obce Žulová, Vidnava, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Sorge

stav před změnou: Sorge

poznámka: Osada byla založena před rokem 1750, ale už dříve byla jen samotou s německým obyvatelstvem. Jde o pejorativní pojmenování osady nově vzniklé v 18. století (německé *Sorge* (f.) ,starost'⁴⁹, podobně jinde místní jména *Elend* (n.) ,bída, nouze, trápení'⁵⁰, *Jammerthal* (n.) ,slzavé údolí'⁵¹, *Kummer* (m.) ,soužení, žal, hoře'⁵² apod. (Mí 2, 477). V Hosákovi-Šrámkovi je doloženo pomístní jméno *Haspelsberg*, *Haspel* (m./f.) ,cívka, naviják, motací stroj'⁵³, které se dnes jmenuje kopec *Vycpálek*. Osada *Starost* se řadí do podskupinky doslovných přímých překladů. Jednoslovných německých toponym je velmi málo, němčina používá spíše kompozita, narozdíl od češtiny, která má ráda odvozeniny a jména jednoslovná.⁵⁴

Krásné (35)

1948

lokalizace: nyní část obce Hraběšice, Šumperk, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Schönthal

stav před změnou: Šentál

poznámka: Osada byla založena roku 1690 německým obyvatelstvem, název lze přeložit jako ,krásné údolí'⁵⁵, což vybízí ke srovnání s toponymy Šumperk/Schönberg ,krásná hora'⁵⁶, zaniklý Šenov z něm. *Schönau* ,krásná niva, luh'⁵⁷, který se kdysi nacházel na panství kolštejnském. Německé jméno bylo nahrazeno překladem první části do češtiny. V době přejmenování byl podán i návrh na jméno *Květná*⁵⁸ a návrh Zemského národního výboru v Brně

⁴⁹ *Německo-český, česko-německý velký slovník:* [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 572.

⁵⁰ *Německo-český, česko-německý velký slovník:* [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 193.

⁵¹ *Německo-český, česko-německý velký slovník:* [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 347.

⁵² *Německo-český, česko-německý velký slovník:* [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 388.

⁵³ *Německo-český, česko-německý velký slovník:* [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 298.

⁵⁴ HANZALOVÁ, Libuše: Revize pomístního názvosloví po r. 1945. *Zpravodaj místopisné komise* 16, 1975, s. 600–605.

⁵⁵ *Německo-český, česko-německý velký slovník:* [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 546, s. 605.

⁵⁶ *Německo-český, česko-německý velký slovník:* [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 546, s. 104.

⁵⁷ *Německo-český, česko-německý velký slovník:* [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 546, s. 59.

⁵⁸ *Moravský sever:* Ještě příspěvek k očištění místopisu. 1947, č. 4, s. 2.

na název *Krásná Dolina*⁵⁹, avšak ani jeden z nich nebyl vybrán. (Hosák se Šrámkem dokládají na *Krásném* název samoty U Jordánů/Am Jordansbrand (Mí 2, s. 547)).

rozbor: Toponymum Krásné vzniklo částečným překladem. Česká podoba je středního rodu, což může ukazovat na pozůstatek německého apelativa *Tal* (*n.*) ‚údolí‘⁶⁰ v kompozitu *Schöntal* čili ‚krásné údolí‘.

Štítý (36)

1949

lokalizace: město Štítý, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Schildberg

stav před změnou: Šilperk

poznámka: První zmínky o městě pocházejí ze 13. století. Jako jedna z mála osad či měst měla v roce 1930 smíšené česko-německé obyvatelstvo. Německý název *Schildberg* se vykládá jako ‚zaštiťující, tj. ochranný kopec‘ (*Schild* (*m.*) ‚ochranný štít‘⁶¹). Česká podoba jména *Šilperk* vznikla adaptací německého jména, s vypuštěním *-d-* a nahrazení *-b-* neznělým *-p-*. Navrhován byl alternativní název *Sněžná*.⁶² V roce 1947 bylo město přejmenováno neúředně na *Žalkov* (Mí 2, s. 549). Tento název byl motivován jménem rodu, který město vlastnil – Žalkovských z Žalkovic. Město jim patřilo ale pouhých 20 let, mezi roky 1576 až 1596, jejich vlastnictví nebylo tedy natolik významné, aby město muselo nést jméno tohoto rodu. V roce 1949 bylo již úředně přejmenováno na Štítý, což se zdánlivě významově shoduje s první částí německého názvu. Správný překlad do němčiny by pak ale zněl *Schilde* či *Schilder*. Motivací zde nebyly štítý domů ve městě, ani štítý – zbraně. Nesmíme zapomínat na apelativní základ *-berg*, který připomíná skutečnost, že nejprve zde stával ochranný hrad. Správný překlad názvu by tedy zněl ‚strážná hora‘ nebo ‚záštita‘. Ladislav Hosák připomíná, že návrh na toto přejmenování bývalého Šilperka nebyl nikdy komisi pro úpravu místního názvosloví při ZNV v Brně, jejímž byl členem, podán. S dnešním jménem by totiž nesouhlasil.⁶³ V katastru obce se vyskytují samoty Na hutích/Hammerfeld a Na hranicích (Mí 2, s. 549).

⁵⁹ *Moravský sever: zpráva*. 1947, č. 32, s. 3.

⁶⁰ *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea*. Lingea, 2006, s. 605.

⁶¹ *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea*. Lingea, 2006, s. 536.

⁶² *Moravský sever: Ještě příspěvek k čistě místopisu*. 1947, číslo 4, s. 2, 3.

⁶³ HOSÁK: Místní jméno na Zábřežsku jako historický pramen. *Severní Morava*, sv. 10, 1964, s. 27–32.

Zálesí (41)

1949

lokalizace: dříve ves, nyní část obce Javorník, Javorník, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Waldeck

stav před změnou: Valdek

poznámka: První zmínka o vsi je z roku 1585 v německém tvaru *Waldeck*. *Wald* (m.) značí německy ‚les‘⁶⁴, *Eck(e)* (f.) ‚roh, kout, odlehlé místo‘⁶⁵. Významem se v toponomastice apelativní základ *-eck(e)* nejvíce blíží našemu pomístnímu jménu Kout, Kutiny (názvy lesů). Nabízí se tu srovnání s nedalekou obcí Kouty nad Desnou, Kouty v plurálu zde označují ‚ves v koutech‘. Původně bylo Kouty údajně traťové jméno (jména pozemků), které označovalo odlehlé nebo vklíněné pozemky. Jindy označovalo záhyb řeky nebo cesty. Je také možné, že místní jméno Kouty označuje zastrčenou nebo nepravidelně stavěnou vesnici (Mí 1, s. 434). V místních názvech jako Landeck, Fulnek apod., ale apelativní základ *-ecke* vyjadřuje ‚ostří, hrot nebo útes‘, na kterém byl postaven hrad. Místní jméno Waldeck se volně překládá jako ‚zastrčený les‘.

V roce 1930 bylo obyvatelstvo *Valdeku* německé národnosti. České jméno *Zálesí* vzniklo podle polohy za lesem vzhledem k Javorníku (Mí 2, s. 655). Vidíme zde tedy částečnou významovou spojnici s bývalým německým jménem.

Lužná (44)

1949

lokalizace: dnes součást Kopřivné, Šumperk, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Pföhlwies

stav před změnou: Velvív, v roce 1924 možno užívat Velvív i Pföhlwies

poznámka: První zmínka o vsi pochází z 16. století ve formě dativu: vsi *Felvízu*, německy se začíná název objevovat až v 17. století ve tvaru *Pfälwiesen*. Poměr českého a německého jména není příliš jasný, R. Šrámek v Místních jménech uvádí tento výklad názvu: Bylo rekonstruováno staročeské osobní jméno *Velevid* a přivlastňovací komponent *-jъ* (jméno složené z *vele-* ‚velký‘ a *-vid* ‚vidět‘, podobně jako jména *Veslav*, *Velidrah*, *Dobrověd*, *Závid*...). První slabika byla do němčiny labializována (*vel* > *Pfäl* > *Pföl*) a *-vív* se přiklonilo k německému *Wiese* (f.) neboli louka (podobně *Rejvív*, *Wiesenberg*...). Jméno *Pföhlwies* nemá

⁶⁴ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 700.

⁶⁵ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 173.

spolehlivou etymologii. České -v- se do němčiny přejímalo jako -w-, ojediněle jako -b- či -f-, ale ne jako -pf- (Mí 2, s. 675).

V roce 1930 však bylo obyvatelstvo *Velvízu* převážně německé národnosti, což mohlo být jedním z důvodů, proč byl název považován původně za německý, a po válce došlo ke zrušení domněle počeštěného německého jména *Velvíz* překladem, přičemž název *Lužná* vyhrál nad návrhem Zemského národního výboru v Brně *Luže*.⁶⁶ Přitom mohla být užitá rebohemizace⁶⁷. MJ *Lužná* severně od Valašských Klobouk se vykládá jako ves ležící na luhu. Apelativum luh označuje háj nebo lesík na bažinaté, nížinné půdě nebo močálovitý terén, porostlý stromovím (Mí 1, s. 571). Jak souvisí pojmenování *Lužná* s *Velvízem*? Etymologický slovník říká, že luh je také kromě háje s bažinatým terénem například rusky či ukrajinsky louka s bujnou zelení, což by odpovídalo onomu německému výrazu *Wiese* (f.) ‚louka‘⁶⁸. Rozdíl je dle etymologického slovníku vidět z bulharského tvaru *læg*, které je protikladem jinému bulharskému slovu *gora*, což byl ‚horský les‘. Luh byl tedy u Bulharů v nížině, a protože sušší a úrodnější půdy byly obdělávány, stalo se z luhu označení pro háje na mokřinách.⁶⁹ Po válce bylo v místních novinách navrhováno pro osadu také nové jméno *Rozhledy*.⁷⁰

Shrnutí:

Ve většině toponym z této skupiny bylo užito přímého překladu. Dělo se tak u průhledných německých jmen, aby byla zachována kontinuita vývoje a pro usnadnění orientace v terénu. Jestliže německé jméno dobře vystihovalo tvar či charakter daného místa, volil se také přímý překlad (*Písečná, Dolní Les*).⁷¹

O přímém překladu hovoříme i v případech, kdy byla přeložena jen první část německého toponyma, což se dělo velmi často s ohledem na rozdílný slovtvorný systém češtiny a němčiny. Německým složeným jménům odpovídají česká jednoslovná pojmenování utvořena derivací.

Čeština užívá hojně odvozeniny, takže německé apelativní základy, které se v německých toponymech často opakovaly, byly při překladech jednoduše přehlíženy a vynechávány⁷² (např. *Schildberg – Šítý, Schönthal – Krásné, Sandhübel – Písečná, Pilzberg – Hřibová*,

⁶⁶ *Moravský sever*: zpráva. 1947, č. 32, s. 3.

⁶⁷ HANZALOVÁ, Libuše: Revize pomístního názvosloví po r. 1945. *Zpravodaj místopisné komise* 16, 1975, s. 600–605.

⁶⁸ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 717.

⁶⁹ MACHEK, Václav: *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Lidové noviny, 1997, s. 343.

⁷⁰ *Moravský sever*: článek Ještě příspěvek k očistě místopisu. 1947, číslo 4, s. 2, 3.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Tamtéž.

Hahnberg – Kohout). V německém jazyce nelze určovanou část kompozita vypouštět. Jazyková ekonomie se u německých názvů podobně jako v českých neuplatňuje.⁷³

Do podskupinky doslovných přímých překladů můžeme zařadit substantivní toponyma *Starost a Dolní Les*.

Volné překlady se ve zkoumané oblasti při přejmenování neuplatnily. Označují se tak případy, kdy čeština vycházela z významu německého jména, ale hledala pro něj v češtině vhodnější způsob vyjádření. Často se v takovémto případě pracovalo s metaforou. Krásné příklady volně přeložených pomístních jmen uvádí Libuše Hanzalová ve svém článku⁷⁴ z Karlovarského kraje, kdy se Galgenberg, česky nejčastěji překládán jako Šibeniční vrch, přeložil pomocí metafory Na spravedlnosti, Dreikreuzberg zase jako Kalvárie.⁷⁵

Specifické pro oblast bývalého šumperského okresu jsou adjektivní podoby místních jmen (Lužná, Písečná, Hřibová...), což je obecně typ oikonym hodnocený jako mladší. Jména mají tendenci vytvářet komplexy, pokud se jeden typ v okolí ujme. Tento jev se nazývá asimilace k častým jménům (Šmi, s. 82).

⁷³ MATUŠOVÁ, Jana: Vývoj a standardizace pomístních jmen a urbanonym v českém pohraničí. *Naše řeč* 72, 1989, č. 4, s. 179–187.

⁷⁴ HANZALOVÁ, Libuše: Revize pomístního názvosloví po r. 1945. *Zpravodaj místopisné komise* 16, 1975, s. 600–605.

⁷⁵ Tamtéž.

4. Názvy nově utvořené

Ve druhé kapitole se pojednává o jménech, jejichž sémantickomotivační kontinuita s německou minulostí byla přerušena a nové jméno obce bylo při přejmenování motivováno úplně jinak než předchozí jméno německé.⁷⁶ Jako kdyby měl život začít úplně od začátku, v bodě nula. Nestavělo se ale na zeleném drnu. Vesnice a města tu už stály. Jedná se o jména, kdy byla bývalá toponyma pro překlad nevhodná. Obsahovala například německá vlastní jména, byla příliš feudální nebo už neprůhledná.⁷⁷ Kapitola obsahuje 22 hesel, vzniká zde nová kolonka na údaj o nové motivaci, která inspirovala český název. Zavádím kategorie „geografická motivace“, kdy nový název vychází z okolní krajiny, a „sociologická motivace“, kdy jméno charakterizuje působení člověka v místě. Tento typ změny tvoří největší skupinu jmen v mé práci.

Spojení tří vesnic v Bělou pod Pradědem je trochu zvláštní případ, který se v této skupině jmen vyskytuje. Proto je heslo trochu jinak strukturované: nejprve pojednává o nové vesnici a o procesu jejího vzniku, poté je každá ze tří bývalých vesnic rozebrána zvlášť.

Nový Malín (9)

1947

lokalizace: městys, Šumperk, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Frankstadt

stav před změnou: Frankštát

poznámka: První zmínka o jméně *Frankstadt* pochází ze 14. století. Sídlo často kolísalo mezi statutem městečka a vsi. V roce 1930 bylo jeho obyvatelstvo převážně německé (Mí 1, s. 220).

O historii starého německého jména *Frankstadt* se nikde nedočteme. Na kolštejnském panství existovala v 16. století stejnojmenná osada, ta však zanikla. není známá ani její přesná poloha. Jednalo se o složeninu z německého vlastního jména *Frank*, stejně jako u osady Frankenhau, a substantivního základu *-stadt*, kdy *Stadt* (*f.*) označuje německy „město“⁷⁸. *Frankstadt* byla pak vlastně zkrácená podoba slovního spojení *Stadt eines Franken* „město Frankovo“ (Mí 1, s. 220). Po válce bylo v místních novinách navrhováno pro

⁷⁶ MATUŠOVÁ, Jana: Vývoj a standardizace pomístních jmen a urbanonym v českém pohraničí. *Naše řeč* 72, 1989, č. 4, s. 179–187.

⁷⁷ HANZALOVÁ, Libuše: Revize pomístního názvosloví po r. 1945. *Zpravodaj místopisné komise* 16, 1975, s. 600–605.

⁷⁸ *Německo-český, česko-německý velký slovník: [-nejen pro překladatele]* / Lingea. Lingea, 2006, s. 582.

osadu nové jméno *Podhorany*.⁷⁹

Nové jméno bylo městy si uděleno podle osady *Český Malín* na Ukrajině, odkud přišlo nové obyvatelstvo po roce 1945, volyňští Češi. Na rozdíl od většiny nově příšlého obyvatelstva do pohraničí, uměli volyňští Češi hospodařit. Měli tedy jakési přednostní právo ve výběru svého nového domova. Jevili zájem především o oblasti Žatecka a Podbořanska, které se blížily svým charakterem ukrajinské Volyni.

Volyňští Češi jsou skupina obyvatel českého původu, která dnes znovu pobývá na našem území. Událostmi předcházejícími jejich odchodu na Volyň bylo zrušení nevolnictví v Rusku v roce 1861, prohraná válka Rakouska s Pruskem v roce 1866 a začlenění možnosti volného stěhování do ústavy v roce 1867. Jednalo se vlastně o kolonizaci Ukrajiny a podobně jako Němcům, kteří k nám přišli ve 13. století, jim byly nabídnuty různé přistěhovalecké výhody v podobě osvobození od vojenské služby, osvobození od daní na 20 let, náboženská svoboda, vlastní samospráva apod. Tyto výhody motivovaly zemědělské obyvatelstvo k přestěhování. Hlavní proud emigrantů mířil v té době do USA, ale když tam vypukla občanská válka, stalo se cílem carské Rusko a jeho západoukrajinská gubernie – Volyň. Do zaostalého kraje bez průmyslu přicházeli Češi z ekonomických důvodů. Chtěli zvýšit svou životní úroveň a byla zde nízká cena půdy. Největší emigrační vlna na Volyň proběhla v letech 1868 – 1874. V roce 1897, kdy byl v Rusku sčítán lid, bylo na Volyni 27 660 Čechů. Vyšší ekonomická úroveň volyňských Čechů zabránila snižování jejich národní identity i jejich rusifikaci. Jejich první repatriace proběhla po vzniku ČSR v roce 1918, kdy se domů vraceli zejména vojáci z I. světové války. V letech 1920 – 1939 byla Volyň rozdělena mezi Polsko a Ukrajinu a od roku 1941 byla sice znovu sjednocená, ale okupovaná německými vojsky, protože byla součástí SSSR. Po skončení války byla zahájena pro město *Frankstadt* důležitá repatriace příslušníků 1. československého armádního sboru v SSSR a jejich rodin do Československa. Ministerstvo zemědělství mělo zajistit dostatek půdy pro reemigranty, ale celý proces řídilo ministerstvo práce a sociálních věcí. 32 237 osob

⁷⁹ *Moravský sever: Ještě příspěvek k očištění místopisu*. 1947, číslo 4, s. 2, 3.

⁸⁰ ŠÍŠKOVÁ, Tatjana: *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001, s. 107–109.

⁸¹ VACULÍK, Jaroslav: *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945 – 1948*. Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1984, s. 86, 87.

⁸² Tamtéž, s. 111.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ NOSKOVÁ, Jana: *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury*. Brno: Ústav evropské etnologie, 2007, s. 138.

⁸⁵ VACULÍK, Jaroslav: *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945–1948*. Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1984, s. 130, 131.

⁸⁶ *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea*. Lingea, 2006, s. 614, 418, 104.

z Volyně, které přijely od konce války do dubna 1947 do Československa, bylo české národnosti.⁸⁰

20. ledna 1947 se rozloučili pozůstalí obyvatelé z nacisty vypáleného a vyvražděného *Českého Malína* na Volyni se zemí, kde prožily jejich rodiny 80 let. Příslušníci čtyř přeživších rodin měli přepravit popel ze společného hrobu českomalínských obětí do Československa.⁸¹ Na Šumpersku bylo usídleno 271 volyňských rodin.⁸² K průběhu úspěšné asimilace Volyňských Čechů na Šumpersku přispělo rozhodnutí ministerstva vnitra o přejmenování obce *Frankštát* na *Nový Malín*, k uctění památky zavražděných obyvatel Českého Malína.⁸³ Skupince volyňských Čechů na přejmenování obce skutečně záleželo, byl to pro ně akt plný symbolického významu.⁸⁴ Slavnostní přejmenování obce proběhlo při příležitosti čtyřletého výročí oné tragické události 13. července 1947. Prezident republiky udělil obci „Československý válečný kříž 1939“ a bylo zdůrazněno, že Nový Malín má být pokračovatelem Českého Malína a novým domovem pro pozůstalé.⁸⁵

rozbor: *Nový Malín* se potřeboval vymezit vůči *Českému Malínu*, proto má jiný přívlastek, čímž se vlastně řadí i do skupiny jmen „rozlišení“. Přívlastek *Nový* zároveň zdůrazňuje návazání na tradici něčeho minulého, můžeme v něm vidět onen symbolický význam. V blízkosti *Nového Malína* je kopec Volyň, dříve zvaný Todtemannberg, kdy *Tod* (*m.*) označuje německy ‚smrt‘, *Mann* (*m.*) ‚muže‘ a *Berg* (*m.*) ‚horu, kopec‘⁸⁶. I v pomístním jméně se tedy připomíná místo, kde žila tato skupina obyvatelstva po několik generací.

motivace: sociologická, na památku

Žulová (10)

1948

lokalizace: město, Vidnava, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Friedeberg

stav před změnou: Frýdberk od roku 1924 do roku 1948 (jako česká varianta k něm. podobě Friedeberg)

poznámka: Nejstarší dochovaná podoba názvu je *Vredberg* ze 14. století. Jméno *Friedeberg* je složeno ze středohornoněmeckého *vride* ‚mír, ohrada‘ a komponentu *-berg* s významem ‚hora‘. Dle Vlastivědy šumperského okresu se vykládá význam tohoto toponyma jako ‚chráněná či opevněná hora‘. Dnes se v němčině užívá slovo se stejným základem *Einfriedung* (*f.*), omezení, ohrazení, oplocení⁸⁷. Ve slezské němčině se vyskytuje slovo *Fried*

⁸⁷ *Německo-český, česko-německý velký slovník:* [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 180.

ve tvaru *vrěd* naposledy na počátku 16. století. *Frid-* se poprvé vyskytlo roku 1460 (Mí 1, s. 222, 223). Na Bruntálsku se vyskytovalo místní jméno se stejným komponentem *Fried-* (Frýdlant), jehož český překlad ‚mír‘ pak byl po II. světové válce prosazován v české verzi do názvu. Argumentem byl fakt, že Poláci prý tak učinili a město Friedlant u Waldenburgu pojmenovali Mirovky.⁸⁸

Novodobý název města *Žulová* je odvozen od zdejšího rozsáhlého dobývání a zpracovávání žuly. V 1. pol. 19. století zde začaly vznikat lomy na žulu. S rozvojem kamenictví zde přibývalo i obyvatel. Roku 1886 byla ve *Friedbergu* založena odborná škola na zpracovávání kamene. Obdobná škola v Supíkovicích (Saubsdorf) se věnovala mramoru, ale ve *Friedebergu* byli zaměřeni na žulu. Bylo zde založeno několik kamenických firem, které fungovaly i za první republiky. Po druhé světové válce řada podniků a živností zanikla. Nakonec bylo zpracování žuly přeneseno do jiných obcí na Jesenicku. Pojmenování obce *Žulová* tak přišlo až jako „pohrobek“ po době největší *frýdberské* kamenické slávy (Vla, s. 541–544).

Před vznikem ČSR byl *Friedeberg* zcela německou obcí, teprve po roce 1918 sem přišlo několik českých rodin. I v roce 1930 bylo obyvatelstvo stále převážně německé. Pomístní jména a samoty v blízkosti obce jsou Andělské domky/Engelhäuser a Peschlův lám/Peschelhube (Mí 1, s. 222, 223). V okolí je dosti lomů a na Boží hoře (dříve Gottesberg, Gotthausberg), která tvoří dominantu *Žulovské* pahorkatiny, poutní kostelíček (Mí 1, s. 222, 223).

motivace: geologická, kámen, ale spíš na památku

⁸⁸ CEPEK, Josef: Poválečné změny názvů obcí na někdejším politickém okrese Rýmařov. In *Sborník bruntálského muzea 2006*. Bruntál: Muzeum v Bruntále, 2006, s. 100–102.

⁸⁹ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 240, 700.

⁹⁰ ZUBER, Rudolf: *Osídlení Jesenicka do počátku 15. století*. Opava: Matice Slezská, 1972, s. 24.

⁹¹ STERZINGER, Josef V.: *Encyklopedický německo-český slovník*. Svazek II. V Praze: J. Otto, 1916. s. 707.

⁹² *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 298.

⁹³ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 212.

⁹⁴ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 104.

⁹⁵ SCHWARZ, Ernst: *Die Ortsnamen der Sudetenländer als Geschichtsquelle*. München: R. Oldenbourg, 1931, s. 39.

⁹⁶ MACHEK, Václav: *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: nakladatelství Lidové noviny, Fotoreprint podle 3. vydání z roku 1971, 1997, s. 217.

⁹⁷ WERMKE, Matthias [et al.]: *Duden. Band 7, Herkunftswörterbuch : Etymologie der deutschen Sprache*. Mannheim: Dudenverlag, 2001. s. 144.

⁹⁸ SCHWARZ, Ernst: *Die Ortsnamen der Sudetenländer als Geschichtsquelle*. München und Berlin: Verlag von R. Oldenbourg, 1931, s. 39.

⁹⁹ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 562.

Jeseník (11)

1947

lokalizace: město, Jeseník, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Freiwaldau

stav před změnou: Frývaldov

poznámka: První zmínka o městě pochází ze 13. století v německé podobě *Vriwald*, první česká podoba je z r. 1891 *Frejvaldov* (hyperkorektně tu bylo užito *-ej-* za něm. *-i-*, odtud vzniklo i pozdější české *Frývaldov*). Město bylo založeno za německé kolonizace ve 13. století. Jméno *Freiwaldau* vzniklo z německého slovního spojení *im freien Walde*, kdy *frei* znamená ‚svobodný, volný‘ a *Wald (m.)* ‚les‘⁸⁹. Jméno označuje buď osadu založenou ve volném, svobodném lese, nebo odlesněné místo (Vla, s. 287). Fakt, že se jednalo o nezalesněný prostor, podporuje i teorie R. Zuberu: příroda si mnohá nezalesněná místa vytvářela sama, nebylo potřeba člověka, aby lesy vykácel. Jedná se například o místa v povodí řek či potoků, kde se kvůli častým záplavám a písčným nánosům nemohly porosty udržet. Tak je tomu i v případě *Frývaldova*, který leží na soutoku řek Bělé a Staříče. V trojúhelníku tvořícím soutok těchto dvou řek se dodnes nachází říční nános, který v 19. století přecházel za vodní tvrzí v močály. Protože byl tento prostor bez lesů, dostal své jméno *Freiwaldau*.⁹⁰ Zakončení *-au* na Jesenicku pochází z něm. přípony *-hau* (*Hau (m.)*), bylo už v roce 1921 téměř archaické slovo s významem ‚rána, úder sekacího, seknutí‘⁹¹, *hauen* pak znamená ‚kácet stromy‘⁹².) Přípona *-hau* se volněji překládá jako ‚mýtina‘.

Novodobé jméno *Jeseník* bylo metonymicky z pohoří přeneseno na město, které pod těmito horami leží. Jeden z výkladů, jak vzniklo jméno pohoří *Jeseníky*, uvádí např. Ernst Schwarz ve své knize *Die Ortsnamen der Sudetenländer als Geschichtsquelle*: V Ptolemaiově mapě se jmenují hory na východ od Krkonoš Αδκιβούργιον όρος (*Askiburgion oros*). Část slova *Askí-* souvisí s germánským *aska* (*Esche (f.)* ‚jasan‘⁹³), druhá část *-burgion* znamená v němčině *Berg (m.)* ‚hora, kopec‘⁹⁴. Jméno se dá tedy z řečtiny do němčiny přeložit jako „*Eschengebirge*“.⁹⁵ Český název *Jeseníky* se vykládá od slova *jesen*, které se vyvíjelo v *jasen*, pak v *jasan*. Dříve se v nářečích používalo pro tento strom také označení *jesen*, *jeseň*, *jasen* nebo *jaseň*. Praslovanská podoba se uvádí jako **j-asenъ* i **osenъ*, které vychází z indogermánského kmene *ōs-*, který byl v době, kdy vznikalo skloňování, rozšířen v přímých pádech o *-i-*, v nepřímých pádech o *-en-*, které u Slovanů proniklo do všech pádů.⁹⁶ I německé *Esche (f.)* se vyvinulo z indogermánského *os-k-*, *ōsen-*, *ōsi-*, přes *asc-*.⁹⁷ má tedy stejný význam. *Jeseníky* jsou ‚Jasanové hory‘. Možná se jednalo

o slovanskou výpůjčku z němčiny.⁹⁸ Tento výklad byl už ale také zpochybněn Ivanem Luttererem a Rudolfem Šrámkem. Podle nich nejsou pro tuto romantickou variantu výkladu jména *Jeseníky* spolehlivé doklady. Kloní se spíše k variantě, kdy v údolí blízko Vrbna pod Pradědem tekla potok *Jeseník* (jesenný potok, tj. potok, který tekla v jasanovém porostu, podobně potoky Vrbník, Olešník, Lipník). Jméno se přeneslo na jméno městečka v poněkud podobě *Gesenke* (v němčině přikloněno k významu *senken* ‚snížit‘ > *Gesenke* ‚sníženina‘⁹⁹). Ze zaniklého městečka se pomístní jméno *Gesenke* přeneslo na celé údolí, odtud pak na celé pohoří a počestilo se zpět na *Jeseníky* (Lu, s. 115). Německý ekvivalent pro *Jeseníky* je buď název *Altvatergebirge*, nebo *Gesenke*.

Město *Jeseník* je po Šumperku a Zábřehu třetím největším městem okresu (1960) (Vla, s. 287–293). V roce 1930 zde žilo německé obyvatelstvo. Části města tvoří předměstí Dittrichstein/Ditrichštejn, lázeňská osada Gräfenberg/Gräfenberk Lázně, Pfarrhelle, Třídómí/Dreihäuser, U Štrajtové/Bei Streitenhau, Ves Frývaldov/Freiwaldau Dorf a Svoboda/Freiheit (Mí 1, 225, 226).

motivace: geografická, hory

Lomy (12)

1949

lokalizace: osada obce Supíkovice, Jeseník, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Geislersfeld

poznámka: *Geislersfeld* byl založen kolem roku 1780, v roce 1930 bylo jeho obyvatelstvo německé.

rozbór: Hosákova a Šrámkova *Místní jména* polemizují s Rudolfem Zuberem, který tvrdí, že název *Geislersfeld* pochází z německého nářečního Gaistlsfeld/Gajslfeld, které má původ v německém *Geistliches Feld* (‚pole patřící duchovním osobám‘), neboť osada prý vznikla parcelací biskupských pozemků. Pro taková vlastnictví jsou ale v němčině místní jména s komponenty *Kirchen-/Kirch-* (*-berg*, *-dorf*, *-feld*), namítají Hosák a Šrámek (Mí 1, s. 228). Zuberovu teorii by ale mohl podpořit význam něm. slova *Geißler* (*m.*) ‚sebemrskáč, flagelant‘.¹⁰⁰ Jména složená z částí *Geissler-*, *Geisler-*, *Geislers-* (*-berg*, *-feld*) jsou v němčině velmi hojná (Mí 1, s. 228). Německé apelatívum *Geißler* (*m.*) označovalo ve

¹⁰⁰ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 260

slezské němčině ‚rezníka porážejícího drobný dobytek‘.¹⁰¹ Tento výklad podporuje i význam slova *Geiss (f.)* ‚koza samice‘ v jižním Německu, Rakousku a Švýcarsku.¹⁰²

Dnešní jméno *Lomy* vzniklo podle mramorových lomů v místě. Známy je i druh mramoru odsud pocházející, tzv. slezská Carrara (Vla, s. 448).

motivace: geografická, těžba

Lázně Jeseník (13)

1947

lokalizace: lázeňský vrch nad Jeseníkem, Jeseník, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Gräfenberg

stav před změnou: Gräfenberk

poznámka: Osada byla založena r. 1808 a už od r. 1831 zde začaly fungovat lázně spojené s osobou Vincenze Priessnitze. Vlastivěda šumperského okresu odvozuje název od vrchnostenského (hraběcího) vrchu nebo od slovesa *graben* s významem ‚kopati‘, což považuje za směrodatnější. *Místní jména* ale podporují první variantu vrchnostenského vrchu. Ač se německy ‚hrabě‘ řekne *Graf (m.)*¹⁰³, zde se bere za základ středoněmecká nářeční podoba *Grebe, Grepe (m.)* ‚hrabě‘. Z roku 1716 se dochovala podoba *Grabenberg*, nabízí se tu přemýšlet nad slovem *Grab (m.)* ‚hrob‘¹⁰⁴. Není to ale kopec, na kterém jsou hroby, protože plurál substantiva je *Gräber*. Název by tedy musel znít *Gräberberg* (Mí 1, s.228).

motivace: sociologická, činnost lidí

Dlouhá Hora (15)

1949

lokalizace: nyní osada města Jeseníku (dříve Bukovic), Jeseník, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Hammerhau

stav před změnou: Hamrová (až od r. 1924)

poznámka: První zmínka o místě je již z roku 1625, osada však byla založena až v roce 1790 na místě bývalých hamrů. Etymologický slovník slovo *hamr* vykládá jako ‚těžké kladivo‘, *hamry* v plurálu pak jako ‚hutní závod‘ z něm. *Hammer (m.)* ‚kladivo‘¹⁰⁵. Původní

¹⁰¹ STERZINGER, Josef V.: Encyklopedický německo-český slovník. D. 1. V Praze: J. Otto, 1916. s. 371.

¹⁰² *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 260

¹⁰³ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 281.

¹⁰⁴ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 280.

¹⁰⁵ REJZEK, Jiří: *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, spol. s r. o., 2001, s. 194.

německé místní jméno *Hammerhau* označuje paseku (komponent *-hau*), na které stály před založením vsi hamry. Česká podoba *Hamrová* je adjektivum k substantivu *hamry*. Vidíme zde rozdíl oproti osadám Ficová a Franková, které vznikly z posesivní podoby jména (Mí 1, s. 239240).

Toponymum *Dlouhá hora* bylo pravděpodobně přejato od blízké hory *Langer Berg* (916 m), která se dnes jmenuje Dlouhý.¹⁰⁶

motivace: geografická, hory

Nové Podhradí (16)

1948

lokalizace: osada obce Černá Voda, Vidnava, Jesenícko, Slezsko

německý ekvivalent: Neukaltenstein

stav před změnou: Nový Kaltenštejn (Vla)/ Nový Kaltštejn (Mí)

poznámka: *Kaltštejn* byl původně hrad jižně od Žulové, s původním německým jménem v době svého založení *Kaltenstein*. Stál tam od 13. století, na počátku 16. století byl ale rozbořen. V roce 1802 zde vznikla ves.

Místní jméno bylo utvořeno zkrácením původního spojení *Burg am kalten Stein* ‚hrad na studené skále, u studené skály‘. Stojí za zmínku, že *-stein* je oblíbený komponent německých hradních jmen. Německá hradní nomenklatura se u nás rozmohla ve 2. polovině 13. století. Její formanty byly především *-burg*, *-berg*, *-eck*, *-wald*, *-stein*. Městečka s těmito formanty vznikla původně v podhradí a zdělila pak název hradu.¹⁰⁷

Jako náhrada za německou část *Stein-* mohlo být navrhováno Kámen, Hrad nebo Skály.¹⁰⁸ Zvítězilo ale označení vesnice *Podhradí*. První část kompozita – adjektivum *kalt* – je velmi častým prvkem v německé toponymii: například *Kaltenbach*, *Kaltenbrunn*, *Kaltenhof*... (Mí 1, s. 377).

motivace: geografická, dle polohy

¹⁰⁶ ORLÍK, Jaroslav: Nové pomístní názvy v Jeseníkách, Rychlebských horách a ve skupině Králického Sněžníku. In *Přírodovědecký sborník Ostravského kraje*. 13. 1952. s. 261-269.

¹⁰⁷ Poznámky ze semináře Mgr. Jaroslava Davida, Ph.D. CJBB124 Jazyk – Historie – jména, FF (podzim 2008).

¹⁰⁸ CEPEK, Josef: Poválečné změny názvů obcí na někdejší politickém okrese Rýmařov. In *Sborník bruntálského muzea 2006*. Bruntál: Muzeum v Bruntále, 2006, s. 100 – 102.

Staré Podhradí (17)

1948

lokalizace: samota u Vápenné, Vidnava, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Altkaltenstein

poznámka: Ves vznikla v roce 1771. Staré i Nové Podhradí jsou vlastně jen skupinky domů pod bývalým hradem (Vla, s. 488). Přívlasky *Neu* ‚nový‘ a *Alt* ‚starý‘ neoznačují primárně různé stáří obou vsí, ale rozlišují vsi od hradu. Ves měla v roce 1930 německé obyvatelstvo (Mí 1, s. 377).

motivace: geografická, dle polohy

Branná (19)

1947

lokalizace: město, Staré Město, Šumpersko, Morava

stav před změnou: Kolštejn

německý ekvivalent: Goldenstein

poznámka: Město bylo založeno ve 14. století při hradu. Jméno se skládá z komponentů (*Gold* (n.) ‚zlato‘¹⁰⁹ a *Stein* (m.) ‚kámen, skála‘¹¹⁰) a označovalo místo, kde se, alespoň podle výkladu něm. jména, těžilo zlato. (Podobné jméno Goldeck mělo už Staré Město; aby se obě města rozlišila, byl zde využit jiný substantivní základ *-stein*).¹¹¹ Jeseníky oplývaly jmény končícími na *-stein*, případně *-seifen*, což svědčí o tom, že se zde často těžilo a dolovalo. Počáteční *-k-* ve slově *Kolštejn* se místo *-g-* poprvé objevuje v 16. století.

V roce 1930 zde žilo převážně německé obyvatelstvo. Při tvoření poválečného názvu se neujaly návrhy *Zlatnice*, *Zlatníky*, připomínající někdejší těžbu zlata. Kmotrovství názvu Branná přiznává sám Ladislav Hosák a odůvodňuje jeho výběr polohou města a jménem řeky.

Hosák-Šrámek dokazují v okolí *Branné* samoty a pomístní jména Bídov/Jammerthal, Nový Kolštejn/Neu Goldenstein, Splav/Flösse a U lomu/Am Steinbruch (Mí 1, s. 416). Jméno hory Stollekamm se změnilo na dnešní Štolný hřbet.

motivace: geografická, dle polohy a řeky

¹⁰⁹ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 279.

¹¹⁰ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 587.

¹¹¹ HOSÁK, Ladislav: O čem nám vyprávějí místní jména na Šumpersku? *Severní Morava*, sv. 9, 1963, s. 48–53.

Podlesí (21)

1948

lokalizace: městys, Šumperk, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Grumberg, původně pravděpodobně Grünberg (Vla, s. 393)

stav před změnou: Krumperky

poznámka: *Grumberg* byl založen roku 1598. Jeho jméno pochází z něm. *Krummberg*, utvořeného ze spojení *krummer Berg* (*krumm* ‚křivý‘¹¹², *Berg* (*m.*) ‚kopec, hora‘¹¹³). V prvorepublikové době se užívalo jméno v plurálu jako *Krumperky*. Jméno získalo název dle své polohy. Kousek od *Podlesí* leží část obce *Krummwasser* – dnes česky zvané Křivá voda. Historicky se místo zvalo i *Krummbach* ‚Křivý potok‘. Přívlastek *krumm* označoval křivou polohu potoka (Mí 2, s. 731).

Podlesí a vsi jemu podobné (Sklené, Vlaské, Vojtíškov, Vysoká, Vysoký Potok, Zlatý Potok a Křivá Voda) vznikly kolonizací souvislého pásu území severních svahů Hrubého lesa a jižních svahů Králického Sněžníku (Vla, s. 342). V roce 1932 byla poblíž postavena něm. turistickým spolkem místního obyvatelstva Severomoravská chata. V blízkosti se nachází samota Šárova chalupa/Scharhäusel. V roce 1930 měly *Krumperky* německé obyvatelstvo (Mí 1, s. 457). Po válce bylo v místních novinách navrhováno pro osadu nové jméno *Chlomy*.¹¹⁴

motivace: geografická, dle polohy pod lesem

Vysutá (30)

1949

lokalizace: Vysutá je část Kolnovic, které jsou částí obce Mikulovice, Javorník, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Rennersfeld

stav před změnou: Renertov

poznámka: Osadu v 18. století založilo německé obyvatelstvo. Byla nazvána po svém zakladateli Josefu Rennertovi *Rennersfeld*, což by se dalo do češtiny přeložit jako ‚pole Rennertovo‘ (*Feld* (*n.*) ‚pole‘¹¹⁵). V české staré podobě má toponymum analogickou příponu

¹¹² *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 387.*

¹¹³ *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 104.*

¹¹⁴ *Moravský sever: Ještě příspěvek k očistě místopisu. 1947, číslo 4, str. 2, 3.*

¹¹⁵ *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 224.*

-ov, na krátký čas se obec zvala též *Renartovice* s analogickou příponou *-ovice* (Mí 2, s. 370). Přípony *-ovice* i *-ov* demonstrují příslušnost obce k jedné osobě¹¹⁶, v tomto případě k Josefu Rennertovi.

Nový poválečný název *Vysutá* překvapuje tvrdým *-y-*. Dle mého názoru se nejedná o něco, co by viselo (podobně např. visutá hrazda). Poloha obce se možná hodí k druhému významu slova visutá, je-li položená nad ostatními obcemi jako stupeň, např. visuté jsou terasovité zahrady¹¹⁷. Z mapy to však podle vrstevnic tak nevypadá. Naopak vzhledem k výběžku, který je umístěný jakoby vysunutě do Polska, by se mohlo jednat o zkrácení slova „vysunutá“ na „vysutá“. Vysunutá je zde myšleno ve významu ‚sunutím umístěná výše nebo dopředu‘ – zde do Polska. Nemám ale oporu v literatuře pro vynechání slabiky *-nu-*. Literatura rovněž nijak nevykládá motiv českého názvu.

motivace: geografická, dle polohy

Uhelná (32)

1947

lokalizace: ves, Javorník, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Sörgsdorf

stav před změnou: Serksdorf

poznámka: Osada byla založena už ve 13. století, původní tvar *Sorykesdirf* vývojem přešel na *Sorykesdorfh*. Podoba *Sörgsdorf* je pravděpodobně polsko-německé hybridní jméno (jméno, ve kterém jsou spojeny prvky dvou a více jazyků; zde se jedná o typ, kdy je jeden základ cizí – polské osobní jméno Šora, Šorik, méně pravděpodobně Žerek, Žeryk (zkrácená podoba jména Žeromut,) druhý člen tvořící kompozitum je z jazyka přejímajícího – německého (Šmi, s. 70)). Přejaté *sor-* z polštiny bylo labializováno na *sör-*, *-š-* se změnilo na *-s-*. Druhá část kompozita *-dorf* odpovídá českému *Lhota* a dobou svého vzniku spadá do období německé kolonizace na přelomu 13. a 14. století (Mí 2, s. 438).

Části *Uhelné* jsou Dolní Fořt (Nieder Forst ‚dolní hájený les‘), který se dříve dělil na části Mlatci-Zahradníci (Dreschgärtner, *Drescher* (m.) – ‚mlatec‘, *Gärtner* (m.) ‚zahradník‘¹¹⁸) a Domkáři (Priebnerleute) (Vla, s. 478).

¹¹⁶ LUTTERER, Ivan, ŠRÁMEK, Rudolf: *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Havlíčkův Brod: Tobíáš, 1997, s. 24–26.

¹¹⁷ FILIPEC, Josef [et al.]: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 2003, 3. vydání, s. 492 a 522.

¹¹⁸ *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea*. Lingea, 2006, s. 162, 252.

V roce 1930 zde žilo německé obyvatelstvo. Nový název *Uhelná* získala obec díky skutečnosti, že byla jediným místem ve Slezsku, kde se těžilo hnědé uhlí. V 18. století se zde těžila i hrnčířská hlína. Hosák-Šrámek dokládají v katastru obce samotu Isolda/Isolde (Mí 2, s. 438).

motivace: geografická, uhlí

Nová Seninka (37)

1948

lokalizace: dříve samostatná ves, nyní součást obce Stříbrnice, Staré Město, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Spieglitz

stav před změnou: Špiklice

poznámka: Poprvé je ves doložená z roku 1325 v podobě *Spilix*, z roku 1575 pak jako *Sspiglicze*. Vedla tudy obchodní stezka Komňátka – Chrastice – *Špiklice* – Kladské sedlo, a pravděpodobně tu byla osada strážního mužstva u průsmyku¹¹⁹. Jméno *Špiklice* dozajista souvisí s hojným německým místním i pomístním jménem *Spielberg*, latinsky *mons speculi*, *mons* – ‚hora‘, *specto*, *-are* ‚dívat se‘, *specula* pak ‚hlídka‘¹²⁰, česky *Špilberk*, tj. ‚strážný vrch‘. Tyto názvy se vyskytují vždy na strategicky významných místech, odkud je dobrý výhled (zde při přechodu z Moravy do Kladska). Komponent *Spiel-* se vykládá různě, má se za to, že vznikl stažením slova *spiegel* ve významu ‚specula, Warte, stráž‘¹²¹. Německý etymologický slovník podporuje teorii, že slovo *Spiegel* (*m.*) ‚zrcadlo‘¹²² přešlo z latiny (*speculum*) do němčiny (*Spiegel, Spiegelbild, Abbild*, ‚obraz v zrcadle‘¹²³).¹²⁴ V *Místních jménech* je zmiňován H. Naumann, který se kloní k německé historii slova *Spielberg*. Podle něj vznikl komponent *spiel-* ze středohornoněmeckého *spil*, což by se volně dalo nazvat ‚ukrácení času‘,¹²⁵ nebo jako *Scherz* (*m.*) – ve významu ‚žert‘.¹²⁶ Znamenalo by to, že jméno *Spielberg* vzniklo jako krycí označení pro místo, kde si stráž krátila službu hrou. O strážě

¹¹⁹ HOSÁK, Ladislav: O čem nám vyprávějí místní jména na Šumpersku? *Severní Morava*, sv. 9, 1963, s. 48–53.

¹²⁰ ŠENKOVÁ, Silva: *Latinsko-český, česko-latinský slovník*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. s. 77, s. 115.

¹²¹ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 702.

¹²² *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 576

¹²³ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 11

¹²⁴ WERMKE, Matthias [et al.]: *Duden. Band 7, Herkunftswörterbuch : Etymologie der deutschen Sprache*. Mannheim: Dudenverlag, 2001. s. 658.

¹²⁵ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 682.

¹²⁶ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 534.

vojenského významu však vždy na těchto místech nejde ani v češtině. Přeneseně to může být jakékoliv místo, kde se střeží (Mí 2, s. 500). Podoba *Spieglitz* je přejata z českého *Špiklice* (německé *-itz* je z genitivu – jedu do *Špiklic*), což je upraveno z německého *Spiegelberg*. Není zcela jasné, proč je ve 14. století zaznamenán zápis *Spilix* s hláskou *-x-*, pokud se ovšem nejednalo o grafický zápis *-c-* (ts) jako *-x-*. Možná se jedná o přesmyk nebo německý vokalismus. Přesmyk mohl vzniknout při zpětném poněmčení českého *Špiklice/Špiglice* na *Spieligs*. Druhá možnost je, že německé *Spiegelberg* bylo analogicky podle německých genitivních místních jmen (podobně jako *Rudolts*, *Arnolts* apod.) zkráceno na *Spiels* a vlivem německého vokalismu byla rozšířena druhá slabika ve slově *Spiels* na *Spielis*, *Spielix*. Co se ale ve skutečnosti se jménem dělo, není jisté. Pomístní jméno *Špilberk* je doloženo spíše ze západní Moravy. Na severozápadní Moravě se nachází i místo pod Králickým Sněžníkem, kde leží *Špiklice*.

V roce 1930 bylo obyvatelstvo vesnice německé. Nový název *Seninka* přinesli noví lidé, kteří přišli ze *Seninky* na Valašsku (Mí 2, s. 554). Tam bylo obyvatelstvo v roce 1930 české. Jméno *Seninka* má na Valašsku dlouhé české kořeny, ale nepochází od sena, jak by se rádo zdálo. Je to posesivní jméno typické pro Hostýnské a Vizovické vrchy. Deminutivní forma *Seninka* je odvozena od jména *Sěnina/Senina* (lhota, ves), což je posesivní forma od osobního jména *Sena/Sěna*, což je pro úplnost hypokoristická podoba některého jména s komponentem *se-* (zvrtné zájmeno), vyskytujícím se v osobních jménech např. *Sel'ut*, *Semil*, *Seboj* nebo *Sendrah*. U *Seninky* jde tedy o deminutivní místní jméno: vezmeme-li za příklad jméno *Semil*, které se deminutivizovalo příponou *-na* na *Sena* a *Sena* se pak příponou *-inka* deminutivizovalo na jméno *Seninka*. Krátká výslovnost *i* ve jméně *Seninka* vznikla krácením dlouhého *-í-*, které se na Valašsku nářečně udržuje (*Senínka*). Výslovností se tedy ves odlišuje od *Nové Seninky* u nás, kde se vyslovuje skutečně krátce (Mí 2, s. 437). Právě proto, že již existovala stejnojmenná ves, bylo nutné *Seninku* pod Králickým Sněžníkem nazvat ještě přívlastkem *Nová*.

Navrhovatel jména *Seninka* si bohužel s odstraněním jména *Špiklice* neuvědomil, že se vzdává dokladu slovanského obyvatelstva přímo pod Králickým Sněžníkem.¹²⁷ Vybrané pomístní jméno z okolí je místo *Urlich*, které se dnes zve *Javořina*.

motivace: sociologická, na památku

¹²⁷ HOSÁK, Ladislav: O čem nám vyprávějí místní jména na Šumpersku? Severní Morava, sv. 9, 1963, s. 48–53.

***Rokliny (38)**

1948

lokalizace: dříve víska, pak osada Černé Vody, dnes zaniklá osada, Vidnava, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Schroppengrund

stav před změnou: Šropengrunt

poznámka: První písemně zaznamenaná podoba jména vsi pochází z počátku 16. století a zní *Rubengrund*, což je asi zkomolenina ke jménu *Schrappengrund*. Německé místní jméno označuje dvůr, statek, či údolí rodiny Schroppovy. Jméno *Schroppe* se v nářečí uvádí i jako *Schrappe* (o > a). V němčině je vidět souvislost s dolnoněmeckým slovesem *schrappen* ‚škrábat‘ (spisovnou němčinou *kratzen*),¹²⁸ nebo se slovem *Schreffte* (f.), spisovnou němčinou *Spalte* (f.) ‚skulina‘¹²⁹ (Mí 2, s. 555). Skulina by se hodila k české ‚roklině‘ a bylo by možné zde vidět kontinuitu názvoslovného vývoje. Druhý komponent toponyma *-grund* označuje německy ‚důl, dolinu, dno‘ nebo také ‚půdu či pozemek‘.¹³⁰

V roce 1930 bylo obyvatelstvo *Šropengruntu* německé (Mí 2, s. 555/556). V roce 1965 osada zanikla a jméno *Rokliny* bylo zrušeno (Mí 2, s. 555/556). Zůstalo ale zachováno na turistické mapě. Nad *Roklinami* je totiž kopec Strážný (za Němců Wachhübel), může tedy jít skutečně o soutěsku, roklinu, kudy vedla cesta.

motivace: geografická, dle polohy v údolí

***Prameny (39)**

1949

lokalizace: samostatná ves, pak součást obce Žárová, dnes zaniklá ves, Loučná, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Stollenhau

stav před změnou: Štolnava

poznámka: Ves byla založena před rokem 1570. První záznam se dochoval v podobě *Stohlehau* z roku 1718. Těžila se tu železná ruda. Rozložíme-li německé *Stollenhau* na *Stollen* (m.) ‚štola, důlní chodba‘¹³¹ a na již zmiňovaný komponent *-hau*, kdy *Hau* (m.) označuje ‚ránu, úder sekajícího, seknutí‘¹³² (od *hauen* ‚kácet stromy‘¹³³), poukazuje název

¹²⁸ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 383.

¹²⁹ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 573.

¹³⁰ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 285.

¹³¹ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 592.

¹³² STERZINGER, Josef V.: *Encyklopedický německo-český slovník*. D. 1. V Praze: J. Otto, 1916, s. 707.

k rubání v důlní štolě nebo na paseku či mýtinu, kde jsou štoly. Každopádně jméno označovalo místo, kde se v důlních štolách těžila ruda (Mí 2, s. 565).

V roce 1930 zde rovněž žilo německé obyvatelstvo. Obvyklá česko-německá substituce *-ava* za *-(h)au* dala vzniknout formám *Štolhava*, později *Štolnava* (podobně se utvořila z Lindau > Lindava) (Mí 2, s. 565). Pokud jsou doloženy v oblasti německé kolonizace místní jména končící na *-hau*, dá se předpokládat, že tato německá podoba byla prvotní (Mí 1, s. 531). Pro oblast *Štolnavy* měla význam těžba rudy, nová podoba *Prameny* prý vznikla od četných místních potočních pramenů (Mí 2, s. 565). Je to ale nesprávné pochopení významu přípony *-ava* vzniklé z *-hau*, germánské *ahwa* označuje ‚vodu, proud, řeku‘¹³⁴, a právě tato koncovka se pojila s hydronymy (podobně řeky Opava, Otava, Vltava, Svitava). V roce 1965 osada zanikla a jméno bylo zrušeno.

motivace: geografická, voda

Pasíčka (40)

1949

lokalizace: nyní část obce Jeseníku, Jeseník, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Streitová

stav před změnou: Štreitová

poznámka: Ze samoty se stala ves až na konci 18. století. Náležela k tzv. *Haugemeinden*, což byly ‚osady na mýtinách‘ podle *Hau* (*m.*) ‚rána, úder sekajícího, seknutí‘¹³⁵ a *Gemeinde* (*f.*) ‚obec‘¹³⁶. Ves byla pojmenována po Hannesi Streitovi – *Streitenhau* (‚Streitova mýtina‘), jak bylo zjištěno z dokladu z roku 1669, na kterém stálo *Hannes strait aussm Hau*. Komponent *-hau* je na severní Moravě a Jesenicku častý. Proběhlo zde typické počestění komponentu *-hau* na *-ová*. *Streit* je zde příjmení, významem *Streit* (*m.*) pro zajímavost značí ‚svár‘.

V roce 1930 zde žilo německé obyvatelstvo. Nové české deminutivum *Pasíčka* získalo svou podobu podle polohy vísky poblíž paseky (Mí 2, s. 565/566). Osady *Streitenhau*, *Fitzenhau* a *Frankenhau* ležely hned vedle sebe. Jednalo se o malé kolonie pasekářů. V 1. polovině 19. století se v pasekářských osadách počet domů pohyboval mezi 9 až 13, přičemž

¹³³ *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 298.*

¹³⁴ LUTTERER, Ivan, ŠRÁMEK, Rudolf: *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: slovník vybraných zeměpisných jmen s výkladem jejich původu a historického vývoje.* Havlíčkův Brod: Tobiáš, 1997.

¹³⁵ STERZINGER, Josef V.: *Encyklopedický německo-český slovník.* D. 1. V Praze: J. Otto, 1916. s. 707.

¹³⁶ *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 263.*

obyvatel v jedné osadě bylo 48 až 65 (Vla, s. 215, 216). Deminutivní podoba *Pasíčka* může odrážet velikost osady.

motivace: geografická

Bělá pod Pradědem (5)

1964

lokalizace: obec na říčce Bělé, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Waldenburg + Thomasdorf + Adelsdorf

stav před změnou: Valdenburk + Domašov + Adolfovice

poznámka: *Valdenburk* se jmenoval od roku 1949 *Bělá* a od roku 1952 se stal součástí *Domašova*. *Domašov* byl spojen s *Adolfovicemi* v *Bělé pod Pradědem* v roce 1964. Každá ze tří původních vesnic bude rozebírána zvlášť.

motivace: geografická, řeka

Bělá (42)

1949

lokalizace: dříve samostatná ves, Jeseník, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Waldenburg

stav před změnou: Valdenburk

poznámka: Ves byla založena roku 1798 a byla nazvána po vratislavském biskupovi Hohenlohe-Waldenburgovi, který užíval frývaldovského panství. Jeho příjmení *Waldenburg* s významem ‚hrad v lese‘ (*Burg* (f.) ‚hrad‘¹³⁷ a *Wald* (m.) ‚les‘¹³⁸) vybízí ke srovnání s dalšími německými příjmeními a z nich odvozenými místními jmény jako Waldenstein/Valdštejn, Waldendorf/Valdorf apod.

V roce 1930 zde žilo německé obyvatelstvo. Od roku 1949 se *Valdenburk* jmenuje podle říčky Bělé *Bělá* (Mí 2, s. 655/656).

motivace: geografická, řeka

¹³⁷ *Německo-český, česko-německý velký slovník:* [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 134.

¹³⁸ *Německo-český, česko-německý velký slovník:* [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 700.

Domašov

lokalizace: dnes Bělá pod Pradědem, Jeseník, Jesenícko, Slezsko

německý ekvivalent: Thomasdorf

stav před změnou: Domašov

poznámka: První zmínka o vsi se zachovala již z roku 1284 v podobě *Thomasberg* (*Berg* (*m.*) ,hora'¹³⁹) s významem ,vrch patřící Tomášovi'. Až v 16. století se objevuje *Thomasdorf* ,Tomášova ves', zkráceně *Thomsdorf*. Změna názvu patrně souvisí s tím, že v 15. století byla obec pustá, ale v 16. století byla opět obydlena. V 19. století byla již značně rozrostlá, a tak se dělila na dvě části *Niederthomasdorf* a *Oberthomasdorf* (*nieder* ,nízký'¹⁴⁰, *ober* ,horní, vrchní'¹⁴¹). V důsledku toho jsou ve vsi rovněž dva kostely z 18. století. Kostel sv. Tomáše v *Dolním Domašově* je starší o dvacet let, mladší je kostel sv. Jana Křtitele v *Horním Domašově*.

V roce 1930 zde bylo německé obyvatelstvo. Česká verze místního jména *Domašov* je doložena až z první republiky. Proběhla zde asimilace znělosti z *-t-* na *-d-* a klasická náhrada sufixu *-ov* za *-dorf*. V okolí se vyskytují například tato místní a pomístní jména: Drahtzug/Drátovna (mlýn), Rother Berg/Červená hora a Rauschbach/Šumný potok (Mí 1, s. 188).

Adolfovice

lokalizace: dnes Bělá pod Pradědem, Jeseník, Jesenícko, Slezsko

německý ekvivalent: Adelsdorf

stav před změnou: Adolfovice

poznámka: První zmínka o vsi pochází již z roku 1284 v podobě *Adolcovici*. Jedná se o česko-německé hybridní jméno. Opět jsou zde spojeny prvky dvou jazyků: základ je cizí osobní jméno *Adolf* a přípona je z jazyka přejímajícího, tedy z češtiny. Česká podoba *Adolfovice* má českou příponu *-ovice* k osobnímu jménu *Adolf*, značí ,ves lidí Adolfových', přičemž vlastní jméno *Adolf* bylo do češtiny přejato z německého *Adalwolf* (starohornoněmecké *adal* značí ,ušlechtilost, vznešenost' a *Wolf* (*m.*) je ,vlk'). První doložený tvar *Adolcovici* je ještě narozdíl od *Adilsdorff* v podobě nominativu plurálu a dokazuje tak existenci české vsi před příchodem německých kolonistů. Ti zvali ves ve 14. století *Adilsdorff*, v 15. *Adolphsdorf*, pak *Adelsdorf* (,ves Adellova', domácí zkratka pro

¹³⁹ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 104.

¹⁴⁰ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 456.

¹⁴¹ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 462.

osobní jméno Adolf). Na počátku 19. století se pro vesnici vyskytuje rovněž název *Mitteldorf* („prostřední ves“), protože jako prostřední ves leží na říčce Bělé nad Jeseníkem (Bukovice pak byly *Niederdorf*, Domašov byl *Oberdorf*).

V roce 1930 bylo obyvatelstvo *Adolfovic* německé národnosti. K *Adolfovicím* se počítají z okolí jména *Hochscharschutzhaus* (Chata na Šeráku, Na strouze) a mlýny *Mühlbach*, *Rauschbach* (Mí 1, s. 43).

Žleb (43)

1949

lokalizace: kdysi ves, část obce Vysoké Žibřidovice, Staré Město, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: *Waltersdorf*

stav před změnou: *Valteřice*

poznámka: První zmínka o vsi pochází z roku 1325 v podobě *Waltersdorff*. Přípona *-dorf* odpovídá českému *Lhota* a dobou svého vzniku spadá do období německé kolonizace ve 13. a 14. století. První zaznamenaná česká podoba je z roku 1448 *villam Waltyerzicze*. Pro historickou dialektologii Moravy je podle Hosáka a Šrámka významný zápis z roku 1591 *Walczerszuwicze*, protože dokládá staročeskou asibilaci *t' > c'* (známou spíše z jihozápadní Moravy), kdy se *-t-* měnilo před přední hláskou na *-c-*, a hanácké úzké *-o-* psané *-u-*. Další české podoby jsou například z 18. století *Walteržice*, z 19. století *Waličice*, *Valteřovice*, *Valtiřovice* nebo *Valčice*. Za první republiky se podoba ustálila na tvarech *Valteřice* a *Waltersdorf* (Mí 2, s. 659).

V roce 1930 bylo obyvatelstvo *Valteřic* německé. Nové české jméno *Žleb* vzniklo dle polohy vsi v horském údolí. Vesnicí *Žleb* teče potok a je tu i místo zvané *Žlebské vodopády*.

motivace: geografická, dle polohy v údolí

Vysoká (45)

1952

lokalizace: část obce Malá Morava, Staré Město, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: *Neudorf*

stav před změnou: *Nová Ves*

poznámka: Nejstarší zmínka o osadě pochází z roku 1575 v podobě *Nowa Wes*, z roku 1582 *Neydorff* (Mí 2, s. 682). Staré německé jméno poukazuje na skutečnost, že sídliště bylo založeno později než okolní vesnice. Souvislost nás vede i k obci *Žárová*, která se rovněž

jmenovala *Neudorf*, ale aby se obě vesnice rozlišily, byla *Žárová Neudorf – Alt*. Tato musí být tedy starší než *Vysoká*, o níž víme již z 16. století.

Dnešní administrativní jednotka obce Malá Morava vznikla postupným připojováním vesnic ležících na severních svazích Hrubého lesa a jižních svazích Králického Sněžníku. Malá Morava leží v údolí, kterým protéká řeka Morava. Všechny tyto vesnice na svazích (Sklené, Vlaské, Vojtíškov, *Vysoká*, Vysoký Potok, Zlatý Potok, Podlesí a Křivá Voda) mají společný poválečný vývoj. Německé obyvatelstvo bylo odsunuto a následné osídlení nebylo nikdy dostatečné (Vla, s. 342). Současný název obce *Vysoká* je odvozen podle polohy sídliště. Jedná se skutečně o horskou vesnici, vždyť střední nadmořská výška zde činí 704 m! Dochází zde ale k vylidňování, v roce 1991 žilo ve *Vysoké* jen 7 stálých obyvatel ve třech trvale obydlených domcích. Ve srovnání s rokem 1900, kdy zde žilo v 55 domech 239 osob, je to skutečně rozdíl (Vla, s. 518).

motivace: geografická, nadmořská výška

Žárová (46)

1952

lokalizace: osada Velkých Losin, Loučná (dříve Vízberk), Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Neudorf-Alt

stav před změnou: Nová Ves

poznámka: První zmínka o vsi je z 15. století v podobě *Newndarff* (Mí 2, s. 683/4). Česká podoba *Nová Ves* vznikla doslovným překladem německého jména, kdy označují *neu* „nový“¹⁴² a *Dorf* (*n.*) „vesnice“¹⁴³. Stejně jako u *Vysoké* nás jméno uvádí do kontextu ostatních obcí, které zde byly patrně dříve než tato vesnice, byla-li vnímána jako nová (Vla, s. 539). K vesnici patřily i osady Horní Bohdíkovi a Prameny.

V roce 1930 bylo obyvatelstvo *Nové Vsi* německé. Jméno *Žárová* vesnice dostala podle polohy pod kopcem *Žárovec*, který byl původně zván *Brandberg* (*Brand* (*m.*) „požár“¹⁴⁴). Jména *Žárová* i *Žárovec* byla vytvořena uměle („žár“ *Glut* (*f.*), *Hitze* (*f.*)¹⁴⁵). *Žárová* se přiřazuje do skupiny nových adjektivních pojmenování v kraji podobně jako *Písečná* nebo *Uhelná* (Mí 2, s. 684).

motivace: geografická, kopec

¹⁴² *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 454.

¹⁴³ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 159.

¹⁴⁴ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 127.

¹⁴⁵ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 1442.

Vápenná (49)

1950

lokalizace: ves, Vidnava, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Setzdorf

stav před změnou: Zighartice

poznámka: První písemná zmínka o vsi se našla v podobě *Schicovici* z roku 1248. Ves byla v 15. a 16. století asi 150 let pustá. Rekonstrukce jména od Rudolfa Šrámka není příliš jednoznačná. Uvádí, že původní rekonstruovaný název *Secěchovice* mohl být utvořen od osobního jména Secěch/Setěch (polská varianta Sieciech) příponou *-ovice*. Osobní jméno se skládá z komponentu *Se-* (z osobního zvratného zájmena) a základu *-těch-* (těcha, útěcha, těšiti, *trösten* – ,utěšovat, těšit¹⁴⁶), který obsahují rovněž osobní jména Těchobud, Vojtěch, ve změkčené podobě *těš-* např. místní jméno Těšín (Mí 2, s. 578). *Secěchovice* pak měly být údajně přejaty do němčiny jako *Secigsdorf* (*ě > i, ch > g*), topoformant *-ovice* byl vyměněn za německé *-dorf*. *Sezigsdorf* pak bylo hypokoristickým krácením zkráceno na *Setzdorf* podobně jako Martinsdorf bylo zkráceno na Märzdorf nebo Hermansdorf na Hermsdorf. Záhadou však zůstává počáteční *S-*, které se do němčiny nepřejalo v obvyklé podobě *-z-* (Sudkov/Zautke), naopak ve středověku se objevují zápisy s počátečním *Sch-* (*Schichovici*), což by ukazovalo na místní jméno s počátečním *Ž-*. Je snad správná výslovnost názvu z roku 1248 *Schicovici* [žikovice]? Žik mohlo být hypokoristikum k cizímu osobnímu jménu Siegfried nebo Zikmund (Mí 2, s. 794).

Česká podoba *Zighartice* byla ustanovena až koncem 19. století a bez návaznosti na předchozí název.

V roce 1930 bylo obyvatelstvo vsi německé národnosti. Jméno *Vápenná* připomíná zdejší vápenky, které tu byly již od roku 1629, a dobře vystihuje geologickou povahu krajiny s hojnými vápencovými lomy. Jako poslední zanikl Vycpálkův lom v roce 1969 (německy zvaný Haspelberg, *Haspel* (f.) ,cívka, naviják¹⁴⁷), česky se jmenuje lom Jana Vycpálka (Vla, s. 489/90). Svou adjektivní podobou se *Vápenná* připojuje k velké skupině nových adjektivních jmen (Břidličná, Žulová, Písečná, Uhelná apod.) Hosák se Šrámkem vybírají z okolí pomístní jména Bogengrund, Haspelberg/Vycpálek, Zelená hora/Grünberg, Nové chaloupky/Neuhäuser, Starý kaltštejn/Alt kaltstein, Moorhau, Vrbiska/Weidensumpf a osadu

¹⁴⁶ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 622.

¹⁴⁷ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 298.

Polka/Polke (Mí 2, s. 794, 795).

motivace: geografická, kámen – vápenec

Shrnutí:

Skupina jmen, která spojuje nahrazení jejich bývalého německého jména jménem zcela novým, je největší skupinou v mé práci. Nemyslím si, že by německá jména v počeštěné podobě byla skutečně tak nevhodná, že bylo lepší vymyslet jim úplně nové jméno. Tato početná skupina nových jmen svědčí zejména o náladě československého obyvatelstva po válce.

Při zkoumání motivace nových názvů značně převažuje geografická motivace nad motivací „sociologickou“. Geografická se nechává inspirovat horami, polohou místa, těžbou v místě, popř. nalezištěm určité suroviny, výskytu vody v okolí např. řekou či pramenem.

„Sociologická motivace“ je označení, kterým se myslí pojmenování vesnice na základě lidského působení. Jednak to bylo často pojmenování k uctění památky místa, odkud přišlo nové obyvatelstvo, nebo bylo místo pojmenováno podle činnosti, kterou tam lidé provozovali. Z převahy motivace geografické, můžeme usuzovat, že je stálejší, a názvy by tedy měly mít univerzální platnost na dlouhou dobu.

5. O nový název města Šumperka

Tato kapitola se poněkud liší od těch předchozích. Pojednává se v ní o přejmenovací soutěži „O nový název města Šumperka“, která probíhala v Šumperku v několika prvních poválečných letech, a které se mohl zúčastnit kdokoliv, komu na novém jménu města záleželo. Předpokládal se zájem zejména místních občanů.

Mährisch Schönberg. Tak se jmenovalo dříve centrum severní Moravy, patřící do pohraniční oblasti, kam ve 13. století přišlo německé obyvatelstvo, aby kolonizovalo zdejší lesy. *Schönberg* je jméno hornického původu a město královské komory, přívlastek *mährisch* přibyl až v 19. století. První zmínky o tomto městě se dochovaly z roku 1278, kdy slulo německým jménem *Schonperc*. Název vznikl z německého spojení *auf dem schönen Berge* neboli ‚na krásném kopci‘. Protože ve středoněmeckých nářečích se mění hláska *-o-* ve slově *schon* (což je starší podoba *schön*) na *-u-*, dostalo se odtud *-u-* do české podoby *Šumperk*. Souhlásková skupina *-nb-* se asimilovala na *-mb-*, podobně jako vznikl Rumburk z Ronenburg nebo Štramberk ze Strahlenberg. Později bylo i německé napjaté *-b-* zaměněno za české neznělé *-p-* (Mí 2, s. 568). Česká podoba byla poprvé zaznamenána roku 1464 jako *Šumberg* (Lu, s. 254). V roce 1930 zde žilo jak německé, tak i české obyvatelstvo.

V roce 1946 vyzval v Táboře prezident republiky Edvard Beneš obyvatelstvo, aby odgermánštilo také jména řek, hor a měst.¹⁴⁸ Po poválečném odsunu cítili noví obyvatelé potřebu odstranit i jméno počestné, ale stále německy znějící: *Šumperk*. Tuto tendenci potvrzují pasáže z dobového místního tisku: „ta zkomolenina Šumperk“¹⁴⁹ nebo „Když už máme české ekvivalenty pro cizí města, jako jsou Lipsko pro Leipzig, Řezno pro Regensburg či Královec pro Königsberg, pryč se Šumperkem a pojmenujme ho také česky!“¹⁵⁰

Ale *Šumperk* už je vlastně český název. Tuto formu si vytvořilo české obyvatelstvo z podhradí. *Schönberg* byl totiž založen německými kolonisty ve 13. století. Z tohoto názvu si menšinové české obyvatelstvo utvořilo nejprve název *Šumberk*, z kterého vznikl dnešní *Šumperk*.¹⁵¹ Přesto byl návrh na změnu názvu města 19. února 1946 podán¹⁵².

¹⁴⁸ *Moravský sever*, 1947, č. 50, s. 2.

¹⁴⁹ *Moravský sever*, 1948, č. 4, s. 2.

¹⁵⁰ *Moravský sever: Šumperk – Svobodov*. 1946, č. 45, s. 3.

¹⁵¹ *Moravský sever: zpráva Dějiny litomyšlského biskupství*. 1947, č. 33, s. 3.

¹⁵² *Moravský sever*, 1947, č. 50, s. 2.

Dne 2. února 1948 se konala schůze místní osvětové rady, které předsedal kulturní referent MNV PhDr. Jan Jersák.¹⁵³ Hlavním bodem jednání bylo přejmenování města. Úkolem komise bylo vybrat z návrhů několik nejlepších, přičemž návrh místopisné komise při Zemském národním výboru v Brně zněl *Krásno nad Děsnou*.¹⁵⁴ Nejvíce hlasů získal návrh *Svobodov*, byl však vyššími instancemi zamítnut.

Návrhy

Následují návrhy na nový název města Šumperka, seřazené do tematických skupin:

At' žije česká historie!

Z historie se dá neustále čerpat a obzvlášť v dobách, kdy je potřeba posílit národní identitu. Jména je možné také vzdávat úctu, a tak byla navrhována i jména dosud žijících osob. Této skutečnosti se dá snadno zneužít, jak známe z bývalého Sovětského svazu, kde se jména měst měnila několikrát podle toho, kdo byl zrovna u moci. Bylo tedy ustanoveno pravidlo, že po žijících osobách se nesmí honorifikační jména používat.

Svobodov – Jméno by bylo vytvořeno od jména generála Svobody, který měl velkou zásluhu o postavení a zřízení československého vojska, jež statečně za druhé světové války bojovalo o naše osvobození. Byl by to pro generála Svobodu nejkrásnější pomník věnovaný mu vděčným národem.¹⁵⁵ Tato citace dostatečně vyjadřuje pocity, které vedly obyvatele ke smělym návrhům. Na pomoc si brali vášniví debatěři v Moravském severu východ i západ: „V USA i v SSSR jsou města pojmenovaná po významných osobnostech (např. Washington, Leningrad...).“¹⁵⁶ Pan Albín Medek z národního podniku Moravolen Šumperk píše předsedovi Národního výboru ve Frýdlantu nad Ostravicí, který rovněž uvažoval o změně názvu jejich obce, jak to bylo se Šumperkem: Svobodov bohužel neprošel, neboť není přípustno, aby se jmenovaly obce po žijících členech vlády. Padl i nápad Svobodův Hradec nebo Masarykův Hradec, ale to už se zdálo moc umělé. Zamítlo to ministerstvo vnitra.¹⁵⁷

¹⁵³ Jan Jersák byl středoškolským profesorem v Šumperku, kulturním referentem MNV a kronikářem města. Vydal knihu *Šumpersko 1938-1945*, pracoval jako diplomat československého velvyslanectví ve Varšavě a v pražském Výzkumném ústavu pedagogickém. Muzeum Šumperk o Janu Jersákovi [online]. 2009 [cit. 25. dubna 2009]. Dostupné z: <<http://www.muzeum-sumperk.cz/cinnost/publikacni-cinnost/sumperske-portrety/h-j/>>

¹⁵⁴ *Moravský sever*, 1948, č. 9, s. 2.

¹⁵⁵ *Moravský sever*: Ještě příspěvek k očistě místopisu. 1947, č. 4, s. 2, 3.

¹⁵⁶ *Moravský sever*: Šumperk – Svobodov. 1946, č. 45, s. 3.

¹⁵⁷ *Moravský sever*, 1948, č. 4, s. 2.

Velenov – Generál Svoboda nebyl jedinou osobností, po které měl být Šumperk pojmenován. Sáhlo se i hlouběji do historie: Lichtenštejnové byli největšími germanizátory Moravy od severu k jihu. Ať se Šumperk tedy jmenuje jim natruc Velenov, po Ladislavu Velenovi ze Žerotína, který byl místní český feudál.¹⁵⁸

Das ist aber schön!

Následující návrhy se pokoušely využít vypovídající komponent ze jména Schönberg, tedy *schön-*, a v překladu jej užít. Apelativní základy se často z nových jmen úplně vypouštěly, jak jsme již zjistili v první překladové skupině poválečných jmen.

Krásná Hora – Již za první republiky zde byla tendence název *Mährisch Schönberg* jednoduše přeložit a udělat ze *Šumperka Krásnou Horu na Moravě* (*schön* ‚krásný‘, *Berg* (*m.*) ‚hora‘, *mährisch* ‚moravský‘¹⁵⁹). Jednalo by se vlastně o kalk. Obhájce tohoto názoru v Moravském severu se nechává slyšet: „Je to sice otrocký překlad, ale komu vadí například otrocký překlad Kuttenubergu Kutná Hora?“¹⁶⁰

Krásná Hůrka – Byl navrhován i deminutivní název, bohužel se ale zjistilo, že stejnojmenná obec již existuje na Slovensku.

Krásno nad Děsnou – Ač se jednalo o oficiální návrh místopisné komise při ZNV v Brně, nebyl tento nápad vybrán. „Tento oxymoron není příliš originální, již existuje Peklo nad Zdobnicí“, povzdychne si již nad neustálým dohadováním unavený přispěvatel Moravského severu.¹⁶¹ (Děsná je říčka, která Šumperkem protéká; dnes se jmenuje Desná, ale za emocionální název Děsná se přimlouvá autor jednoho článku v Moravském severu, „neb svými zátopami obyvatele hodně děsí, aby slula děsná.“¹⁶² Další kritiky se snášejí na přílišnou délku toponyma. A kdyby se město jmenovalo jen Krásno? To by také nešlo, je to sice přímý překlad první části jména *Schönberg*, ale Krásné se už bude jmenovat nedaleký Šentál.¹⁶³

Krásnodar, Krásov – I takovýchto podob se málem Šumperk dočkal.

¹⁵⁸ MIKULÁŠEK, Artuš: Šumperk anebo.... *Moravský sever*, 1947, č. 48, s. 1.

¹⁵⁹ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 546, 104 a 416.

¹⁶⁰ *Moravský sever*: zpráva. 1948, č. 3, s. 5.

¹⁶¹ *Moravský sever*, 1947, č. 50, s. 2.

¹⁶² *Moravský sever*: Ještě příspěvek k očistě místopisu. 1947, č. 4, s. 2,3.

¹⁶³ *Moravský sever*, 1948, č. 9, s. 2.

Rozhledna

Tento návrh si zaslouží, aby vytvořil samostatný odstavec, protože i když je ojedinělý, je to velmi zajímavý příklad, který souvisí s kopcem nad Šumperkem, na kterém dnes stojí rozhledna.

Senová – Nad Šumperkem se vypíná kopec Háj, pojmenovaný podle lesa, který prý tradičně na kopci rostl. Německé obyvatelstvo uvádělo na mapách nejprve Háj-Koppe, později ho nesprávnou etymologií překřtili na Heu-Koppe podle podoby s německým slovem *Heu* (*n.*), což značí ‚seno‘. (Na staré mapě jsem našla i *Hegewaldberg Heger* (*m.*) ‚hajný‘, *hegen* ‚pečovat‘,¹⁶⁴ dalo by se vyložit jako ‚hora s opečovávaným, pěstěným lesem‘, tedy hájem.) Další vývoj se odehrával na české straně, kdy zpětně bylo utvořeno z *Heu-Koppe* ‚Senová‘ a tento název, zdánlivě tradiční a český, byl rovněž navrhován v soutěži „O nové šumperské jméno“¹⁶⁵. Dodnes najdeme v Šumperku ulici s názvem Pod Senovou. V jiném článku se autor nařčený z nesprávné etymologie názvu *Senová* odvolává na fakt, že nezamýšlel pojmenovat město *Senová* podle kopce Háj, nýbrž „protože je vášnivým cyklistou a každý den do Šumperka jezdí kolem rozkvetlých luk, na kterých se pak v létě suší voňavé seno“,¹⁶⁶ zamýšlel pojmenovat město *Senová* podle tohoto jevu. Podobný omyl se záměnou sena a háje se stal podle Vladimíra Šmilauera u Pelhřimova, kde byl *rybník Háj* zapsán ve staré německé mapě jako *Heu-Teich* a rybník *Stráž* jako *Strass-Teich*. Uvádí, že nešlo o chyby záměrné, ale o chyby, které byly způsobeny neznalostí jazyka a nedostatkem filologické přesnosti. Němci si připodobnili slova sobě známým jazykovým jevům, tak jak slyšeli. Pro názvosloví nebyly dlouho stanoveny pevné směrnice a jeho význam byl podceňován. Takovéto chyby se týkají většinou pomístního názvosloví, neboť názvosloví místní je úředně upraveno.

Šumperk jako středisko lnářského průmyslu

V následujícím oddíle budeme svědky toho, jak se lidé snažili uměle dostat do názvu města reklamu na největší městský průmyslový závod. „Kdyby se vytvořil název s kmenem *len-*, dostalo by město Šumperk pojmenování podle plodiny, která má a v budoucnu bude mít pro hospodářství a průmysl celé severní Moravy a města Šumperka eminentní důležitost.“¹⁶⁷

¹⁶⁴ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 302.

¹⁶⁵ *Moravský sever*, 1948, č. 4, s. 2.

¹⁶⁶ *Moravský sever*, 1948, č. 6, s. 2.

¹⁶⁷ *Moravský sever*, 1948, č. 4, s. 2.

Krásnopol – Tento návrh využívá jednak částečně přímého překladu německé části jména schön ‚krásný‘, jednak využívá slova pole, které se v novém jméně skrývá. Zdejší kraj z hlediska lnářství jest střediskem, a to jak lnářství zemědělského, které na svých polích pěstuje krásný modrokvětý len, dávající nejušlechtlejší textilní vlákno a naše (!), tak i lnářského průmyslu reprezentovaného v Moravskoslezských lnářských závodech v Šumperku.¹⁶⁸ Jméno se zhlíží v ruském vzoru (např. ukrajinský Sevastopol) a libuje si, jak krásné je to jméno slovanské, leč „libozvučným i pro národy západní, kupříkladu anglický Liverpool má podobnou koncovku jako náš Krásnopol“¹⁶⁹. Název měl být rodu mužského a skloňovat se podle vzoru meč, obyvatelé měli být Krásnopolští, muži Krásnopolané, ženy Krásnopolanky. Na tento návrh reaguje jiný hbitý pisatel s pousmáním a uštěpačnou poznámkou, že Liverpool se čte [livrpu:l] a nikoliv [livrpol], načež končí slovy: „Neumíte anglicky, pane!“¹⁷⁰

Lnářov – Jak je vidět, lnářský průmysl byl pro Šumperské chloubou. Svědčí o tom nejen chvalozpěvy v novinách ((...) při tom názoru se naší obrazotvornosti snadno vybaví modrý koberec kvetoucího lnu, duši praktičtější továrna hučící hudbou otáčejších se vřeten, či ještě lépe štůčka bělostného českého plátna.¹⁷¹), ale i množství návrhů se lnem spjatých:

Lnáry, Lnársko, Lnovice, Lensko, Přadlenov – Z těchto návrhů je vidět, jak by se uměle vytvořil název pomocí českých topoformantů. Například podobně jako nápad Přadlenov vzniklo v relativně nedávné době město Havířov. Přípona *-ov* byla připojena ke slovnímu základu označujícímu význačné obyvatele, v Havířově havířů, v Přadlenově by to bývaly byly přadleny. Tak jak se stal Havířov městem havířů, Přadlenov by byl městem přadlen.

Lenslav/Lenslava – Navrhovatel zde váhá mezi mužskou a ženskou podobou jména. Nakonec se přiklání k femininu. Zní prý lépe. Návrh je analogický jménům dalších slovanských měst jako Bratislava, Břeclav, Soběslav, Příbyslav, Boryslav, Vratislav, Jaroslav aj. Jméno je krátké a dobře se údajně vyslovuje, *Len-* vyjadřuje charakter kraje spojeného se lnářským průmyslem, *-slav* připomíná slovanství a osvobození města ruskou armádou. „Jméno je krásné, české a slovanské a nahradí nejlépe nemožnou germánskou zkomoleninu Šumperk, právě tak, jako

¹⁶⁸ *Moravský sever*, 1947, č. 50, s. 2.

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ *Moravský sever*: O nový název města Šumperka. 1948, č. 2, s. 3.

¹⁷¹ *Moravský sever*, 1948, č. 4, s. 2.

nahradila Bratislava Prešpurk. Zvykneme si na ně brzo, svou prací je upevníme, dáme mu náplň a bude je brzo znáti nejen ČSR, ale i celý svět.“¹⁷²

Různé

Šumná, Šumné, Šumice – Názvy z kmene *šum-* by navazovaly částečně na minulé jméno a odstranily by onen nejvíc německý komponent, totiž apelativní základ *-berg*, který lze ve jménu stále rozpoznat, i když byl do češtiny adaptován s českou hláskou *-k-* na konci.

Jeseník – Váhaví šumperští občané prohloupili, že včas název Jeseník nepřijali za svůj. I dnes je na portálu šumperských webových stránek podtitul *brána Jeseníků*¹⁷³. Trefně to vyjádřil jeden dopisovatel Moravského severu: „Název Jeseník nepřichází v úvahu, protože toto jméno přijal již čipernější Frývaldov (ale nezávidíme mu).“¹⁷⁴

Jesenné – Snad bylo navrhováno jako alternativa k Jeseníku. Ale jen představa těch zmatků, kdy na jedné straně jesenického hřebenu je Jeseník a na druhé straně Jesenné, je odstrašující.

Velký Šumperk – Po válce bylo patrně v módě všeobecně velké slučování, neboť i v Moravském severu se píše hojně o ideji tzv. Velkého Šumperka, který měl vzniknout sloučením šumperských aglomerací. Pan Medek ve svém dopise uvádí na příkladu Zlína, že je nežádoucí, aby se velké sloučené obce pak nazývaly přízviskem *Velký*, ale tak jako ve Zlíně má město přijmout jméno po jedné ze svých částí. „Takové jazykové tvary (*Velký Šumperk*) nejsou z hlediska jazykové čistoty považovány za žádoucí, jednak by název ani ze stanoviska administrativního nevyhovoval, neboť přívlástek „Velký“ by neměl protějšku v názvu jiné obce se stejným jménem základním. (...)“¹⁷⁵

Velké Město – Pojmenovat Šumperk jednoduše *Velké Město* se zdálo praktickým návrhem, „když už se bude předměstí a všechny přilehlé vesnice spojovat ve Velký Šumperk.“¹⁷⁶

¹⁷² *Moravský sever*, 1948, č. 9, s. 2.

¹⁷³ Města Šumperk [online]. 2009–2009 [cit. 19. dubna 2009]. Dostupné z: <<http://www.sumperk.cz>>.

¹⁷⁴ *Moravský sever*, 1947, č. 50, s. 2.

¹⁷⁵ CEPEK, Josef: Poválečné změny názvů obcí na někdejším politickém okrese Rýmařov. In *Sborník bruntálského muzea 2006*. Bruntál: Muzeum v Bruntále, 2006, s. 100–102.

¹⁷⁶ *Moravský sever*, 1948, č. 6, s. 2.

Moravský Hradec – Dvouslovné názvy jsou obecně pro svou délku nevhodné, a pokud se nemusí rozlišovat dvě stejnojmenná města, je lepší jednoslovný název. Navíc nevíme, jak by se k tomu stavěl Hradec Králové, že je na Moravě město s podobným jménem.¹⁷⁷

Jasov - navrhovala značka Jas (patrně obuvnická)

Sadov

Kamenec

Konzervativní výsledek soutěže

Tu tam se ozývají také osamocené hlasy na obhajobu stávajícího jména Šumperka. Jedním z argumentů, proč ponechat název *Šumperk*, je i fakt, že hlavní německé město *Berlin* je také slovanského původu a Němci ho užívají.¹⁷⁸

Pokusy přejmenovat *Šumperk* ztroskotaly na tom, že i v objektivní latinské variantě z roku 1341, kterou Češi uznávali, se objevuje název „de Pulchro Monte“¹⁷⁹, tedy ‚z krásné hory‘, čemuž německé *schön* a *Berg* (*m.*) také odpovídají. Městu byl tedy ponechán historický název. I Vladimír Šmilauer ve svém *Úvodu do toponomastiky* připouští, že odchylkou v přejmenovávacím procesu po roce 1945 zůstávala beze změny jména měst a významných míst (Rumburk, Šluknov, Frýdlant, Šumperk) nebo města se starým českým obyvatelstvem jako Žamberk či Nymburk. Přejmenovat vesnici je jednodušší, tu zná méně lidí. Ale změnit od základu název většího města, to vyžaduje už dobré a pádné argumenty.

¹⁷⁷ *Moravský sever*, 1947, č. 50, s. 2.

¹⁷⁸ *Moravský sever*: zpráva. 1948, č. 3, s. 5.

¹⁷⁹ HOSÁK, Ladislav: O čem nám vyprávějí místní jména na Šumpersku? *Severní Morava*, sv. 9, 1963, s. 48–53.

6. Potřeba rozlišení

Rozlišování stejně znějících obcí je velmi pozdní záležitostí, pokud ovšem neležely obce na stejném panství. V tom případě se musely rozlišovat už dříve. Většinou ale tato potřeba vzešla až z doby, kdy země komunikovala s osadou pomocí krajských úřadů (historických krajů, tj. Čechy, Moravy a Slezska). České místní názvosloví z německých oblastí, mezi které se počítá i okres Šumperk, se objevuje až v lexikonu z roku 1893.¹⁸⁰

Bohdíkov (3)

1946 Dolní, 1960 Bohdíkov

lokalizace: ves, Šumperk, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Märzdorf

stav před změnou: Český Bohdíkov (Böhmisch Märzdorf) od r. 1872, od r. 1946 Dolní Bohdíkov

poznámka: První zmínka o vsi se zachovala z roku 1351 v latinské podobě *Martinivilla*. Už v 16. století byla známa česká podoba *Bohdikow*. Jméno vzniklo připojením přípony *-ov* k hypokoristické podobě nějakého složeného osobního jména, které obsahovalo komponent *Boh-*, ten původně nesl význam 'úděl, štěstí, dárce blahobytu, bůh'¹⁸¹. Z roku 1846 se dochoval název také v podobě *Budíkov*, což byl výsledek mylné snahy vyjádřit spisovně nářeční podobu *Bodíkov*, ta vznikla synizesí z *Bohdíkova*. V 17. století už je zmiňován německý název *Mertzdorff*. Německé *Märzdorf* vzniklo zkrácením formy *Martinsdorf*, což navazuje na latinský zápis *Martinivilla*. Rozlišovat se začaly Bohdíkovy od roku 1872. V roce 1930 zde žilo obyvatelstvo české národnosti. Hosák-Šrámek dokládají v blízkosti obce samotu Alojzov a jméno Alojzovský dvůr (Mí 1, s. 82, 83, 84). Po válce bylo v místních novinách navrhováno pro osadu nové jméno *Březno*, aby se odlišila od Horního Bohdíkova.¹⁸² V roce 1960 bylo adjektivní rozlišení zrušeno.

¹⁸⁰ HOSÁK, Ladislav: O čem nám vyprávějí místní jména na Šumpersku? *Severní Morava*, sv. 9, 1963, s. 48–53.

¹⁸¹ ALTMAN, Robert: *Osud podle jména: o nomenologii a jménech, nomenologické obrazy nejčastějších českých křesťanských jmen od A do Z*. Brno: Centa, 2005.

¹⁸² *Moravský sever*: Ještě příspěvek k očistě místopisu. 1947, č. 4, s. 2, 3.

Horní Bohdík (4)

1947

lokalizace: osada obce Žárová, Loučná, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Märzdorf

stav před změnou: od roku 1885 Německý Bohdík

poznámka: Dnešní osada *Horní Bohdík* byla založena před rokem 1677, je tedy mladší než Bohdík. První zmínky o ní jsou německé: *Mertzdorff*. Nesprávným výkladem části názvu Marz ‚březen‘ byla osada v 19. století nazývána *Březinec*. Výklad jména Bohdík se shoduje s předchozím heslem. Právě tyto dvě vesnice byly od sebe rozlišovány. Nabízí se otázka, jak spolu souvisí osobní jména Martin a Bohdík? Jméno Martin pochází od římského boha války a jara Marta (1. p. Mars), podle Marta byl pojmenován jeden měsíc v roce – březen (lat. *martius*, fr. *le mars*, angl. *the March*, něm. *der März*), kdy začínala válka jara o vítězství nad zimou.¹⁸³ Je jasné, že komponent *Boh-* s významem bůh se shoduje s božstvím pohanského boha Marta, ale je málo pravděpodobné, že by tyto souvislosti měly vliv na jméno vesnice v křesťanské střední Evropě. Obě rozlišované vsi leží od sebe dosti daleko. Možná falešná stopa mě vede do Žárové, jejíž součástí *Horní Bohdík* je: tam stojí totiž dřevěný kostel ze 17. století zasvěcený sv. Martinovi (Vla, s. 540). Název osady byl ale zřejmě přejat od české vsi Märzdorf, protože ta existovala již od 14. století, nebo byl vytvořen náhodně bez ohledu na ni. Přívlasky *Německý* a *Český* se vztahují k národnosti obyvatelstva. V roce 1930 měl *Německý Bohdík* německé obyvatelstvo (Mí 1, s. 84).

Kouty nad Desnou (20)

1960

lokalizace: osada obce Loučná nad Desnou, Staré Město, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Winkelsdorf

poznámka: Osada s německým názvem *Winkelsdorf* vznikla před rokem 1783. Byla nazvána podle své polohy a osídlena převážně z nedalekých Rejhotic (Reutenhau). Německé *Winkelsdorf* vzniklo jako kalk z českého původně pomístního jména *Kouty* a označuje ves v koutech (*Ecke* (f.) ‚kout, roh‘, *Winkel* (m.) ‚zákoutí‘)¹⁸⁴. Česká podoba z roku 1885 *Koutkovník* byla vytvořena uměle. České *Kouty* jsou plurálem k apelativu kout. To bylo

¹⁸³ ALLTMAN, Robert: *Osud podle jména: o nomenologii a jménech, nomenologické obrazy nejčastějších českých křesťanských jmen od A do Z*. Brno: Centa, 2005. s. 633.

¹⁸⁴ *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea*. Lingea, 2006, s. 173, 719.

nejspíš původně traťové jméno (skupina pozemků tvořících větší celek), jejich vklíněný pás nebo záhyb, nebo ohyb řeky, potoka, cesty apod. Není také vyloučeno, že název *Kouty* označuje zastrčenou či nepravidelně stavěnou ves.

Obyvatelstvo bylo v roce 1930 německé. Hosák-Šrámek dokládají v blízkosti zachovaná jména samot Na Červeném vrchu/Am Rothen Berge, Vřesové studánky/Heidenbrünnel a Švýcárny/Schweizerei, spolu s názvy tratí: Oberdem Italienersteig, Beim Samischem Tor, Unterm Wallauchsteig, Judenhau, Wiebiralsteig, Bei der Teufelsbrücke (Mí 1, s. 434).

Od roku 1960 se *Kouty* jmenují *Kouty nad Desnou*. Řeka Desná jimi protéká. Díky novému přívlastku, který získaly, aby se nepletly s jinými Kouty v republice, byly zařazeny do skupiny rozlišení. Jiné *Kouty* jsou např.: Kouty u Třebíče, Kouty u Nymburka, Kouty u Havlíčkova Brodu, a to nezmiňují části obcí, kterých je také se jménem Kouty hojně. Vlak sice projíždí jenom Kouty nad Desnou a částí obce Kouty u Hlinska, potřeba rozlišení zde byla ale zejména kvůli ČSD a poštovním službám.

Libina vznikla spojením Horní a Dolní Libiny v roce 1960.

Dnes je nejnižše položenou a zároveň největší obcí šumperského regionu, jak se dočteme na oficiálních stránkách obce.¹⁸⁵

Dolní Libina (23)

lokalizace: obec Libina, Šumperk, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Mährisch Liebau

stav před změnou: Moravská Libina od roku 1924

poznámka: Dle názvu se zdá, že osada byla původně založena českým obyvatelstvem, je doložen z roku 1344 latinsky jako *Lubina Moraucalis*, ještě s nepřehlasovaným -'u-. Od roku 1371 se už ve jméně vyskytuje vždy hláska -i-, někdy i tvrdé -y- (z roku 1464 *Morawska Lybina*). V lidových podobách místního jména je patrný vliv hanáckého nářečí, což svědčí o tom, že se přibližujeme k jižní hranici šumperského okresu: *Lebina*, *v Lebině*, *za Lebinó*. MJ bylo doloženo též v plurálu: *Libiny*, *v Libinach*. Toponymum se dá rozebrat na přívlastňovací příponu -ina k osobnímu jménu Liba. Jeho staročeská podoba L'uba patří k mužským jménům typu Mlada, Stara, Hola. Jméno L'uba vzniklo z adjektiva *lubB* nebo z podoby *Lub* jako jména Běl, Mlad, Rad, Tvrd, *Lub* zde s významem ‚milý‘. Toponymum *Libina* označuje ‚Libovu ves‘.

¹⁸⁵ Obecní úřad Libina [online]. 2009 [cit. 19. dubna 2009] Dostupné z: <<http://www.ou-libina.cz>>.

Německý tvar je doložen z roku 1674 v podobě *Lybisch*, z roku 1718 *Liebau* s analogickým -au a s přívlastkem *Böhmisch* (Mí 1, s. 526).

Přívlastek *Moravská* (Mährisch) měla *Libina* nejprve v letech 1344 – 1542, aby se odlišila od německé Libiny, kde bylo obyvatelstvo německé, kdežto zde obyvatelstvo slovanské. *Dolní Libina* je na mapě víc dole, na jihu. Jak se uvádí na webových stránkách obce, Libiny ležely na rozhraní českého a německého etnika. Češi byli více ve vnitrozemí, blíže k horám zase německé obyvatelstvo. V roce 1930 však bylo i obyvatelstvo Dolní Libiny německé.

Horní Libina (24)

1947 Horní, 1960 Libina

lokalizace: obec Libina, Šumperk, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Deutsch Liebau

stav před změnou: Německá Libina

poznámka: Oproti Moravské Libině měla *Německá Libina* německé osídlení. České doklady jména (ve vsi *Lybinie* z roku 1536) jsou ale starší, německy se objevují zápisy až od roku 1674 *Deutsch Liebau*. Stejně jako v předchozím hesle je v české formě přívlastňovací přípona *-ina* k osobnímu jménu Liba, staročesky L'uba, a označuje ‚Libovu ves‘. Hosák-Šrámek dokládají v katastru obce existenci pomístních jmen Affenthal, Klamrtův mlýn/Klamertmühle, Přední Sejpský mlýn/Vordere Seifenmühle a Titzův mlýn/Titzmühle.

V letech 1945 – 1947 byla obec osídlena lidmi z Drahanské vrchoviny, Prostějovska, menšími skupinami z Valašska, Slovenska a repatrianty z Volyně. Jednotlivci přišli i z Kojetínska a Frýdecka. Je zajímavé, že početnější skupiny přistěhovalců si udržují své rodné nářečí (hanácké, východomoravské apod.) Dokládají to lidové podoby jmen místních obyvatel: *Libovjané*, *Libaváci* (Mí 1, s. 526).

MNV v *Německé Libině* se po válce nejprve vyslovil pro změnu názvu na *Libina pod Bradlem* (Bradlo je kopec německy zvaný Bradlstein, 600 m. n. m.). Je ale blíže Moravské Libině, padl tedy návrh přejmenovat *Německou Libinu* na *Horní Libinu* a Moravskou Libinu na Dolní Libinu. Moravská Libina ale svůj přívlastek měnit nechtěla. *Německá Libina* se tedy rozhodla zůstat bez přívlastku (raději nic, než slovo německý ve jménu!) a Moravská Libina zůstala se svým přívlastkem sama. Brzy si však uvědomila „pošetilost“ svého neústupného postoje a přistoupila tedy na původní návrh, přejmenovat se na Dolní Libinu. Její neústupnost

však zůstala na mapách zaznamenána, protože bývalá *Horní Libina* se mezitím ustálila na prostém názvu *Libina*.¹⁸⁶ Dnes se naštěstí obě vsi spojily a jmenují se jen *Libina*.

Shrnutí:

Skupina rozlišení není vůbec tak jednoznačná, jak by se na první pohled zdálo. Existují-li někde dvě místa, která se stejně jmenují, použije se přívlástek, který jednu odliší od druhé. Je ale matoucí, pokud stejnojmenné vesnice nemají nic společného, ani neleží vedle sebe, jako je tomu na příkladu Bohdíková a Horního Bohdíková. Hojně se rozlišovalo podle polohy (horní x dolní) a podle národnosti obyvatelstva (český, moravský x německý). Až úzkostná se zdá snaha o odstranění přívlástku německý po odsunu obyvatelstva tohoto etnika. Potřeba rozlišování stejných názvů, které neleží v blízkosti, vzešla až z většího rozšíření cestování. Před třemi stoletími se nepotřebovala rozlišovat místa, která se sice jmenovala stejně, ale ležela třeba v jiných okresech. Důležitou roli zde sehrála praktická potřeba pošty a železnice.

¹⁸⁶ LUTTERER: Úprava českých místních jmen s přívlástkem „německý“ po r. 1945. *ZMK* 13, 1972, s. 732.

7. Jiné

Do této kapitoly jsem zařadila toponyma, která z různých důvodů nemohla být zařazena jinam. V některých jménech proběhlo například několik typů změn, a tak by nebylo možné zařadit je jen do jedné skupiny.

Kobylá (18)

1952

lokalizace: ves, Vidnava, Jesenícko, Slezsko

německý ekvivalent: Jungferndorf

stav před změnou: Kobylá nad Vidnavkou

poznámka: Původní jméno z roku 1284 znělo *Cobila*, vyskytovalo se i ve variantách *Cobula*, *Kobula*. Dnešní místní jméno má tvar adjektivní: *Kobylá* (tj. kobyly ves, lhota, snad i pastvina). Chovaly se tu snad někdy kobyly jako například v Kobylím u Hustopečí? (Mí 1, s. 408). Vlastivěda šumperského okresu se tomuto tvrzení nebrání. ‚Klisna, kobyly‘¹⁸⁷ se německy řekne *Stute* (f.), s německým názvem *Jungferndorf* tedy český název významově nekoreluje.

Místní lidové varianty jména znějí krátce, což může být projev slezských nářečí: *Kobyly*, *do Kobyle*, *Kobylak*, *kobylsky*. Existuje i hybridní jméno vsi *Kobelsdorf*, které bylo do němčiny přejato částečně prostou hláskovou adaptací *Kobula* + *Dorf* = *Kobelsdorf*, vzniklo tedy jméno hybridní, obsahující české i německé slovo. V této souvislosti je zajímavý kopec *Kobelsberg* (dnes beze jména), který by mohl s názvem *Kobylá* souviset. A také že ano! Ve starším německém slovníku jsem našla údaj o tom, že *Kobel* (m.) jednak označovalo ‚holubí bání‘, jednak jako *Kobel* (f.) mělo význam ‚špatný kuň, mrcha, herka‘.¹⁸⁸ Bohužel je to tedy negativní konotace a nejedná se o hybridní jméno, ale o kalk, který je podobný českému slovu *kobyly*.

Samostatná německá varianta jména je doložena až z 15. století v podobě *Jungfrawendorf*. Motivace tohoto německého pojmenování není jasná, neboť *Jungfern* neboli *Jungfrau* (f.) znamená ‚panna‘¹⁸⁹. Byla by to tedy ‚panenská ves, ves panen, jeptišek‘ a patřila by klášteru, v místním názvosloví se tento původ občas skutečně odráží: Příkladem nám

¹⁸⁷ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 913.

¹⁸⁸ STERZINGER, Josef V.: *Encyklopedický německo-český slovník. Svazek II.* V Praze: J. Otto, 1916. s. 1257.

¹⁸⁹ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 349.

mohou být vsi Flandorf vzniklé z Frauendorf, Frauenberg, Panenská Rozsídka aj. (Mí, s. 218). Ves *Kobylá* ale nikdy žádnému ženskému klášteru nepatřila.

V roce 1952 byl přívlastek *nad Vidnavkou* zrušen, protože byl uznán zbytečným. Dnes ale v turistické mapě *Kobylá nad Vidnavkou* je, i vlaková zastávka se jmenuje *Kobylá nad Vidnavkou*. Že by tedy přeci jen nebyl přívlastek tak úplně zbytečný?

Kobylou bych mohla zařadit do skupiny rozlišení. Zde se jedná ale o opačný proces, přívlastek nebyl vytvořen, ale odstraněn. Proto je *Kobylá* umístěna ve zvláštním oddílu.

Libivá (25)

1968

lokalizace: ves, Mohelnice, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Libein

stav před změnou: Libiva

poznámka: Jedná se o české toponymum, které bylo doloženo ve 13. století v podobě *Lubyn*. K osobnímu jménu *L'uba*, o kterém již byla řeč výše, byla připojena přivlastňovací přípona *-ín* (*L'ubin*). Přehláska proměnila *-u-* v *-i-*.

V 17. století se objevuje německá podoba jména *Libein*. K němu je východiskem česká podoba *Libina*. Různé přípony ve jméně (*Lubin*, *Liebina*, *Libein*, *Libuwi*, *Libmi*, *Libow*, *Líživé*) se střídaly v průběhu času vlivem smíšeného národnostního složení obyvatelstva, které tvoření jména a jeho původnímu obsahu nerozumělo. V roce 1930 byla převážná část obyvatelstva vsi německé národnosti. Ladislav Hosák se zmiňuje o zajímavém faktu, který spojuje ves *Libivou* s *Libinou* a *Obědným* (něm. *Liebesdorf*). Společné základy jmen totiž poukazují na společného lokátora *Lubu*.¹⁹⁰

Později, až v roce 1968, byla provedena jen drobná úprava, kterou bylo přidání čárky nad *-a*, aby jméno znělo analogicky s místními jmény typu *Franková*, *Hostišová* apod. (Mí 1, s. 526). Tato změna je nepatrná, zařazuji ji tedy do této kapitoly.

Lipová Lázně (26)

1960

lokalizace: dříve samostatná obec, nyní osada obce *Lipová*, *Jeseník*, *Jesenicko*, *Slezsko*

německý ekvivalent: *Nieder Lindewiese*

stav před změnou: *Dolní Lipová*

¹⁹⁰ HOSÁK, Ladislav: Místní jméno na Zábřežsku jako historický pramen. *Severní Morava*, sv. 10, 1964, s. 27–32.

poznámka: Nejprve bylo jméno známo německy: *Lynda* (14. století). Až od 16. století se pak užívala podoba *Lindewiese*, což by se dalo přeložit jako ‚lipová louka‘ (*Linde* (f.) ‚lípa‘¹⁹¹, *Wiese* (f.) ‚louka‘¹⁹²). Od počátku 19. století se rozlišuje *Nieder Lindewiese* (*nieder* ‚nízký, dolní‘¹⁹³) a *Ober Lindewiese* (‚horní‘¹⁹⁴). *Dolní Lipová* je ale starší, protože *Ober Lindewiese* vznikla až 17. století. Místní jméno *Lipová* označuje obecně ‚stráň, horu, louku, kde rostou lípy‘. Je mimo jiné častým pomístním jménem. V toponymu se vždy odráží znak, který místo odlišuje od ostatních, na tomto místě to byly patrně nezvyklé lipové porosty.

V roce 1930 žilo v *Dolní Lipové* německé obyvatelstvo. Lázně, které byly v roce 1960 prosazeny do jména osady, jsou v *Dolní Lipové* od roku 1840 a jsou spojeny se jménem Johanna Schrotha – místního konkurenta v lázeňství Vincenze Priessnitze. Po roce 1945 byla obec znovu osídlena z různých oblastí Moravy a Slezska.

Hosák-Šrámek dokládají na území *Dolní Lipové* samotu *Friedenshau/Mirowslav*, která po roce 1945 zanikla, a pomístní jméno *Na pomezí/Am Gemärke* se známými jeskyněmi (Mí 1, s. 535).

Do této kapitoly je obec *Lipová Lázně* zařazena kvůli ztrátě svého rozlišovacího přívlastku *Dolní* a upřesňujícím doplněním neshodného přívlastku *Lázně*.

Petrov nad Desnou (28)

1955

lokalizace: vesnice, Šumperk, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Petersdorf

stav před změnou: Petrovice, pak Petrovice nad Desnou

poznámka: Vesnice vznikla za německé kolonizace. První zmínka o ní pochází z konce 14. století v podobě *Petersdorf*, což se vykládá jako ‚Petrova ves‘. Z roku 1517 existuje český zápis z *Peterštorfu*, ze stejného století je i zápis *ves Petrowiczy*. Název byl počeštěn na *Petrovice* (sufix *-ovice* vyjadřuje jméno obyvatel vsi, ‚ves lidí Petrových‘, žil v ní jakýsi Petr – hlava rodu/rodiny). Později se jméno transformovalo na *Petrov* (přípona *-ov* vyjadřuje, že ves náležela jisté osobě, zde panu Petrovi). Náhrada *-ov/-ovice* za *-dorf* je v česko-německých místních vztazích častá. Osobní jméno *Petr* je jedno z prvních cizích jmen, které

¹⁹¹ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 407.

¹⁹² *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 717.

¹⁹³ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 456.

¹⁹⁴ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 462.

k nám proniklo z křesťanského prostředí a stalo se častým základem hlavně v moravskoslezské toponymii.

Přívlastek *nad Desnou* se objevuje už za první republiky, rovněž v německé variantě *an der Tess*, a to podle polohy u řeky Desné. *Petrov* sice leží na řece Mertě, Desná je vzdálená ale jen kousek. V roce 1930 bylo obyvatelstvo *Petrova* německé národnosti (Mí 2, s. 237).

Zařazení do této skupiny si *Petrov nad Desnou* vysloužil nestálostí svého názvu, který se měnil z *Petrovic* na *Petrov*, a následným rozšířením o přívlastek *nad Desnou*.

Žlíbek (33)

1950

lokalizace: osada Tomíkovice, které jsou dnes částí Skorošic, Vidnava, Jesenícko, Slezsko

německý ekvivalent: Schlippengrund

stav před změnou: Schlippengrund

poznámka: První stopa, která vede k názvu místa, pochází z roku 1538 ze zápisu *im flisse Schloppe*. Píše se zde o potoce Vidnavka, který v úseku mezi Žulovou a Kobylou dostal jméno *Schlippe*, a který se v Polsku vlévá do Niského jezera. Jméno potoka se přeneslo na mlýn (*Schluppenmühl*), kolem kterého později vyrostla osada (*Schlippengrund*). Významově není jisté, jestli jméno pochází z hornosaského *Schlippe* (*f.*) označujícího ‚úzký průchod, požární uličku‘¹⁹⁵, přeneseně ‚úzký průchod žlebem‘, nebo podle prvního dokladu *Schloppe* z polského substantiva *źłob*, *źłobek* s významem ‚žlab, žlábek‘. K polským kořenům bych se klonila i já, protože místo se nachází blízko polských hranic.

Nové jméno *Žlíbek* z roku 1950 se vrací ke slovanskému pojmenování (Mí 2, s. 439). Jedná se tedy o překlad, který není na první pohled zřejmý, protože název zní německy, ale vztahuje se vlastně k polštině. Z tohoto důvodu bylo jméno zařazeno do kapitoly Jiné.

Vyšehorky (48)

1955

lokalizace: nyní část obce Líšnice, Mohelnice, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Allerheiligen

stav před změnou: Vyšehoří

¹⁹⁵ STERZINGER, Josef V.: *Encyklopedický německo-český slovník. Svazek II.* V Praze: J. Otto, 1916, s. 238.

poznámka: První zmínka o vsi pochází z roku 1369. Jméno se dochovalo ve znění *Wyssechors*. České *Vyšehoří* se vykládá dvojím způsobem. Pro tuto vesnici se hodí výklad, který k osobnímu jménu Vyšehor připojuje přivlastňovací komponent *-jB*. Část jména *Vyšeho-* označuje ‚výši‘ a *-hor* se vztahuje ke slovesu ‚hořeti‘.

V 16. století se poprvé objevuje německý název vsi *Allerheiligen* podle místního kostela (kostel Všech svatých).

V roce 1930 zde žilo německé obyvatelstvo. V roce 1955 bylo české jméno *Vyšehoří* deminutivizováno na *Vyšehorky*, aby se rozlišilo od jiné vsi Vyšehoří ležící u Zábřeha. Pro tuto ves se hodí druhý výklad jména Vyšehoří, protože obec je položená výše než ostatní obce. Název tedy pochází z apelativa *vyšegorBje* s významem ‚ves na vyšším místě‘ (Mí 2, s. 762).

Loučná nad Desnou (47)

1948, 1953

lokalizace: ves, Loučná, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Wiesenberg

stav před změnou: Vízemberk, Loučná

poznámka: První dochované znění názvu vsi je z roku 1615. Dochovalo se ve tvaru *na Víznerce*. V 18. století se píše německy *Wiesenberg*. Zdejší zámek byl založen na počátku 17. století a osada, která pod ním vyrostla, byla pojmenována podle něj. Podle významu slov *Wiese* (f. ‚louka‘ a *Berg* (m.) ‚hora‘¹⁹⁶ bylo jméno vykládáno jako ‚luční hora‘. Do češtiny bylo přejato asimilací *-nb-* > *-mb-* na *Vízemberk*.

Roku 1930 zde žilo německé obyvatelstvo. O osmnáct let později byla ves přejmenována ve shodě s první částí německého kompozita na *Loučnou* (mezi koncem války a touto změnou měla být ještě zvána *Loučka*¹⁹⁷), v roce 1953 přibyl rozlišovací přívlastek *nad Desnou* podle řeky Desné, na které *Loučná* leží (Mí 2, s. 717). Všimněme si, že toponymum je opět v ‚jesenickém‘ adjektivním tvaru. Po válce bylo v místních novinách navrhováno pro osadu nové jméno *Loukovec*.¹⁹⁸

¹⁹⁶ *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 717, 104.*

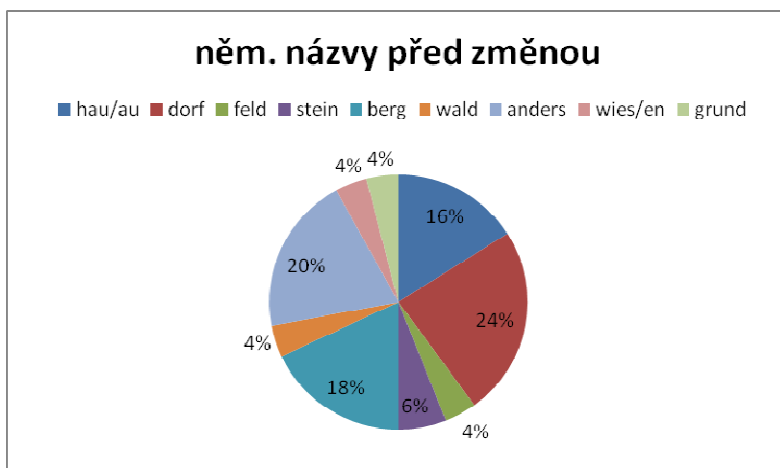
¹⁹⁷ *Moravský sever*, 1947, č. 50, s. 2.

¹⁹⁸ *Moravský sever: Ještě příspěvek k očistě místopisu*. 1947, č. 4, s. 2, 3.

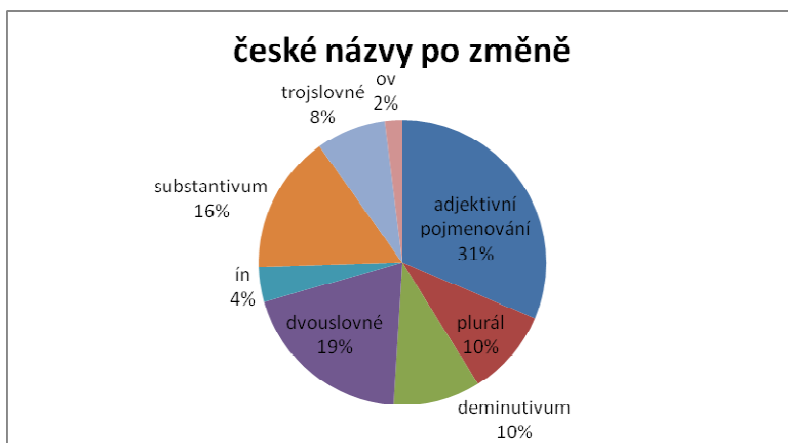
Do této skupiny bylo jméno Loučné nad Desnou zařazeno kvůli několikerým změnám, které v něm proběhly. Jedná se o překlad a přidání rozlišovacího přívlastku.

Shrnutí:

Kapitola s výmluvným názvem „Jiné“ obsahuje místní jména, která se nějakým způsobem vymykala zařazení do mnou vytvořených skupin. Jednalo se o případ, kdy rozlišovací přívlastek nebyl vytvořen, ale odstraněn (*Kobylá*), kdy byl přidán k toponymu neshodný přívlastek, ačkoliv lázně se vzhledem ke stáří obce vyskytují v místě teprve chvíli (Lipová od 14. století, lázně jsou zde od století 19.), nebo se jednalo o tak nepatrnou změnu, jakou je úprava diakritiky označující kvantitu vokálu (*Libavá*). Další toponyma sem byla zařazena pro nestálost názvu, což je případ *Petrova nad Desnou*, nebo kvůli kombinaci několika změn, např. *Loučná nad Desnou*, kterou bych mohla zařadit jak do skupiny překlad, tak do skupiny rozlišení. Kuriózním případem je překlad původního polského jména z němčiny v kombinaci s deminutivizací (*Žlíbek*). Originální změnou je rozlišení pomocí deminutivizace (*Vyšehorky*), ale protože změna proběhla jen v jednom toponymu ze dvou rozlišovaných, řadím jej do této zvláštní skupiny.

Obrázek 6: Německé názvy před změnou

Obrázek 7: České názvy po změně

8. Zaniklé osady

V této kapitole se zabývám osadami šumperského okresu, které po II. světové válce zanikly. Hlavním zdrojem této kapitoly byl jednak seznam zaniklých obcí v *Místních jménech na Moravě a ve Slezsku* Hosáka-Šrámka, jednak webové stránky www.zanikleobce.cz. Soustředila jsem se pouze na osady, které skutečně zanikly, popřípadě z nich zůstalo stát jen několik domů. Osady zpustly většinou v souvislosti s vysídlením německého obyvatelstva. Neuvádím osady, které stavebně splynuly s jinými vesnicemi, a staly se tak jejich součástí.

K již tradičně používaným zkratkám zdrojové literatury přidávám v textu novou zkratku (Za), která odkazuje k webu www.zanikleobce.cz.

V minulých kapitolách byly již některé zaniklé osady zmíněny. Jsou označeny hvězdičkou. Do předešlého textu byly zařazeny proto, že prošly procesem přejmenování po II. sv. válce a dobře ilustrují změnu jména ve své skupině.

Na závěr tohoto krátkého úvodu bych chtěla osvětlit novou strukturu hesla, která se v drobnostech liší od struktury hesel obcí, které byly přejmenovány:

české jméno osady (A) – písmeno v závorce určuje abecední pořadí osady v seznamu

lokalizace:

blízká existující obec

současný okres olomouckého kraje

(Jesenicko/Olomoucko/Prostějovsko/Přerovsko/Šumpersko)

historická země (Morava/Slezsko)

německý ekvivalent: běžně užívaná něm. forma z 19. století

doba zániku: 1950-1960 (někdy je znám přesný letopočet definitivní likvidace obce, někdy pustla postupně – v tomto případě uvádím časové rozmezí v desetiletích)

poznámka: Rozbor německého/českého jména osady, historické doklady, pozůstatky jména osady v okolí

Adamov (A)

lokalizace: Staré Město, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Adamsthal

doba zániku: 1950-1960

poznámka: První zmínka o osadě pochází z roku 1718 v německé podobě *Adamsthall*. Jméno bylo utvořeno od osobního jména *Adam* připojením k apelativnímu základu *-thal*. *Tal (n.)* označuje 'údolí'¹⁹⁹, volně se jméno překládá jako *Adamovo údolí*.

Osada byla nazvána po Adamovi, knížeti Lichtenštejnském. V 19. století už existuje i doklad českého jména *Adamov*, které vzniklo připojením toponymu *-ov* k osobnímu jménu *Adam*. Ves vznikla přibližně roku 1700 okolo tavrny a hamru (Mí 1, s. 43).

V letech 1869-1930 patřila osada k obci Velké Vrbno, od roku 1950 byla osadou Starého Města, pak zanikla a jméno bylo zrušeno (Za). Nad vesnicí se tyčí hora zvaná německy *Volkskamm*, která se nyní jmenuje *Adamovský hřbet*. Údolím bývalé osady teče říčka Telčava. Po vsi zbylo na mapách pomístní jméno *Adamov*, označující les nad údolím.

Andělské Žleby (B)

lokalizace: Loučná nad Desnou, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Engelsthal

doba zániku: 1960

poznámka: Původně na místě vsi stávala sklárna. Tu postavil skelmistr Karel Seewald roku 1769. Místo bylo pojmenováno *Engelsthal*. Německý název v sobě obsahuje slova *Engel (m.)* 'anděl' a *Thal (n.)* 'údolí'²⁰⁰, volně se překládá jako 'andělské údolí'. Bylo pojmenováno patrně symbolicky, aby anděl bděl nad novým hospodářstvím a podnikem (Mí 2, s. 828). Josef Neumann roku 1804 píše: „Po vykácení lesa na přilehlých stráních se dřevo dovozem z odlehlých míst prodražovalo a také mnozí zákazníci se zdráhali jezdit ke sklárně málo sjízdnou cestou. Sklárna byla proto roku 1799 opuštěna a znovu postavena se vším příslušenstvím nad osadou Kouty.“ (*tj. u dnešního Annína, pozn. autorky*) Tehdy už byly v *Engelsthalu* domky sklářů a lesních dělníků. V roce 1900 tam stálo 5 domů se 44 obyvateli (Za, Zdeněk Pechar). V českém názvu *Andělské Žleby* bylo místo běžně užívané náhrady toponymu *-thal (Tal (n.)* 'údolí'²⁰¹) užití slova *žleby*, protože ves leží v hlubokém, spíše žlebovitém údolí (Mí 2, s. 828). Slovo *žleb* tvoří skutečně místní i pomístní jména

¹⁹⁹ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 605.

²⁰⁰ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 195, 605.

²⁰¹ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 605.

v oblasti docela často, několikrát se vyskytuje i v mé práci. Po válce bylo v místních novinách navrhováno pro osadu nové jméno *Dolina*.²⁰²

Cibulka (C)

lokalizace: Vysoké Žibřidovice, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Zibulkafeld, Zibulkenfeld

doba zániku: 1948

poznámka: Jedná se o nověji vzniklou osadu, zmiňovanou v roce 1893 jako *Cibulkenfeld*. České místní jméno vzniklo zkrácením německého jména o topoformant *-feld* s významem ‚pole‘. *Cibulka* bylo pravděpodobně příjmení či přezdívkou majitele pozemku. Motivací ale mohlo být také pěstování cibule nebo posměšný název pro místo. Nejpravděpodobnější je však teorie s příjmením majitele, neboť příjmení *Cibulka*²⁰³ se vyskytuje poměrně často (Mí 1, s. 144). Osada zanikla po vysídlení německého obyvatelstva. Původní kolonii připomínají už jen dva památné stromy lípy malolisté, které jsou asi 250 let staré (Za, Zdeněk Pechar).

Červený Důl (D)

lokalizace: Uhelná, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Rothengrund

doba zániku: -

poznámka: Osada byla zničena jen částečně, dnes je chatařskou oblastí, nežije tu ale nikdo trvale (Za). První záznam pochází už z roku 1600 v podobě *ausm rott grunde*, osada byla založena až v roce 1778. Za první republiky se objevuje i český oficiální název *Červený Důl*. Přívlastek *Červený* získala osada podle barvy půdy nebo vody v potoce. Potok, který osadou protéká, se skutečně jmenuje Červený potok. Podobně byly podle vody pojmenovány obce Červená Voda, Černá Voda, Bílý Potok, aj. Není však vyloučena ani varianta, že osada získala přívlastek podle červených střech statků.

²⁰² *Moravský sever*: Ještě příspěvek k očistě místopisu. 1947, číslo 4, str. 2,3.

²⁰³ FILIPEC, Josef [et al.]: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 2003, 3. vydání, s. 613.

Gotartovice (E)

lokalizace: Bernartice, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Gotthardsdorf

doba zániku: 1950–1960

poznámka: První zmínka o osadě je z roku 1805, ze kterého se dochoval německý zápis jména *Gotthardsdorf*, z doby Československa pak i český název *Gotartovice*. Německé místní jméno se skládá z osobního jména *Gotthard*, posesivního komponentu *-s-* a apelativního základu *-dorf*. Jako fyzická osoba byl Gotthard úředník, po kterém osada získala své jméno. Osobní jméno Gotthard obsahuje německá slova *Gott (m.)* s významem ‚bůh‘ a *hart*²⁰⁴ s významem ‚tvrďý‘ (Mí 1, s. 229, 230). České jméno *Gotartovice* bylo vytvořeno příponou *-ovice*, která u starých českých místních jmen byla připojována k osobnímu jménu „otce rodu“ (Lu, s. 24). Osada byla v 50. letech zcela zničena. Zkáza byla dokonána socialistickou armádou ČSSR (Za). Jméno vesnice dnes uchovává už jen v pomístním názvu *Gotartovický potok*.

Hraničky (F)

lokalizace: Uhelná, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Gränzdorf

doba zániku: 1949

poznámka: Výtah z kronik od pana Zdeňka Pechara nám poskytuje zajímavé údaje o historickém vývoji vesnice: Osada byla založena asi kolem roku 1785 v nadmořské výšce 696 m. n. m. V roce 1836 měly Hraničky 281 obyvatel a 27 domů. Roku 1885 zde byla zřízena jednotřídní škola. K osadě patřila také celnice. Počet obyvatel ale neustále klesal, 1869 – 260 ob., 1890 – 222 ob., 1910 – 193 ob. Po roce 1945 zůstaly v osadě jen čtyři rodiny, ostatní byli odsunuti dle dekretů. V roce 1949 byl vystěhován i zbytek obyvatel. Vesnice zůstala prázdná. Vše co se dalo odnést, rozebrali řečtí emigranti, kteří v té době byli dosídleni do nedalekých Nových Vilémovic. Zbytky osady byly v letech 1959 až 1960 zlikvidovány ČSLA, např. kostelík byl odstřelen. Zůstal jeden původní dům, pana Franze Schlegela, kterému se podařilo vrátit do svého domu (Za).

Německé jméno se objevuje v podobě *Gränzdorf* i v deminutivní podobě *Gränzdorfel*, která se překládá jako ‚víška na hranici‘. Tato podoba se shoduje i s českou deminutivní podobou jména *Hraničky* (Mí 1, s. 298).

²⁰⁴ *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 280, 297.*

Hraničná (G)

lokalizace: dříve osada obce Petrovice, pak Skorošic

německý ekvivalent: Gränzgrund

doba zániku: ?, postupně vysídlena po r. 1945

poznámka: *Hraničná* byla jako osada založena v roce 1690. Německé *Grenzgrund* se vykládá jako ‚statek ležící při hranicích‘ nebo ‚hraniční údolí‘ (*Grenze* (f.) ‚hranice‘, *Grund* (m.) ‚půda, pozemek, dno‘). Místo se skutečně nachází na hranici v blízkosti již zmíněné osady Hraničky (Mí 1, s. 298). Další anoikonyma z okolí, dokládající blízkost státních hranic, jsou kopec Strážiště u Hraniček (něm. Hutberg, *hüten* ‚střežit, chránit‘²⁰⁵) nebo pramen Stráž, u Hraniček ležící Hraniční vrch, který byl ale dříve zván Schusterberg (*Schuster* (m.) ‚švec‘²⁰⁶), s hranicemi souvisí tedy jen nový český název.

Hynčínov (H)

lokalizace: část obce Hynčina, u Zábřeha, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Heinzhof

doba zániku: 1965

poznámka: Osada byla založena v roce 1779 parcelací dvora. První záznam z roku 1846 se dochoval v české podobě *Nowosad Hýnčjn*. Novější jména (už z 18. století) bývají tvořena analogicky podle starých jmen, zde forma zápisu slova *hýnčjn* značí *Hýnčín* se starým posesivním komponentem *-ín*. V 19. století se objevuje i německá varianta názvu *Heinzhof* stejně jako i nové české úpravy jména *Hynčínov* a *Hynčín Dvůr*. V německé verzi *Heinzhof* bylo *-ov* nahrazeno topoformantem *-hof* (dvůr), v *Hynčínově* máme za sebou hned dva posesivní sufixy *-ín* a *-ov*. V roce 1930 zde žilo německé obyvatelstvo (Mí 1, s. 315). Osobní jméno Hynek/Hynec, které bylo motivací k pojmenování vsi, je hypokoristikum ke jménu Henrych/Hynrych, které vzniklo z německého osobního jména Heinrich (Jindřich) (Mí 1, s. 315).

Johanka (I)

lokalizace: Stará Červená voda, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Johannaburg

doba zániku: 1965

²⁰⁵ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 333.

²⁰⁶ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 551.

poznámka: Osada byla založena kolem roku 1750 majitelem Dolního Dvora Františkem Urbanem Mikuschem. Ten pojmenoval osadu na počest své manželky Johanny rozené Falkenheimové. Německé jméno *Johannaburg* se tedy skládá z osobního jména *Johanna* a německého komponentu *-burg* (*Burg* (f.) ,hrad'²⁰⁷). Český název byl utvořen sufixem *-ka* připojením k osobnímu jménu analogicky podle podobných jmen Zavadilka, Bumbalka (horská samota v Beskydech), kam se však přidávala k mužskému příjmení, aby byla vytvořena kratší ženská podoba jména, jejíž výhoda byla v jednoslovnosti takového pojmenování (Mí 1, s. 371, 134). Osada *Johanka* ležela při hranicích, dnes už se na mapě nezachoval ani navazující pomístní název.

Josefová (J)

lokalizace: Branná, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Neu Josefthal

doba zániku: 1955

poznámka: První zmínka o jménu *Neujosefthal* pochází z roku 1846 a překládá se jako *Nové Josefovo údolí*. Ves byla založena na místě, kde dříve stávala sklárna se jménem *Josefthal*, proto přibyl k novému jménu přívlastek *Neu* s významem ,nový'. Česky se ale nové osadě říkalo vždy jen *Josefov*, od roku 1893 *Josefová* analogicky k častým „jesenickým“ adjektivním jménům (Mí 1, s. 372). Dnes je hájenka jediným domem, který na místě zůstal stát.

Kamenné (K)

lokalizace: Skorošice, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Steingrund

doba zániku: 1961

poznámka: Ves *Steingrunde* byla založena v roce 1692. Komponenty něm. názvu *Stein-* (*m.*) označují ,kámen', *Grund* (*m.*) ,pozemek, dno'²⁰⁸. Zdeněk Pechar o vsi píše: Měla i český název, *Kamenička*. Název vznikl pravděpodobně od kamenité půdy, na které byla obec postavena. Nadmořská výška je zde 600 m. V roce 1723 byl postaven mlýn. V roce 1816 byla postavena kaple a v roce 1837 i škola. Byla zde také hospoda a výrobní potaše. Většina obyvatel ale dělala v lese. Největšího rozvoje dosáhla obec před 2. světovou válkou. Většina dřevěných domů byla zbourána a vystavěny zděné. Byl založen hasičský sbor a v roce 1937 postavena hasičská zbrojnice. Po vysídlení německého obyvatelstva nebyla obec nikdy plně

²⁰⁷ *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 134.*

²⁰⁸ *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 587, 285.*

dosídlena a v roce 1961 byla československou armádou srovnána se zemí (Za). V českém toponymu se adjektivní forma opět přibližuje velké „jesenické“ skupině adjektivních pojmenování. Dodnes se na mapách zachoval pomístní název *Kamenné* a jméno hájovny *Kamenná*.

Krondörfl (L)

lokalizace: u Malé moravy, Nad Valbeřicemi, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Krondörfl

doba zániku: 1960

poznámka: Do roku 1945 stálo ve vsi *Krondörfl* 12 domů, které po vysídlení už nikdy nebyly obydleny, až na jeden dům s jednou obyvatelkou. Po jejím vystěhování dům sloužil lesům jako ubytovna. Domy byly údajně rozebrány na materiál (Za, z upraveného e-mailu badatele Zdeňka Dannyho Pechara). Německé jméno můžeme rozložit na prvky *Krone* (*f.*) ‚koruna‘ a deminutivní formu *Dörfl* ‚vesnička‘, vytvořenou ze substantiva *Dorf* (*n.*) ‚vesnice‘²⁰⁹. Blízko sebe se tu nacházely dvě vesnice, jejichž názvy zněly podobně. Valteřice se přejmenovaly na dnešní Žleb a západně od nich ležící Valbeřice zanikly. Na turistické mapě už dnes není zachováno ani pomístní jméno, které by ves *Krondörfl* připomínalo.

Kronfelzov (M)

lokalizace: Staré Město, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Kronfelsthal

doba zániku: 1965

poznámka: Osada byla založena na počátku 19. století, první zápis z roku 1846 se o ní zmiňuje jako o osadě *Kronfelsthal*. Ze stejného roku pochází zmínka o české variantě jména *Kronešow*, která se později ustálila na podobě *Kronfelzov*. V letech 1945–1953 nebyla osada osídlena, protože po válce bylo její německé obyvatelstvo odsunuto. Výklad jména vychází z něm. tvaru *Kronfeldsthal* s významem ‚korunní pole ležící v údolí‘ (*Krone* (*f.*) ‚koruna‘, *Feld* (*n.*) ‚pole‘, *Tal* (*n.*) ‚údolí‘)²¹⁰. Mezi lidmi se rozšířilo povědomí o neexistující skále (záměna německého *Fels* (*m.*) ‚skála‘²¹¹ a podobně znějícího slova *Feld*, i když v okolí žádný

²⁰⁹ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 286, 158.

²¹⁰ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 386, 224, 605.

²¹¹ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 224.

skalní útvar nestojí. Po válce bylo v místních novinách navrhováno pro osadu nové jméno *Skalín*.²¹²

Na Kristenově (N)

lokalizace: Žleb, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Kristenfeld, ale i Birkendörfl, Christenfeld

doba zániku: ?, postupně vysídleno po roce 1945

poznámka: Osada byla kompletně zničena, na mapě dnes nenajdeme po jméně žádný pozůstatek, ani v podobě pomístního jména. Německé jméno *Kristenfeld* mohlo označovat příjmení majitele (*Kristen*), topoformant *Feld* (*n.*) ‚pole‘²¹³. V podobě *Birkendörfl*, kdy *Birke* (*f.*) označuje ‚břízu‘²¹⁴ a *Dörfl* deminutivní podobu vesnice (*Dorf* (*n.*)), mohlo jméno označovat místo, kde hojně rostou břízy, volně přeloženo jako ‚březová vesnice‘. Předložkové spojení *Na Kristenově* předurčuje místo už předem k zániku, patrně se jednalo o samotu. Jména v předložkovém pádě se totiž užívají spíše pro pomístní jména a i ta měla být po II. světové válce (mimo jména území) při přejmenování omezoována.²¹⁵

Nové chaloupky (O)

lokalizace: Skorošice, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Neuhäuser

doba zániku: 1965

poznámka: Osada byla založena na konci 18. století, první písemný doklad o jméně *Neuhäuser* pochází z roku 1836. Oikonymum se překládá jako ‚nové chalupy‘ (*Haus* (*n.*) ‚dům‘, plurál *Häuser*²¹⁶). České deminutivum chaloupka, je častým jménem pro skupinu malých domů (Mí 1, s. 316). Dnes je jméno *Nové chaloupky* zachováno jako pomístní jméno.

Nová Véska (P)

lokalizace: Vlčice, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Neudörfel

doba zániku: 1965

²¹² *Moravský sever: Ještě příspěvek k očistě místopisu.* 1947, č. 4, s. 2, 3.

²¹³ *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea.* Lingea, 2006, s. 224.

²¹⁴ *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea.* Lingea, 2006, s. 119.

²¹⁵ HANZALOVÁ, Libuše: Revize pomístního názvosloví po r. 1945. *Zpravodaj místopisné komise* 16, 1975, s. 600–605.

²¹⁶ *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea.* Lingea, 2006, s. 300.

poznámka: Osada *Neudörfel* byla založena na konci 18. století, český název se objevuje až v době první republiky. Německé deminutivum *Dörfel*, *Dörflein* je odvozeno od *Dorf* (*n.*) ‚vesnice‘ a překládá se jako víska. Hláška *-í-* přešla v *-é-* vlivem nářeční podoby.

Pavlinka (Q)

lokalizace: Bernartice, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Paulinaburg

doba zániku: 1950–1960

poznámka: Ves byla založena roku 1780 jako *Kolonie Paulinaburg*. Osobní jméno Paulina bylo spojeno s toponymem *-burg* s významem ‚hrad‘ *Burg* (*f.*),²¹⁷ avšak hrad zde nikdy nestál, formant byl využit jen pro vytvoření místního jména. V roce 1806 se toponym objevuje poprvé v české podobě *Pavlinka* se substantivní příponou *-ka* podobně jako výše zmíněná *Johanka*. Dnes se užívá v krátké podobě *Pavlinka* (Mí 2, s. 225). Na mapě zůstalo místo označeno jako „bývalá Pavlinka“.

Rehfeld (R)

lokalizace: Žleb, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Rehfeld

doba zániku: ?, postupně vysídleno po 1945

poznámka: Zdeněk Pechar (*Za*) o osadě dokládá, že se skládala z několika domů okolo mlýna, který se původně jmenoval *Hirschmühle/Hirschenmühle* (*Hirsch* (*m.*) – ‚jelen‘²¹⁸), na některých mapách se vyskytuje s jiným názvem *Grabenmühle* (*Graben* (*m.*) ‚příkop‘²¹⁹) Jméno osady existovalo pouze v německé formě. Po roce 1945 osada zanikla postupným vystěhováním německého obyvatelstva. *Rehfeld* obsahuje slova *Reh* (*n.*) ‚srnka‘ a apelatívní základ *-feld* *Feld* (*n.*) ‚pole‘, volně se vykládá jako ‚srnčí pole‘. Ve vysoké zvěři vidíme významovou spojnicí názvu vsi s názvem mlýna. Osada se ale nevyskytuje ani na mapách z 19. století, nezmiňuje se o ní ani Hosák-Šrámek. Nepodařilo se mi místo přesně lokalizovat, vzhledem k existenci mlýna je to ale zajímavé heslo, které bych nechtěla vynechat.

²¹⁷ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 134.

²¹⁸ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 324.

²¹⁹ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 280.

Rudkov (S)

lokalizace: Habartice, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Erzberg

doba zániku: 1965

poznámka: Z roku 1562 se zachoval zápis *ves ruda slove Erzpergk*, z roku 1575 pak podoba *Grizpergk*. V roce 1846 se objevuje český tvar *Raudkow* s příponou *-ov*, která je analogická jménům jako *Bahnov*, *Přískov*, *Šterkov*, aj., která označovala místa s výskytem daného materiálu. V 18. století zde stála sklárna a v 19. století se ještě stále těžila železná ruda. Místa, kde se těží ruda, se vyskytují někdy také pod názvem *Griesberg* (zde *Grizpergk*). Středohornoněmecké *Griz*, *Gruz* je užito ve významu *Sand (m.)* ‚písek‘, *Kies (m.)* ‚štěrk‘²²⁰ podle charakteru rudy, která byla zrnitá. Na dnešních turistických mapách se zachovaly pomístní názvy *Rudkov* a *Rudný vrch* (kopec). Po válce bylo v místních novinách navrhováno pro osadu nové jméno *Rudná*.²²¹

Růženec (T)

lokalizace: Bílá Voda, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Rosenkranz

doba zániku: 1965

poznámka: Ves je poprvé zmiňována v roce 1788 jako *Rosenkrantz*. České jméno *Růženec* vzniklo prostým překladem z němčiny *Rosenkranz (m.)* ‚růženec‘²²² a objevuje se poprvé v roce 1881. Historie jména je zajímavá, pojí se s krčmou na hranicích. Buď se *Rosenkranz* jmenoval majitel hostince, nebo tuto přezdívku dostala sama hospoda (Mí 2, s. 401). V roce 1921 zde v 8 domech žilo 34 osob, v roce 1950 bylo již všech 8 domů prázdných (Za). Blízká hora kdysi zvaná *Rosenkranzberg* je dnes již bezejmenná.

Sklená (U)

lokalizace: Pusté Žibřidovice, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Glasdorf

doba zániku: 1965

²²⁰ *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 527, 361.*

²²¹ *Moravský sever: Ještě příspěvek k očištění místopisu. 1947, č. 4, s. 2,3.*

²²² *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 518.*

poznámka: V roce 1501 byl olomouckým biskupem Stanislavem Thurzem obnoven rychtáři ve *Sklené* list na rychtu. Už tehdy bylo jméno zmiňováno česky, existovalo ale i německy jako *Glasdorf*. Název se na německé straně vyvíjel přes formu *Glasendorf*, na české straně se vyskytla oikonyma *Sklenawes*, v 19. století také substantivum *Sklenice* a adjektivní podoba se dvěma *-n-* jako *Sklenná*. Nakonec se podoba ustálila na jménech *Sklená* a *Glasdorf* (Mí 2, s. 446). Na turistické mapě se zachovala do dnešní doby anoikonyma *Sklená voda* (potok, dříve německy zvaný *Glasbach*), *Sklenká dolina* a *Sklenký vrch*, který se německy nazýval *Orlichberg*.

Svobodín (V)

lokalizace: Vernířovice, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Freiheitsberg

doba zániku: 1950–1960

poznámka: První zmínka o osadě pochází z roku 1786 v německé podobě *Freiheitsberg* (*Freiheit* (f.) ‚svoboda‘, *Berg* (m.) ‚hora‘²²³), překládáno volně jako ‚svobodná hora‘. Jméno vzniklo uměle pro kopec, který při parcelaci nebyl nikomu přisouzen. Ves byla založena rytířem Joachymem Stettenhofenem, v 19. století byla česky zvána též *Bedřichov*. Větší část osady spadala pod obec Teplice (nyní Vernířovice, dříve německy Wermsdorf), a část byla uváděna jako skupina chalup pod obcí Sobotín. Od roku 1890 až do roku 1947 se podle politické situace střídaly názvy osady *Svobodín* a *Freiheitsberg*. Po roce 1945 zůstalo jen české jméno *Svobodín*. To vzniklo analogicky přidáním sufixu *-ín* podle nedalekého Sobotína (Mí 2, s. 533), kde se jedná o přivlastňovací příponu ke jménu Sobota (Mí 2, s. 474). Rytíř Stettenhof založil ve stejném roce jako Svobodín ves Stettenhof, která je dnes pod názvem Štětínov součástí Sobotína (jméno je utvořeno od starého apelativa *ščet* s významem ‚štětina, věc s naježenými chlupy, bodlinami opatřená‘, Mí 2, s. 562, 563). Po odsunu německého obyvatelstva obec *Svobodín* postupně zanikala. Koncem šedesátých let už fakticky neexistovala. V roce 1965 byla osada úředně zrušena (Za, Zdeněk Pechar).

Švagrov (W)

lokalizace: Vernířovice, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Schwagersdorf

doba zániku: 1965

²²³ *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 240, 104.*

poznámka: Ves byla založena roku 1786. Za první republiky byla nazývána také česky *Švagrov*. Jméno se dá vyložit jako ‚ves švagrova‘ (*Schwager* (m.) ‚švagr‘²²⁴). Česká podoba vznikla klasickým převedením něm. topoformantu *-dorf* na český sufix *-ov*.

U šišky (X)

lokalizace: Bílá Voda, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Tannzapfen, Am Zapfen

doba zániku: ?

poznámka: Zdeněk Pechar zmiňuje na webových stránkách o zaniklých osadách Josefa Dobrovského, který v roce 1821 přeložil název osady do češtiny výrazem *Jedlová šiška* (*Tanne* (f.) ‚jedle‘, *Zapfen* (m.) ‚šiška‘²²⁵). Za 1. republiky se užíval název *U šišky* (společně s německým *Tannzapfen*) a po skončení II. světové války převládl název *Jedlovec*. Dnes jsou v mapách uchována pomístní jména *U šišky* a *Jedlovec* (Za). Je zde vidět tendence k zániku prepozicionálních jmen, která jsou běžná spíše pro jména pomístní než pro místní jména. O osadě se nezmiňují *Místní jména na Moravě a ve Slezsku* Hosáka-Šrámka.

Valbeřice (Y)

lokalizace: Vojtíškov, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Walbergsdorf

doba zániku: ?

poznámka: První zmínka o obci pochází z roku 1798, kdy byla německy nazývána *Walbergsdorf*. V tomto jménu se skrývá něm *Waldbergsdorf* (*Wald* (m.) ‚les‘, *Berg* (m.) ‚hora‘, *Dorf* (n.) ‚vesnice‘)²²⁶ ‚ves ležící v horách mezi lesy‘. Český název *Valbergov* je z 19. století, existoval i v adjektivní podobě *Wallbergová*. Označení *Valbeřice* se v literatuře nevyskytuje, zato na webu Zaniklé obce a na turistické mapě ano. Na ní vesnice přežívá v podobě pomístních jmen *Valbeřice* a *Pod Valbeřicemi* (u Vojtíškova). Roku 1906 bylo na *Valbeřice* přeneseno jméno *Vlaské* z nedaleké osady *Blaschke*, jejíž jméno vzniklo z adjektiva *vlašské* (italské, z Vlach). Označovali se tak kameníci, zedníci a jejich sídlo. Do němčiny bylo jméno přejato s klasickým nahrazením *-v-* za *-b-*, tedy *Vlaské* > *Blaschke*. Roku 1839 měla

²²⁴ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 552.

²²⁵ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 605, 728.

²²⁶ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [--nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 700, 104, 159.

obec *Valbeřice* 20 domů se 100 obyvateli, roku 1921 20 domů a 101 katolických Němců, roku 1930 20 domů a 93 katolických německých obyvatel. Z obce zůstaly zachovány jen dva domy, které se dnes využívají jako chaty (Za, Milan Pekky Bouška). Po válce bylo v místních novinách navrhováno pro osadu nové jméno *Valy*.²²⁷

Zadní Alojzov (Z)

lokalizace: Branná, Šumpersko, Morava

německý ekvivalent: Hinter Aloisdorf

doba zániku: ?, postupně po 1945

poznámka: Osada *Alojzov* byla založena v roce 1783 a původně byla dělena na *Horní* a *Dolní*. V roce 1846 je zmiňována jako *Aloisdorf* i *Aloizow*, ve stejném století byla nazývána česky i v adjektivní podobě *Aloizová*, která vznikla nahrazením posesivního tvaru zakončeného na *-ova* (*Aloizova ves*) adjektivní jednoslovnou formu *Aloizová*, analogicky podle jiných jesenických vesnic. Osada byla pojmenována po Aloisovi, knížeti Lichtenštejnském. Nověji se části osady nazývají *Vorder Aloisdorf/Přední Alojzov* a *Hinter Aloisdorf/Zadní Alojzov* (Mí 1, s. 46). I když osadu tvořily dva díly – přední a zadní, které byly od sebe poměrně vzdálené, veškeré údaje o vsi byly po dlouhou dobu vedeny společně. Poprvé byl *Zadní Alojzov* uveden odděleně při sčítání lidu r. 1900. Žilo v něm méně obyvatel než v *Předním Alojzově*, byl dokonce označen jenom jako skupina domů. Po II. sv. válce osada zanikla a v těchto místech stojí jediný objekt, kterým je podniková chata Lesů ČR (Za, Jan Tomášek).

Zastávka (AA)

lokalizace: Uhelná, Jesenicko, Slezsko

německý ekvivalent: Stillstand

doba zániku: 1960

poznámka: První zmínky o obci jménem *Stillstand* se objevují v roce 1735, kdy byla založena a osídlena lidmi z okolních vsí. Na konci 19. století se užívá už i český název *Zastávka*. Německy znamená *Stillstand* (*m.*) ‚poklid, stání, nečinnost‘²²⁸. Často se v tomto významu jméno objevovalo např. na cestě, která strmě stoupala do hor, v místě, kde stála hospoda apod. Stejný poklidný význam nese i české jméno *Zastávka* (ves u Ivančic), přeloženo z německého Segen Gottes. U rychlebské *Zastávky* se však o místo odpočinku

²²⁷ *Moravský sever*: Ještě příspěvek k očistě místopisu. 1947, č. 4, s. 2, 3.

²²⁸ *Německo-český, česko-německý velký slovník*: [–nejen pro překladatele] / Lingea. Lingea, 2006, s. 591.

nejedná. Hosák ji zařazuje mezi tzv. „sporná místa“ typu Svárov, Soudný nebo Rozepře. Tyto samoty vznikaly na místech, o které se vedly spory. *Zastávka* u obce Uhelná vznikla na místě, o které vedl spor s majitelem Vlčic, panem Maltitzem, biskup. Po dobu onoho sporu nesměla ani jedna strana místa užívat, proto se pojmenovalo *Stillstand* (Mí 2, s. 778).

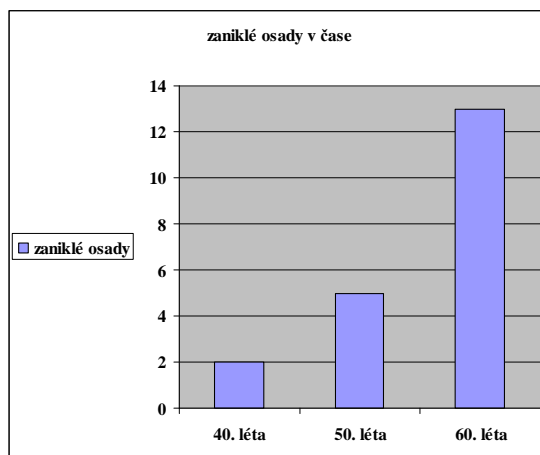
Shrnutí:

Kapitolu o zaniklých osadách bývalého šumperského okresu uzavírám krátkým zamyšlením nad jejich „posmrtným životem“. Zbytky sudetských neosídlených domů, které se rozpadávaly, měla v 60. letech armáda za úkol vyhodit do povětří. Tomuto smutnému osudu neunikly ani některé sakrální stavby. Dnes nacházíme na loukách rozvaliny domů, někdy už jen sklepy, jindy ještě stojící zdi. Na někdejší vesnici poukazují jen stromy v okolí, které kdysi patřily do ovocných zahrad, polní meze, bývalé cesty a osamoceně stojící kříže či téměř rozpadnuté kapličky.

Při zániku osad se místní jména nejprve přenášejí na zbylé domy, například na hájovny. Pokud se na místě už žádné stavby nenachází, přenášejí se jména na lesy, louky apod. a vznikají tak v návaznosti na bývalé osady pomístní jména. Proces přenášení jmen od konce II. světové války trval zhruba jen 60 let. I když je mi kraj známý, u některých hesel jsem už ani netušila, že se jednalo o zaniklou osadu.

Dobře tento fenomén vystihl pan Květoslav Growka, který se v knize *Zmizelé Sudety*²²⁹ zmiňuje o tzv. paměti krajiny. Jeseníky byly už od starověku zaznamenány v mapách. I tudy vedly obchodní stezky, rýžovalo se tu zlato, střídaly se zde germánské a slovanské kmeny. Paměť zdejší krajiny tvořila zemědělská kolonizace ve 13. a 14. století, zakládání měst, těžba nerostných surovin, stejně jako pustošení osad za třicetileté války a události 20. století. Tak, jak lidská paměť vytěšňuje některé informace, děje se tento proces i v paměti krajiny. Jména míst, která člověk v průběhu času v krajině vytvořil, jsou její nedílnou součástí. Jména vznikají, přenášejí se, mizí a vznikají nová. I v nich se odráží koloběh života.

²²⁹MIKŠÍČEK, Petr [et al.]: *Zmizelé Sudety*. Domažlice: Český les, 2004, s. 164–168.

Obrázek 8: Zaniklé osady v čase

Obrázek 9: Zaniklé vsi německy

Obrázek 10: Zaniklé vsi česky

9. Závěr

Pro osud jednotlivých vesnic měly fatální význam výsledky ze sčítání lidu z roku 1930, uváděné v *Místních jménech* Hosáka-Šrámka. Téměř všechny vesnice, o kterých práce pojednává, měly totiž většinu obyvatelstva německé národnosti. To bylo po válce odsunuto, ve vesnicích se změnilo složení obyvatelstva a s ním i jejich jména.

Nejvíce změn proběhlo v letech 1947, 1948 a 1949. Dění tak logicky navazuje na odsun, který vrcholil v roce 1946. Byl schválen od prosince 1945, ale majetek byl německému obyvatelstvu konfiskován už k 30. říjnu 1945. Než organizovaný odsun začal, bylo od nás vysídleno asi 600 000 Němců.²³⁰

V letech 1947–1949 bylo nejčastější změnou v místních názvech nahrazení starého jména zcela novým jménem a překlad starého jména, který na něj nějakým způsobem navazoval. V okrajových letech, před a po této době, se názvy zejména rozlišovaly a upravovaly.

45 % nových názvů tvořila jména, které měla jinou motivaci než stará jména německá. Nová jména utvořená po válce byla z větší části motivována geograficky, z menší části jim byl motivací lidský faktor. Souvisí s tím pravděpodobně předpoklad, že přírodní jevy mají všeobecně delší platnost, než výtvořiny a činnost lidí.

S 31 % měl podíl na změnách německých názvů překlad. Zejména na přímých překladech vynikne rozdíl obou slovotvorných systémů češtiny a němčiny. Němčina tvoří především kompozita, která se skládají z určující první části a druhé určované části slova. Český jazyk tvoří slova naopak derivací. Tento typ změny zachovával kontinuitu německého názvu.

10 % vesnic bylo nutno rozlišit přívlasky. Ty vyjadřovaly většinou národnost obyvatelstva daného místa nebo jeho polohu (sever, jih, řeku, na které město leží apod.)

Zbývajících 14 % změn názvů tvoří jiné případy změn.

Veřejná soutěž O nové jméno města Šumperka, probíhající převážně v roce 1947, měla nakonec konzervativní výsledek a město Šumperk nebylo přejmenováno. Všeobecně degermanizaci vymáhali především novoosídlenci v sudetských oblastech. Bylo to období nejvypjatějšího českého nacionalismu. Počešťovala se jména nejen místní, ale třeba i příjmení. Dokonce se rušily i německé nápisy na hřbitovech.²³¹

Nejsilněji zastoupenou skupinou německých místních jmen byla ve zkoumané oblasti jména s apelativním základem *-dorf* (24 %), *-berg* (18 %) a *-hau/-au* (16 %).

²³⁰ STANĚK, Tomáš: *Odsun Němců z Československa 1945-47*. Praha: Akademia, 1991.

²³¹ Tamtéž.

Po provedených změnách byla v českých místních jménech nejsilněji zastoupena jména v adjektivní podobě (31 %). Přikloněním k častým jménům tak vznikla skupina jmen, nadsázkou zvaných „jesenická adjektiva“. Druhou největší skupinou nových českých pojmenování byly dvouslovné názvy (19 %), na třetím místě byla místní jména v podobě substantiv (16 %) a s 10 % na tom byla stejně jména v deminutivní podobě a jména ve formě plurálu.

Jak obstojí nově utvořená česká jména v čase, to se teprve ukáže. Zatím jsou na světě v poměru k jejich německým předchůdcům pouhý okamžik.

Na Jesenicku byl největší podíl německých obyvatel na Moravě. Do poloviny 50. let zaniklo v celých Sudetech 333 osad.²³² Jak potom mohla severní část šumperského okresu vypadat? Zánik osad se zvyšuje úměrně s rostoucím časem od konce války. V 60. letech se však počet zaniklých vesnic oproti 50. létům zdvojnásobil. Jistě s tím souvisí řízená likvidace neobydlených osad a již relativně dlouhá doba, která mezitím od války uplynula.

Srovnáme-li zaniklé vsi v jejich německých verzích, mizely nejvíce osady s apelativním základem *-dorf* (30 %), *-tal* (15 %) a *-feld* a *-grund* (po 11%).

Stejně zaniklé osady se ve své české podobě vyskytly nejvíce ve dvouslovných pojmenováních a s příponou *-ov* (17 % a 17 %), skupinky jmen končících na *-ka* a adjektivní pojmenování (14 %) a skupina deminutivních českých místních jmen (10 %).

Se zánikem osad se přenáší místní jména na okolí a vznikají jména pomístní, která se někde dlouhodobě udržují, na jiných místech ale upadají v zapomnění.

Na stánkách této práce jsme mohli sledovat relativně malé území v jednom období jeho bouřlivého vývoje, který se netýkal pouze místních jmen. Přesvědčili jsme se, že jména nezbytně doprovází lidskou existenci a jsou součástí dějinného procesu.

²³² STANĚK, Tomáš: *Odsun Němců z Československa 1945–47*. Praha: Akademia, 1991.

Bibliografie:

- 32/1924 Sb. Vyhláška ministra vnitra ze dne 31. ledna 1924 o změnách úředních názvů měst, obcí, osad a částí osad povolených v roce 1923.
- 324/1921 Sb. Nařízení vlády republiky Československé ze dne 25. srpna 1921, jímž provádí se zákon ze dne 14. dubna 1920, č. 266 Sb. z. a n., o názvech měst, obcí, osad a ulic, jakož i označování obcí místními tabulkami a číslování domů. Oddíl III., článek 7.
- ALTMAN, Robert: *Osud podle jména: o nomenologii a jménech, nomenologické obrazy nejčastějších českých křestních jmen od A do Z*. Brno: Centa, 2005.
- BARTOŇ, Josef, VONDRÁK, Václav: *Vokabulář klasické staroslověnštiny*. Praha: KLP – Koniasch Latin Press, 2003.
- CEPEK, Josef: Poválečné změny názvů obcí na někdejším politickém okrese Rýmařov. In *Sborník bruntálského muzea 2006*. Bruntál: Muzeum v Bruntále, 2006, s. 100–102.
- ČERNÝ František, VÁŠA, Pavel: *Moravská jména místní: výklady filologické*. Brno: nákladem Matice moravské, 1907.
- Dopis pana Dr. Gáby z 25. listopadu 2008.
- Dudenredaktion [KUNKEL-RAZUM, Kathrin, SCHOLZE-STUBENRECHT, Werner, WERMKE, Matthias]: *Deutsches Universalwörterbuch*. Mannheim: Dudenverlag, 2007.
- Dudenredaktion [KUNKEL-RAZUM, Kathrin, SCHOLZE-STUBENRECHT, Werner, WERMKE, Matthias]: *Duden. Band 7, Herkunftswörterbuch: Etymologie der deutschen Sprache*. Mannheim: Dudenverlag, 2001.
- FILIPEC, Josef [et al.]: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 2003, 3. vydání.
- HANZALOVÁ, Libuše: Revize pomístního názvosloví po r. 1945. *Zpravodaj místopisné komise 1975, 16*, s. 600–605.
- HAVRÁNEK, Bohuslav: *Slovník spisovného jazyka českého II, n-q*. Praha: Academia, 1989.
- HOSÁK, Ladislav, ŠRÁMEK, Rudolf: *Místní jména na Moravě a ve Slezsku. Díl I, A-L*. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1970.
- HOSÁK, Ladislav, ŠRÁMEK, Rudolf: *Místní jména na Moravě a ve Slezsku. II, M-Ž*. Praha: Academia, 1980.

- HOSÁK, Ladislav: Místní jméno na Zábřežsku jako historický pramen. *Severní Morava*, sv. 10, 1964, s. 27–32.
- HOSÁK, Ladislav: O čem nám vyprávějí místní jména na Šumpersku? *Severní Morava*, sv. 9, 1963, s. 48–53.
- JEMELKA, Miloš: Jazykové zásady první republiky. *Universitas*. Roč. 2003, č. 3 (2003), s. 3–10.
- KURAL, Václav, RADVANOVSÝ, Zdeněk [et al.]: „Sudety“ pod hákovým křížem. Ústí nad Labem: albis international, nakladatelství pro bibliofily a diskofily, 2002.
- LUTTERER, Ivan, ŠRÁMEK, Rudolf: *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: slovník vybraných zeměpisných jmen s výkladem jejich původu a historického vývoje*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 1997.
- MACHEK, Václav: *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Lidové noviny, 1997.
- Mapa okresu Šumperk 1:200 000. Okresní vlastivědné muzeum v Šumperku, 1992. mapový podklad Zeměměřičský ústav, Praha.
- MATÚŠOVÁ, Jana: Vývoj a standardizace pomístních jmen a urbanonym v českém pohraničí. *Naše řeč* 72, 1989, č. 4, s. 179–187.
- MELZER, Miloš, SCHULZ, Jindřich: *Vlastivěda šumperského okresu*. Okresní vlastivědné muzeum ve spolupráci s Okresním úřadem v Šumperku, 1993.
- MIKŠÍČEK, Petr[et al.]: *Zmizelé Sudety*. Domažlice: Český les, 2004.
- MIKULÁŠEK, Artuš: Šumperk anebo.... *Moravský sever*, 1947, č. 48, s. 1.
- *Moravský sever*, 1947, č. 50, s. 2.
- *Moravský sever*, 1948, č. 4, s. 2.
- *Moravský sever*, 1948, č. 6, s. 2
- *Moravský sever*, 1948, č. 9, s. 2.
- *Moravský sever*: Ještě příspěvek k očištění místopisu. 1947, č. 4, s. 2, 3.
- *Moravský sever*: O nový název města Šumperka. 1948, č. 2, s. 3.
- *Moravský sever*: Šumperk – Svobodov. 1946, č. 45, s. 3
- *Moravský sever*: zpráva Dějiny litomyšlského biskupství. 1947, č. 33, s. 3.
- *Moravský sever*: zpráva. 1947, č. 32, s. 3.
- *Moravský sever*: zpráva. 1948, č. 3, s. 5.

- *Německo-český, česko-německý velký slovník: [--nejen pro překladatele] / Lingea.* [S.l.]: Lingea, 2006.
- NOSKOVÁ, Jana: *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury.* Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovy univerzity, 2007.
- NOVÁKOVÁ, Božena: *Obce a sídla: stav k polovině 80. let. A – M.* Praha: Academia, 1991.
- ORLÍK, Jaroslav: Nové pomístní názvy v Jeseníkách, Rychlebských horách a ve skupině Králického Sněžníku. In *Přírodovědecký sborník Ostravského kraje. 1952*, 13, s. 261–269.
- Poznámky ze semináře Mgr. Jaroslava Davida, Ph.D. CJBB124 Jazyk – Historie – jména, FF MUNI (podzim 2008).
- PROFOUS, Antonín: *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny.* Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1957.
- REJZEK, Jiří: *Český etymologický slovník.* Voznice: Leda, spol. s r. o., 2001.
- RICHTER, Karel: *Sudety.* Praha: agentura FAJMA, 1994.
- SCHWARZ, Ernst: *Die Ortsnamen der Sudetenländer als Geschichtsquelle.* München und Berlin: Verlag von R. Oldenbourg, 1931.
- SIEBENSCHNEIN, Hugo [et al.]: *Německo-český slovník 1. A-L.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964.
- SPURNÝ, Matěj (ed.): *Sudetské osudy.* Antikomplex, o. s.: Nakladatelství Českého lesa, 2006.
- STANĚK, Tomáš: *Odsun Němců z Československa 1945–1947.* Praha: Akademia, 1991.
- STERZINGER, Josef V.: *Encyklopedický německo-český slovník. Svazek II.* Praha: J. Otto, 1916.
- ŠENKOVÁ, Silva: *Latinsko-český, česko-latinský slovník.* Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002.
- ŠÍŠKOVÁ, Tatjana: *Menšiny a migranti v České republice.* Praha: Portál, 2001.
- ŠMILAUER, Vladimír: *Úvod do toponomastiky (nauky o vlastních jménech zeměpisných).* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966.
- Turistická mapa Hrubý Jeseník, 1:50 000. Praha: Edice KČT, č. 55, 1992, aktualizovaný dotisk 1996.

- Turistická mapa Králický Sněžník, 1:50 000. Praha: Edice KČT, č. 53, 1994, aktualizovaný dotisk 1998.
- Turistická mapa Rychlebské hory a Lázně Jeseník, 1:50 000. Praha: Edice KČT, č. 54, 1994–1997.
- VACULÍK, Jaroslav: *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945–1948*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1984.
- ZUBER, Rudolf: *Osídlení Jesenicka do počátku 15. století*. Opava: Matice Slezská, 1972.

Elektronické zdroje:

- BERAN, Pavel: Zaniklé obce po roce 1945 [online]. 2005–2007 [cit. 22. dubna 2009]. Dostupné z: <<http://www.zanikleobce.cz>>.
- Český statistický úřad o okrese Jeseník [online]. 2009 [cit. 19. dubna 2009]. Dostupné z: <[http://www.czso.cz/xm/redakce.nsf/i/1E845AF97BDF2704C12571990040325A/\\$File/jesenik.pdf](http://www.czso.cz/xm/redakce.nsf/i/1E845AF97BDF2704C12571990040325A/$File/jesenik.pdf)>.
- KONÍČEK, Ondřej: Mapa Severomoravského kraje [online]. 2007 [cit. 25. dubna 2009]. Dostupné z: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Severomoravskykraj.PNG>>.
- Laboratoř geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně [online]. 2005 [cit. 5. dubna 2009]. Dostupné z: <http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?z_height=70&lang=cs&z_width=0&z_newwin=0&map_root=3vm>.
- Město Šumperk [online]. 2009–2009 [cit. 19. dubna 2009]. Dostupné z: <<http://www.sumperk.cz>>.
- Muzeum Šumperk o Janu Jersákovi [online]. 2009 [cit. 25. dubna 2009]. Dostupné z: <<http://www.muzeum-sumperk.cz/cinnost/publikacni-cinnost/sumperske-portrety/h-j/>>
- Obecní úřad Libina [online]. 2009 [cit. 19. dubna 2009] Dostupné z: <<http://www.ou-libina.cz>>.